

STROKOVNA IZHODIŠČA ZA SPREMEMBE IZVAJANJA POSEBNIH NALOG OOK

Milena Bon, Polona Brenčič, Vesna Horžen, Matej Jazbinšek, mag. Aleš Klemen,
Artur Lipovž, Luana Malec, Andreja Videc, dr. Gorazd Vodeb

Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK

ISBN 978-961-6551-79-3 (pdf)

Avtorji besedila:

Milena Bon, Narodna in univerzitetna knjižnica; Polona Brenčič, Valvasorjeva knjižnica Krško; Vesna Horžen, Združenje splošnih knjižnic; Matej Jazbinšek, Knjižnica Laško; mag. Aleš Klemen, Mestna knjižnica Ljubljana; Artur Lipovž, Lavričeva knjižnica Ajdovščina; Luana Malec, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper; Andreja Videc, Osrednja knjižnica Celje; dr. Gorazd Vodeb, Narodna in univerzitetna knjižnica

Zasnova naslovnice: Kabinet01

Izvedba naslovnice: Matej Zorec

Tehnično urejanje in prelom: Blaž Lesjak

Uredila: Milena Bon

© Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017

Imetnik avtorskih pravic na tem delu je Narodna in univerzitetna knjižnica.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative Commons 2.5 (priznanje avtorstva, nekomercialno, brez predelav).

V skladu s to licenco je dovoljeno vsakemu uporabniku ob priznanju avtorstva delo reproducirati, distribuirati, javno priobčevati in dajati v najem, vendar samo v nekomercialne namene. Dela ni dovoljeno predelovati.

Izdala in založila: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2017

Za knjižnico: Martina Rozman Salobir

Način dostopa: <https://cezar.nuk.uni-lj.si/analize/studije.php>

1. izdaja

Publikacija je brezplačna.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID= 293156864

Kazalo vsebine

Predgovor.....	7
1 Uvod.....	8
2 Predlogi sprememb.....	11
2.1 Predlogi usmeritev izvajanja posebnih nalog OOK.....	11
2.1.1 Zagotavljati povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij: OBLIKOVANJE OBMOČNE KNJIŽNIČNE ZBIRKE IN DOSTOP DO GRADIVA	12
2.1.2 Nuditi strokovno pomoč vsem knjižnicam s svojega območja: RAZVOJNO IN STROKOVNO SODELOVANJE KNJIŽNIC NA OBMOČJU.....	19
2.1.3 Tehnološki razvoj in storitve knjižnic v digitalnem okolju.....	22
2.1.4 Koordinirati zbiranje, obdelavo in hranjenje domoznanskega gradiva za svoje območje : KOORDINACIJA DOMOZNANSKE DEJAVNOSTI.....	22
2.1.5 Usmerjati izloženo knjižnično gradivo s svojega območja	25
2.2 Predlog nove vizije in poslanstva	25
2.3 Mreža osrednjih območnih knjižnic.....	26
2.3.1 Obstoječa mreža – 10 območij OOK	26
2.4 Simulacija variant mreže.....	28
2.4.1 Varianta 1: 6 OOK s premiki nekaterih osrednjih knjižnic na drugo območje.....	29
2.4.2 Varianta 2: 6 OOK brez premikov	31
2.4.3 Varianta 3: 7 OOK	32
2.4.4 Varianta 4: 8 OOK s premiki	33
2.4.5 Varianta 5: 8 OOK brez premikov – izbran predlog delovne skupine za reorganizacijo in racionalizacijo mreže.....	35
2.5 Simulacija prerazporeditve strokovnih delavcev za izvajanje posebnih nalog OOK	39
2.6 Predlog sprememb organiziranosti knjižničnega sistema in povezovanje	46
2.6.1 Vzpostavitev strokovne službe za razvoj (splošnih) knjižnic	48
2.6.2 Strokovni nadzor, spremljanje in vrednotenje	49
2.6.3 Predlogi terminoloških sprememb	50
3 Pregled ureditev lokalne samouprave v izbranih državah Evropske unije in organiziranosti sistema knjižničarstva	51
3.1 Danska	53
3.1.1 Organizacija lokalne samouprave.....	53
3.1.2 Organizacija knjižničnega sistema	53
3.2 Finska.....	55
3.2.1 Organizacija lokalne samouprave.....	55
3.2.2 Organizacija knjižničnega sistema	55
3.3 Češka.....	56
3.3.1 Organizacija lokalne samouprave.....	56
3.3.2 Organizacija knjižničnega sistema	57

3.4	Italija	57
3.4.1	Organizacija lokalne samouprave	57
3.4.2	Organizacija knjižničnega sistema	58
3.5	Avstrija	59
3.5.1	Organizacija lokalne samouprave	59
3.5.2	Organizacija knjižničnega sistema	60
3.6	Madžarska	60
3.6.1	Organizacija lokalne samouprave	60
3.6.2	Organizacija knjižničnega sistema	61
3.7	Hrvaška	63
3.7.1	Organizacija lokalne samouprave	63
3.7.2	Organizacija knjižničnega sistema	64
3.8	Slovenija	67
3.8.1	Organizacija lokalne samouprave	67
3.8.2	Organizacija knjižničnega sistema	68
3.9	Povzetek	70
4	Uporabljeni dokumenti in viri	72
5	Priloge	75
5.1	Priloga 1: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina I: direktorji OK	75
5.2	Priloga 2: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina II: direktorji OOK	79
5.3	Priloga 3: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina III: deležniki	82
5.4	Priloga 4: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza treh fokusnih skupin (OK, OOK, deležniki)	88
5.5	Priloga 5: Delavnice Strategija OOK do 2020	92
5.5.1	Strateško področje: redefinicija OOK	92
5.5.2	Strateško področje: sodelovanje +++: izobraževanje, pretok znanja in informacij, skupni projekti	94
5.5.3	Strateško področje: knjižnice v e-okolju	96
5.5.4	Strateško področje: organizacija domoznanske dejavnosti na območju	98
5.6	Priloga 6: Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah – predlogi sprememb NUK/CeZaR ...	101

Kazalo preglednic

<i>Preglednica 1: Prikaz števila prirasta enot glede na minimalni pogoj in razlika glede na prirast knjižničnega gradiva v OOK iz naslova izvajanja prve posebne naloge (nakup, obvezni izvod v inventarnih enotah brez elektronskih virov) v obdobju 2010–2015 za prebivalce širšega območja</i>	14
<i>Preglednica 2: Število inventariziranih enot prirasta monografskega gradiva iz dotoka obveznega izvoda 2010–2015</i>	14
<i>Preglednica 3: Indeks doseganja minimalnega pogoja prirasta knjižničnega gradiva iz naslova obstoječe 1. posebne naloge OOK (14 inventarnih enot na 1.000 preb. brez elektronskih virov) v obdobju 2010–2015</i>	15
<i>Preglednica 4: Število izločenega (odpisanega) gradiva na prejetih seznamih iz OK po območjih OOK v obdobju 2010 do 2015</i>	17
<i>Preglednica 5: Obstoječa mreža (10 OOK) – vrednosti</i>	27
<i>Preglednica 6: Obstoječa mreža (10 OOK) - deleži</i>	27
<i>Preglednica 7: Legenda k zemljevidom</i>	28
<i>Preglednica 8: Legenda k preglednicam variante mreže</i>	28
<i>Preglednica 9: Varianta mreže (6 OOK s premiki) – vrednosti</i>	30
<i>Preglednica 10: Varianta mreže (6 OOK s premiki) – deleži</i>	30
<i>Preglednica 11: Varianta mreže (6 OOK brez premikov) – vrednosti</i>	31
<i>Preglednica 12: Varianta mreže (6 OOK brez premikov) – deleži</i>	31
<i>Preglednica 13: Varianta mreže (7 OOK) – vrednosti</i>	32
<i>Preglednica 14: Varianta mreže (7 OOK) – deleži</i>	33
<i>Preglednica 15: Varianta mreže (8 OOK s premiki) – vrednosti</i>	34
<i>Preglednica 16: Varianta mreže (8 OOK s premiki) – deleži</i>	34
<i>Preglednica 17: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) – vrednosti</i>	35
<i>Preglednica 18: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) – deleži</i>	36
<i>Preglednica 19: Analiza SWOT reorganizacije mreže OOK</i>	37
<i>Preglednica 20: Razlaga preglednic 22–27 s prerazporeditvami strokovnih delavcev</i>	39
<i>Preglednica 21: Obstoječa mreža (10 OOK) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	40
<i>Preglednica 22: Varianta mreže (6 OOK s premiki) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (upoštevajoč št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	41
<i>Preglednica 23: Varianta mreže (6 OOK brez premikov) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	42
<i>Preglednica 24: Varianta mreže (7 OOK) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	43
<i>Preglednica 25: Varianta mreže (8 OOK s premiki) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	44
<i>Preglednica 26: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)</i>	45
<i>Preglednica 27: Ravni lokalne samouprave v državah Evropske unije in pri izbranih državah število regionalnih knjižnic (Vir: Povzeto po Subnational, 2011)</i>	51

Kazalo slik

<i>Slika 1: Obstoječa mreža – 10 OOK</i>	27
<i>Slika 2: 6 OOK s premiki OK na drugo območje</i>	29
<i>Slika 3: 6 OOK brez premikov OK</i>	31
<i>Slika 4: 7 OOK</i>	32
<i>Slika 5: 8 OOK s premiki OK na drugo območje</i>	33
<i>Slika 6: 8 OOK brez premikov: predlog skupine za reorganizacijo in racionalizacijo izvajanja posebnih nalog OOK</i>	35

Kazalo grafikonov

<i>Grafikon 1: Prikaz števila prirasta knjižničnega gradiva v OOK iz naslova izvajanja prve posebne naloge (nakup, obvezni izvod v inventarnih enotah – i. e.) v obdobju 2010–2013 (brez elektronskih virov).....</i>	<i>13</i>
<i>Grafikon 2: Delež včlanjenih potencialnih uporabnikov širšega območja OOK (%), 2010–2015.....</i>	<i>16</i>
<i>Grafikon 3: Izposojeno gradivo članom širšega območja OOK (%), 2010–2015</i>	<i>17</i>

Predgovor

Pričujoči dokument *Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK* je nastajal v obdobju od konca maja 2015 do aprila 2017 v delovni skupini predstavnikov osrednjih knjižnic (Polona Brenčič, Matej Jazbinšek, Artur Lipovž), osrednjih območnih knjižnic (mag. Aleš Klemen, Luana Malec, Andreja Videc) in predstavnice Združenja splošnih knjižnic Vesne Horžen ter dr. Gorazda Vodeba in vodje delovne skupine Milene Bon, kot predstavnikov Narodne in univerzitetne knjižnice (dalje NUK). Delovno skupino je s sklepom 11. maja 2015 imenovala ravnateljica NUK. Pri snovanju strokovnih izhodišč za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK so člani delovne skupine naredili širok pregled sistema in organiziranosti doma in v tujini, uporabili različne metode ter pripravili strokovna izhodišča za pripravo sprememb. Obravnavali so tudi druge dejavnike, ki na samo izvajanje nalog nimajo neposrednega vpliva, vendar je z njihovim upoštevanjem omogočeno boljše in učinkovitejše povezovanje v knjižničnem sistemu splošnih knjižnic. Hkrati skupina meni, da so tudi temelj razvoja, ki bo imel najboljši možni učinek na storitve in uporabo splošnih knjižnic. Končna verzija dokumenta se od verzije, poslana v javno razpravo, razlikuje v vrstnem redu poglavij in nekaterih spremembah redakcijske narave.

1 Uvod

Razvoj slovenskih splošnih knjižnic je do sprejema novega Zakona o knjižničarstvu leta 2001 temeljil na konceptu enotnih splošnoizobraževalnih knjižnic (Kodrič-Dačić, 2003). Novi zakon je formalno uvedel osrednje območne knjižnice (dalje OOK) in jim določil štiri posebne naloge:

- zagotavljati povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij,
- nuditi strokovno pomoč vsem knjižnicam s svojega območja,
- koordinirati zbiranje, obdelavo in hranjenje domoznanskega gradiva za svoje območje,
- usmerjati izločeno knjižnično gradivo s svojega območja.

Leta 2003 je stopil v veljavo še Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003), ki ureja izvajanje posebnih nalog OOK, financiranje in kadre za izvajanje teh nalog. Pravilnik drugo nalogo določa drugače, in sicer: nuditi strokovno pomoč (brez vsem) knjižnicam s svojega območja.

OOK te knjižnice strokovno povezuje v območno mrežo, določeno v Prilogi 1 tega pravilnika, ki zagotavlja koordinirano izvajanje knjižnične dejavnosti.

Zakon o knjižničarstvu (2001) nacionalni knjižnici ni določil nalog, povezanih z usmerjanjem strokovnega dela svetovalnih služb v OOK in s strokovnim koordiniranjem izvajanja domoznanske dejavnosti. Te naloge so bile uvedene šele z omenjenim Pravilnikom o osrednjih območnih knjižnicah (2003) v 8. in 15. členu.

8. člen pravilnika določa, da nacionalna knjižnica:

- pripravlja strokovna izhodišča,
- koordinira dejavnost svetovalnih služb v območnih knjižnicah,
- predlaga skupne projekte ter analizira izpeljane projekte ter predloge projektov in novih storitev, ki se bodo izvajali na posameznih območjih ali s sodelovanjem več območij,
- vodi statistične preglede dejavnosti za celotno državo in po območjih analizira statistične podatke za potrebe razvoja dejavnosti,
- poroča o izvajanju dejavnosti po območjih in za celotno državo,
- organizira in vodi strokovno usposabljanje za svetovalno delo.

OOK pa nudi strokovno pomoč knjižnicam na svojem območju, strokovno delovanje pa usklajuje s smernicami in navodili nacionalne knjižnice (7. člen).

15. člen pravilnika pa določa, da nacionalna knjižnica strokovno koordinira izvajanje domoznanske dejavnosti, tako da:

- evidentira zbirke domoznanskega gradiva v državi in jih statistično predstavlja,
- izvaja normativno kontrolo avtorjev in gesel,
- določa kriterije za izbor publikacij in člankov za potrebe Slovenske bibliografije,
- določa kriterije za hranjenje gradiva,
- v sodelovanju z osrednjimi območnimi knjižnicami izobražuje zaposlene za potrebe izvajanja domoznanske dejavnosti.

OOK hkrati izvaja informiranje zavezancev za obvezni izvod in posreduje nacionalni knjižnici informacije o zavezanecih s svojega območja (11. člen) ter je dolžna organizirati bibliografsko obdelavo vseh vrst domoznanskega gradiva s svojega območja v sistemu COBISS po kriterijih, določenih za potrebe Slovenske bibliografije (13. člen).

Na izvajanje posebnih nalog območnih knjižnic so v desetletnem obdobju vplivale še nekatere spremembe zakonodaje:

- Zakon o obveznem izvodu publikacij (2006), ki je območne knjižnice določil za depozitarne organizacije, ki so obvezni izvod dolžne sprejemati, zbirati, obdelovati, hraniti in dajati v uporabo za študijske, raziskovalne in podobne namene;
- Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij (2007), ki natančneje predpisuje ravnanje z arhivskimi in drugimi obveznimi izvodi publikacij (sprejemanje in zbiranje, bibliografsko obdelavo, hranjenje in varovanje, dajanje v uporabo, izdajanje strokovnih mnenj);
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2012), ki osrednjim območnim knjižnicam nalaga, da za zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva poleg že predpisanega prirasta letno dopolnjujejo knjižnično zbirko z najmanj 14 enotami gradiva na 1000 prebivalcev, kar vključuje tudi obvezni izvod; območni knjižnici nalaga tudi sodelovanje in skrb pri izgradnji knjižnične zbirke za skupine prebivalcev s posebnimi potrebami, npr. za slepe in slabovidne, in sicer tako, da vključuje v zbirko ustrezno gradivo in omogoča njegovo dostopnost tudi knjižnicam na območju (11. člen).

V Resoluciji o nacionalnem programu za kulturo 2004–2007 (2004) je bilo predvideno, da se bo izvajanje posebnih nalog OOK uveljavilo do konca leta 2007. Od novega načina organiziranosti mreže splošnih knjižnic se je pričakovalo, da se bo organizirala strokovna mreža, ki bo v vsej državi vzdrževala in razvijala poenoteno opravljanje dejavnosti, ki je skupnega pomena za celotna območja OOK. Med pričakovanimi učinki je bilo izpostavljeno enotno delovanje knjižnic na temeljnih področjih delovanja in strokovnega dela, enotno komunikacijsko in računalniško opremljanje ter skupni projekti, zlasti za posebne skupine uporabnikov.

Tim OOK¹ je na delovnem srečanju maja 2005 oblikoval poslanstvo in vizijo OOK. Maja 2008 je prenovil besedilo *Poslanstva in Vizije* ter oblikoval strateške cilje za obdobje 2008–2011. Obravnavali so zastavljene cilje iz obdobja 2005–2008 in izluščili dejavnike uspeha kot podlago za načrtovanje strategije OOK za obdobje 2008–2011. Te predloge so v širši skupini, v kateri so sodelovali predstavniki Ministrstva za kulturo in NUK, pregledali septembra 2008 in dokumenta dopolnili.

Tako Zakon (2001) kot Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) v praksi nista izpolnila vseh določb in pričakovanj: nista utrdila knjižničnega sistema in enakomernega razvoja ter pravice prebivalcev do demokratičnega dostopa do knjižničnih storitev in informacij, saj mehanizmi, ki naj bi zagotavljali enotno delovanje za njegov usklajen razvoj ter učinkovito pretočnost in dostopnost informacij, niso bili vzpostavljeni v celoti (Bon, 2013).

S strani delovnih skupin predstavnikov OOK so se dlje časa pojavljale pobude po spremembi Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah. Tudi pri pripravi Strategije splošnih knjižnic do leta 2020 je bila zaznana potreba po redefiniciji organiziranosti in izvajanju posebnih nalog OOK, tako v zakonodaji kot v praksi, kar je v sprejeti strategiji (Slovenske, 2012) zapisano tudi kot ukrep.

¹ Dokumenti Poslanstvo in vizija OOK (2005, 2008) in triletno poročilo za obdobje 2003–2006 (Karun in Kodrič-Dačić, 2007) opredeljujejo tim kot strokovno telo, ki ga sestavljajo direktorji in regijski koordinatorji ter koordinator v NUK, ki sooblikuje politiko razvoja splošnega knjižničarstva v Sloveniji in vodi dialog z vsemi partnerji, ki vplivajo na razvoj stroke, ter kot stična točka v slovenskem in evropskem okolju prepoznaven kot strateško, svetovalno in strokovno telo za področje splošnih knjižnic.

Strateški cilji, zastavljeni za obdobje od 2008 do 2011, niso bili realizirani v celoti. NUK je zato v letih 2013 in 2014 organiziral dve delavnici za pripravo novih, pod naslovom Strategija OOK do 2020, na katerih so sodelovali predstavniki OOK, osrednjih knjižnic (dalje OK), Ministrstva za kulturo (dalje MK), NUK in Združenja splošnih knjižnic (dalje ZSK).

Na delavnicah (Priloga 5: Delavnice Strategija OOK do 2020) so se izpostavile prednosti in slabosti izvajanja posebnih nalog OOK in razvojne usmeritve. Na podlagi zaključka delavnic se je oblikovala potreba po pripravi strokovnih izhodišč za spremembe izvajanja posebnih nalog. Zato so udeleženci delavnic NUK poverili njihovo pripravo. Tako je NUK prevzel pobudo za pripravo strateških usmeritev in ravnateljica NUK je z 11. 5. 2015 sprejela sklep o imenovanju delovne skupine za pripravo strateških usmeritev izvajanja posebnih nalog.

Delovna skupina je pričela z delom 29. maja 2015 in zaključila poleti 2017 s pripravo strokovnih izhodišč. Člani delovne skupine so:

- se srečali na 26 delovnih sestankih,
- pregledali vse dokumente, povezane z izvajanjem posebnih nalog OOK in delovanjem OOK,
- pripravili analizo SWOT predlaganih sprememb knjižničnih območij,
- pripravili osnutek nove vizije in poslanstva,
- pregledali ureditve lokalne samouprave in knjižničnega sistema v izbranih državah ter naredili primerjavo s Slovenijo,
- organizirali tri fokusne skupine², vključno s transkriptom in analizo (Priloga 1: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina I: direktorji OK, Priloga 2: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina II: direktorji OOK, Priloga 3: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina III: deležniki (MK, NUK, ZSK, Zveza bibliotekarskih društev (dalje ZBDS)), Priloga 4: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza treh fokusnih skupin (OK, OOK, deležniki sistema),
- pripravili nove opredelitve posameznih nalog,
- analizirali prednosti in slabosti sedanje mreže OOK, vključno s kadri in financiranjem, ter pripravili predlog sprememb,
- obravnavali in podali predlog nekaterih terminoloških sprememb,
- obravnavali potrebne spremembe organiziranosti knjižničnega sistema, vzpostavitev strokovne službe za razvoj ter problematiko razdelitve nalog in pristojnosti deležnikov v knjižničnem sistemu ter podali svoje predloge
- posredovali dokument v javno razpravo (trajanje od 25. aprila do 12. junija 2017) vsem splošnim knjižnicam, Ministrstvu za kulturo – knjižnična dejavnost, upravi Narodne in univerzitetne knjižnice in vodji Centra za razvoj knjižnic pri NUK.
- se seznanili in opredelili do prispelih pripomb, ter odziv nanje, vključno z zbranimi pripombami, posredovali pozvanim k javni razpravi.

Vodilo skupini pri pripravi strokovnih izhodišč je bilo vzpostavitev učinkovitega razvojnega segmenta knjižničnega sistema, ki bo usmerjal razvoj knjižnic v dobrobit uporabnikov.

² Fokusne skupine so metoda akcijskega raziskovanja, s katero v vodenem intervjuju pridobimo mnenja oseb, ki jih prepoznamo kot kompetentne na področju konkretne raziskave. Celoten postopek je natančno voden (priročnik: Sonja Klemenčič, Valentina Hlebec: Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja).

Dokument v nadaljevanju predstavlja strokovne podlage, ki so rezultat dela delovne skupine. Te podlage obsegajo tako problematiko v okviru mandata delovne skupine, kot tudi širšo, z njo povezano problematiko. V strokovnih podlagah smo nanjo še posebej opozorili. Ker to ni bila naša osnovna naloga, predlogi niso dokončni in so ostali na nivoju izhodišč.

Skupina je pripravila predloge sprememb ureditve knjižničnega sistema, ki bi okrepili njegov razvojni segment ter s tem učinkovitost in strokovnost njegovega delovanja in organiziranosti.

Dokument *Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK* vsebuje:

- predloge usmeritev izvajanja posebnih nalog OOK,
- predlog nove vizije in poslanstva OOK,
- simulacije variant mreže OOK,
- simulacijo prerazporeditve strokovnih delavcev za izvajanje posebnih nalog glede na simulacije variant mreže,
- predloge sprememb organiziranosti sistema s predlogom vzpostavitve strokovne službe za razvoj (splošnih) knjižnic ter strokovnega spremljanja in vrednotenja,
- predlog terminoloških sprememb
- pregled ureditev lokalne samouprave in knjižničnega sistema v izbranih državah (Danska, Finska, Češka, Italija, Avstrija, Madžarska in Hrvaška) ter primerjavo s Slovenijo.

Dokument je dopolnjen s prilogami (povzetki intervjujev fokusnih skupin, zapis delavnic strategije OOK 2020, predlog sprememb Pravilnika o osrednjih območnih knjižnic s strani NUK/ CeZaR iz leta 2010).

2 Predlogi sprememb

2.1 Predlogi usmeritev izvajanja posebnih nalog OOK

Pri izvajanju posebnih nalog in organiziranosti OOK smo pripravili predloge usmeritev izvajanja posebnih nalog na podlagi obstoječih dokumentov:

- poročil NUK: Karun in Kodrič-Dačić (2007), Bon, Karun in Vodeb (2010), Bon, Trplan in Videc (2015),
- izvedene Raziskave med direktorji in strokovnimi delavci na temo izvajanja posebnih nalog OOK (Raziskava, 2013),
- predlogov sprememb nalog OOK z dveh delavnic Strategije OOK 2020: 12. december 2013 in 17. april 2014 (Priloga 5: Delavnice Strategija OOK do 2020),
- Strategije razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020 (Neskončne, 2012),
- izvedenih fokusnih skupin OK, OOK in deležnikov (Priloga 1: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina I: direktorji OK, Priloga 2: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina II: direktorji OOK, Priloga 3: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina III: deležniki (MK, NUK, ZSK, ZBDS) Priloga 4: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza treh fokusnih skupin (OK, OOK, deležniki) sistema).

Cilj predlogov je:

- posodobiti naloge,
- uveljaviti učinkovito programsko financiranje in financiranje projektov razvojnih programov OOK,
- stabilnejše financiranje projektov, ki so v interesu več območij,

- zmanjševanje razlik v storitvah za uporabnike med območji preko projektov, izvajanih na nacionalni ravni,
- oblikovanje in razvoj storitev z namenom specializacije in centralizacije na posameznih strokovnih področjih izvajanja posebnih nalog OOK,
- bolje povezati območja in vse deležnike v sistemu.

Delovna skupina je pripravila predlog strokovnih izhodišč za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK, ki jih je opredelila v treh temeljnih izhodiščih:

- oblikovanje zbirke in dostop,
- razvoj in sodelovanje,

- koordinacija domoznanske dejavnosti.

Predlagane spremembe nalog OOK so povezane s celovito ureditvijo razvojnega segmenta splošnih knjižnic. Stališča skupine so podrobneje predstavljena v nadaljevanju. Za udejanjanje predlaganih strokovnih izhodišč je potrebna sprememba zakonskih in podzakonskih aktov.

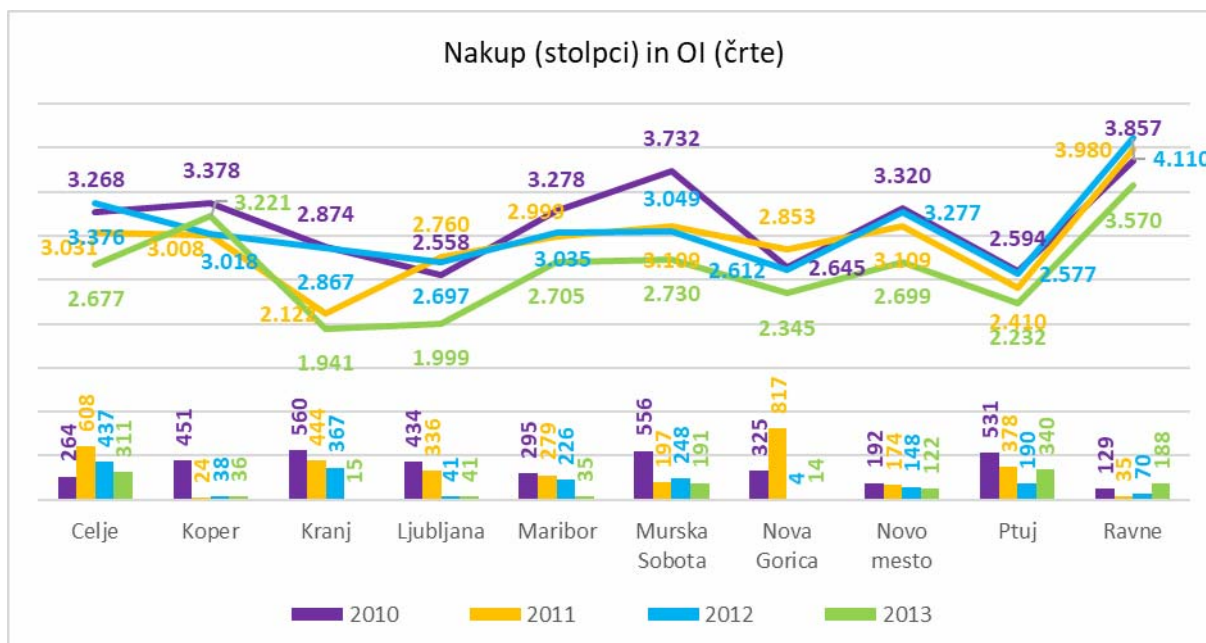
2.1.1 Zagotavljati povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij: OBLIKOVANJE OBMOČNE KNJIŽNIČNE ZBIRKE IN DOSTOP DO GRADIVA

Poimenovanje ob spremembi ZKnj: **Oblikovanje območne knjižnične zbirke in dostop do gradiva**

Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah (2003) v 3. členu določa, da OOK za »območno zbirko pridobiva, obdeluje, hrani in posreduje pretežni del slovenske založniške produkcije. Pri izboru tega gradiva upošteva kriterij kvalitete. Področja, ki jih območna zbirka obsega, so zlasti: znanstvena in strokovna literatura, leposlovje, polpublicirano in neknjižno gradivo, uradne publikacije, splošni in strokovni priročniki, drugo referenčno gradivo in podatkovne zbirke, tuja literatura, zlasti leposlovje in periodika s poudarkom na časnikih in splošnih časopisih.«

Določilo 11. a člena Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003) določa še, da »osrednja območna knjižnica zagotavlja povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva tako, da poleg prirasta iz prejšnjih odstavkov letno dopolnjuje knjižnično zbirko z najmanj 14 enotami gradiva na 1000 prebivalcev, kar vključuje tudi obvezni izvod.«

V obdobju 2010-2013 je prirast gradiva v desetih OOK iz naslova prve naloge znašal 123.991 inventarnih enot gradiva. Od tega 113.900 inventarnih enot iz dotoka obveznega izvoda in 10.091 enot nakupa s sredstvi pristojnega ministrstva za izvajanje prve posebne naloge OOK (Grafikon 1). Glede na podatke ugotavljamo, da je v tem štiriletnem obdobju prišlo do 22,6 % upada prirasta enot knjižničnega gradiva iz naslova izvajanja prve posebne naloge (obvezni izvod in nakup). Pri tem niso upoštevani elektronski viri, dostopni na daljavo, ki se naročajo v okviru prve posebne naloge.

Grafikon 1: Prikaz števila prirasta knjižničnega gradiva v OOK iz naslova izvajanja prve posebne naloge (nakup, obvezni izvod v inventarnih enotah – i. e.) v obdobju 2010–2013 (brez elektronskih virov)

Iz poročil OOK v obdobju 2010–2015 je razvidno, da indeks prirasta gradiva iz naslova prve naloge pada v polovici OOK (Preglednica 2, Preglednica 3, Preglednica 4). Zaradi krčenja sredstev za javno porabo, ki je posledica gospodarske in javno finančne krize, so se po letu 2008 postopno zmanjševala razpoložljiva proračunska sredstva tudi za financiranje nalog OOK. Sredstva so se prioritarno namenjala razvojno naravnanim vsebinam in elektronskim virom, dostopnim na daljavo. V obdobju 2010–2015 se je tako v OOK opazno povečeval nakup elektronskih virov. Razloga sta dva: vzpostavitev dostopa na daljavo do podatkovnih zbirk, s čimer je bila v primerjavi s klasično izposajo knjižničnega gradiva omogočena širša, časovno neomejena dostopnost gradiva na daljavo, obenem pa je to pomenilo tudi optimiziranje razpoložljivih državnih sredstev za nakup gradiva za izvajanje prve posebne naloge. V okviru prve naloge je država tako podpirala nakup tistih podatkovnih zbirk, za katere je bilo iz programov OOK razvidno, da je ob upoštevanju uporabe in vsebinskega področja njihovo zagotavljanje pomembno. Večino dotoka gradiva na fizičnih nosilcih predstavlja obvezni izvod (Grafikon 1/Preglednica 2), ki ga OOK kot depozitarne organizacije sprejemajo, hranijo, obdelujejo in dajejo v uporabo glede na Zakon o obveznem izvodu publikacij (2006). Elektronski viri, dostopni na daljavo, v izračunih prirasta gradiva niso upoštevani.

Na doseganje prirasta glede na minimalni pogoj (14 inventarnih enot/1000 prebivalcev) vplivata poleg višine dodeljenih sredstev še usmerjenost območij v nakup elektronskih virov in število prebivalcev na širšem območju³.

³ Širše je območje OOK izven medobčinske mreže OOK.

Preglednica 1: Prikaz števila prirasta enot glede na minimalni pogoj in razlika glede na prirast knjižničnega gradiva v OOK iz naslova izvajanja prve posebne naloge (nakup, obvezni izvod v inventarnih enotah brez elektronskih virov) v obdobju 2010–2015 za prebivalce širšega območja

OOK	Minimalni pogoj 14 inventarnih enot/1.000 prebivalcev						Razlika glede na minimalni pogoj (inventarnih enot)					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celje	4.255	4.259	4.252	4.240	4.232	4.232	-723	-620	-439	-1.252	-1.561	-1.754
Koper	2.049	2.058	2.066	2.080	2.079	2.083	1.780	974	990	1.177	610	134
Kranj	2.848	2.857	2.856	2.855	2.854	2.854	586	-291	378	-899	-868	-992
Ljubljana	7.699	7.746	7.818	7.883	7.929	7.965	-4.707	-4.650	-5.080	-5.843	-5.745	-5.931
Maribor	3.316	3.323	3.324	3.332	3.339	3.332	257	-45	-63	-592	-832	-857
Murska Sobota	1.668	1.666	1.652	1.640	1.633	1.625	2.620	1.640	1.645	1.281	1.108	829
Nova Gorica	1.668	1.669	1.666	1.657	1.655	1.653	1.302	2.001	950	702	447	621
Novo mesto	2.977	2.980	2.978	2.973	2.973	2.977	535	303	447	-152	-278	-466
Ptuj	1.207	1.207	1.201	1.194	1.188	1.184	1.918	1.581	1.566	1.378	866	903
Ravne	1.015	1.013	1.009	1.002	998	995	2.076	2.063	2.119	1.920	2.467	1.294
SKUPAJ	28.703	28.777	28.823	28.855	28.832	28.899	2.956	2.956	3.513	-2.279	-3.743	-6.218

Vir podatkov: Vsebinska in finančna poročila o izvajanju posebnih nalog OOK: poročevalska leta 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

Preglednica 2: Število inventariziranih enot prirasta monografskega gradiva iz dotoka obveznega izvoda 2010–2015

OOK	OOK inventariziran OI monografske enote (inventarne enote)					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celje	2.177	2.047	2.307	1.771	1.804	1.709
Koper	2.284	2.032	2.028	2.331	1.908	1.611
Kranj	2.117	1.649	2.082	1.419	1.475	1.412
Ljubljana	1.652	1.724	1.653	1.161	1.356	1.311
Maribor	2.150	1.970	1.976	1.827	1.616	1.692
Murska Sobota	2.485	2.059	1.983	1.778	1.843	1.652
Nova Gorica	1.899	2.094	1.839	1.727	1.540	1.721
Novo mesto	2.281	1.943	2.220	1.759	1.842	1.694
Ptuj	1.973	1.808	1.921	1.703	1.528	1.647
Ravne	2.067	2.102	2.006	1.898	629	1.596
SKUPAJ	21.085	19.428	19.745	17.374	15.541	16.045

Preglednica 3: Indeks doseganja minimalnega pogoja prirasta knjižničnega gradiva iz naslova obstoječe 1. posebne naloge OOK (14 inventarnih enot na 1.000 preb. brez elektronskih virov) v obdobju 2010–2015

OOK	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celje	83	85	90	70	63	59
Koper	187	147	148	157	129	106
Kranj	121	90	113	69	70	65
Ljubljana	39	40	35	26	28	26
Maribor	108	99	98	82	75	74
Murska Sobota	257	198	200	178	168	151
Nova Gorica	178	220	157	142	127	138
Novo mesto	118	110	115	95	91	84
Ptuj	259	231	230	215	173	176
Ravne	305	304	310	292	347	230
SKUPAJ	120	110	109	92	87	78

OOK so svojim članom po letu 2006 postopno omogočale dostop do elektronskih virov na daljavo. S 1. julijem 2011 je bil ta dostop omogočen vsem članom splošnih knjižnic časovno neomejeno⁴.

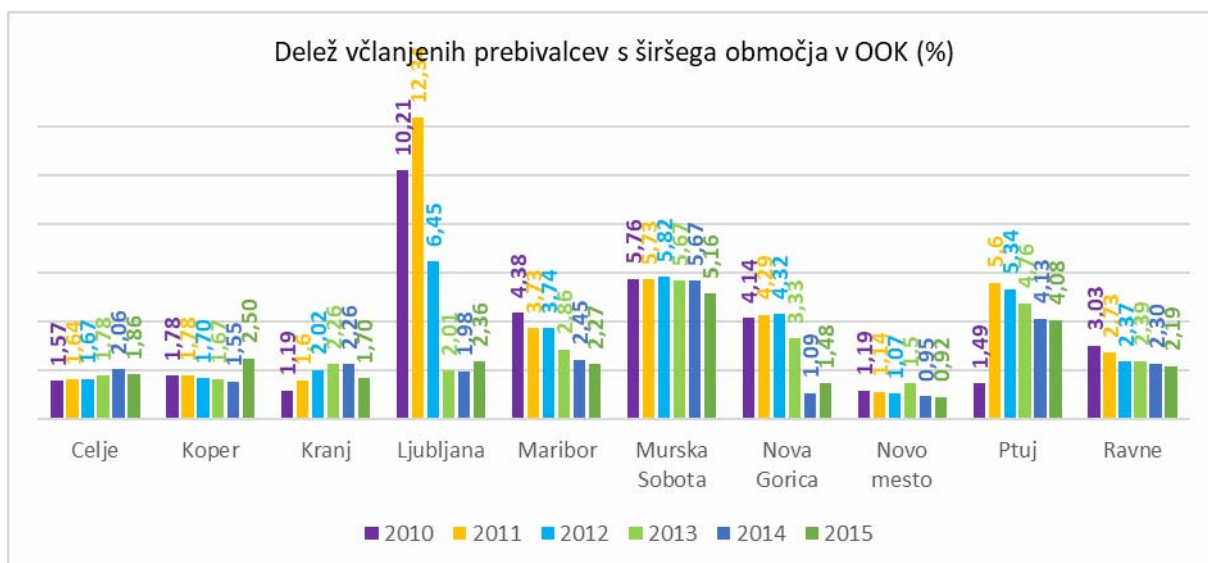
Udeleženci vseh treh fokusnih skupin (OK, OOK in deležnikov sistema: MK, NUK, ZBDS – Sekcija za splošne knjižnice, ZSK) podpirajo konzorcijski nakup elektronskih virov, ker je nabava le-teh za posamezno OK običajno prevelik finančni in kadrovski zalogaj. Koristi konzorcijske nabave vidijo v boljših pogajalskih možnostih, večji ponudbi in uporabi e-virov, pa tudi v boljših storitvah in promociji le-teh. Predlagajo, naj se centralna nabava za celotno Slovenijo izvaja preko konzorcija slovenskih knjižnic COSEC pri NUK, ob tem naj se višina potrebnih sredstev zagotovi za daljše časovno obdobje, in sicer v proporcijah glede na število OK, število prebivalcev in dejansko uporabo e-virov po posameznih knjižničnih območjih. V fokusni skupini deležnikov sistema so predlagali, da se za zagotovitev enakih možnosti dostopa do e-podatkovnih zbirk na vseh območjih za izbor elektronskih virov izvede javni razpis, ki naj ga pripravi MK. V fokusni skupini direktorjev OK je bil izpostavljen še predlog o dostopu do slovenskih elektronskih knjig (npr. Biblos) na podoben način, kot se že izvaja do podatkovnih zbirk.

Delovna skupina je problematizirala tudi določilo 4. člena obstoječega Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah (2003), da območna knjižnica primerno zagotavlja povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij, če ima najmanj 20 % uporabnikov s svojega širšega območja.

Pri ugotavljanju izpolnjevanja tega pogoja so OOK do vključno leta 2009 kot uporabnike napačno upoštevale člane s celotnega območja OOK, in ne, kot določa Pravilnik, samo člane širšega območja OOK. Metodologija zbiranja podatkov se je z letom 2010 uskladila s Pravilnikom in zajema le delež včlanjenih prebivalcev širšega območja v OOK. To je razlog za na videz velik upad števila članov v

⁴ Te usmeritve so vidne že iz poročila o delu OOK v zadnjih letih (Bon, Trplan in Videc, 2015), rezultatov izvedenih delavnic: predlog sprememb nalog OOK dveh delavnic Strategije OOK 2020: 12. december 2013 in 17. april 2014 ter Raziskave med strokovnimi delavci na temo izvajanja posebnih nalog OOK (Raziskava, 2013).

obdobju 2010–2015⁵. Iz grafikona (Grafikon 2) je razvidno, da predpisanega 20-odstotnega deleža ni doseglo nobeno območje OOK. Delež včlanjenih prebivalcev širšega območja se je gibal od 0,92 % (Novo mesto leta 2015) do 12,34 % (Ljubljana v letu 2011). Odstotek članov širšega območja v obdobju 2010–2015 je v povprečju znašal 2,3 %.

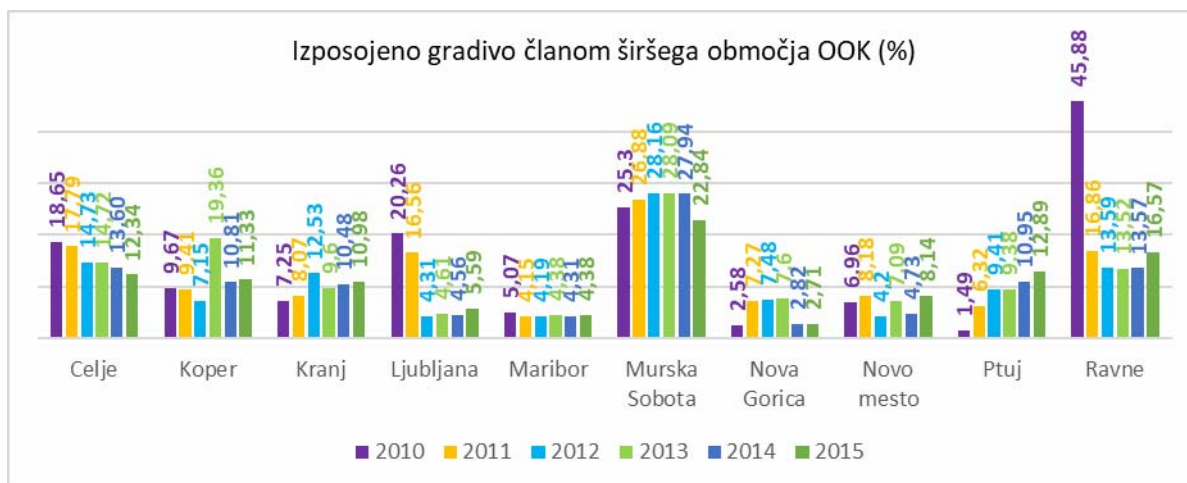
Grafikon 2: Delež včlanjenih potencialnih uporabnikov širšega območja OOK (%), 2010–2015

Vir podatkov: Vsebinska in finančna poročila o izvajanju posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic: poročevalska leta 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

Prav tako skupina problematizira določilo Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah (2003) glede deleža izposoje, ki OOK nalaga, da uporabnikom širšega območja posredujejo najmanj 20 % vsega izposojenega gradiva in informacij. Delež izposoje knjižničnega gradiva, ki so si ga izposodili člani s širšega območja OOK (Grafikon 3), se je v proučevanem obdobju gibal med 1,49 % (Ptuj, 2010) do 45,88⁶ % (Ravne, 2010). Deleži izposojenega gradiva članom širšega območja med območji variirajo glede na posamezno leto in knjižnico. Največji delež izposoje beležijo še: vsa leta nad 22 % Murska Sobota, v letu 2010 pa še Ljubljana 20,26 %. Meji 20 % izposojenega gradiva članom s širšega območja sta se približali še OOK Celje (18,65 %) v letu 2010 in Koper (19,36 %) v letu 2013. Povprečje izposoje članom širšega območja je v obdobju med letoma 2010 in 2015 znašalo 8,5 %.

⁵ Poročila OOK.

⁶ Dopuščamo možnost napake v poročanju.

Grafikon 3: Izposojeno gradivo članom širšega območja OOK (%), 2010–2015

Vir podatkov: Vsebinska in finančna poročila o izvajanju posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic: poročevalska leta 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

V Pravilnik so v poglavju V. Usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja med drugim zapisana tudi določila glede izločanja, kar pa je neustrezen termin za postopke, ki jih ta naloga določa, saj gre za odpisovanje gradiva. Iz spodnje preglednice (Preglednica 5) je razvidno, koliko gradiva so prejele OOK v pregled za izbor v obdobju 2010–2015. Za zadnji dve leti so dostopni tudi podatki, koliko seznamov odpisanega gradiva s številom enot so prejele OOK v pregled za izbor in s tem dopolnjevanje območne zbirke glede na Navodila za izločanje in odpis knjižničnega gradiva, 2013 (13. in 14. člen). Podatki iz poročil OOK se ne ujemajo s podatki splošnih knjižnic o številu odpisanih enot gradiva iz letnih statističnih poročil o delu knjižnic, kjer so podatki veliko višji (OK brez OOK so leta 2014 odpisale 106.262 inventarnih enot; v letu 2015 pa 86.329 i. e.), kar kaže na to, da OK ne pošiljajo vseh seznamov odpisanega gradiva OOK.

Preglednica 4: Število izločenega (odpisanega) gradiva na prejetih seznamih iz OK po območjih OOK v obdobju 2010 do 2015

Območje	Število izločenega (odpisanega) gradiva s seznamov OK na območju								
	Leto	2010	2011	2012	2013	2014		2015	
						Št. seznamov	Št. enot	Št. seznamov	Št. enot
Celjsko	4.079	0	0	250	3	3.595	2	2.462	
Dolenjsko	2.010	2.113	5.059	4.601	19	8.443	7	1.329	
Gorenjsko	622	874	512	4.599	1	166	1	241	
Goriško	150	1.083	470	602	13	2.122	6	519	
Koroško	55	74	31	3.557	2	452	2	457	
Obalno-kraško	1.015	1.840	633	2.687	2	1.732	1	6	
Osrednjeslovensko	0	4.986	5.210	4.403	4	1.765	6	4.393	
Pomursko	0	102	2.253	0	2	0	0	0	
Spodnjepodravsko	0	270	133	0	0	0	0	0	
Štajersko	0	0	0	0	0	0	0	0	
SKUPAJ	7.931	11.342	14.301	20.699	46	18.275	25	9.407	

Vir podatkov: Vsebinska in finančna poročila o izvajanju posebnih nalog OOK: poročevalska leta 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015

Predlogi delovne skupine za spremembe:

- Prva in četrta naloga obstoječega Pravilnika: *zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij ter usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja* sta soodvisni in vsebinsko neločljivo povezani za (iz)gradnjo zbirke, zato delovna skupina predlaga, da se združita. Združitev nalog je predlagala tudi fokusna skupina OK.
- Poudarek glede odpisovanja gradiva bi bil predvsem na koordinaciji – usmerjanju odpisanega gradiva za gradnjo območne zbirke. Delovna skupina predlaga, da se postopki tudi avtomatizirajo in se tako racionalizira delo pri odpisu v celotnem knjižničnem sistemu.
- Na nivoju Slovenije se izbere nabor podatkovnih zbirk, dostopnih na daljavo. Ministrstvo za kulturo zanje skuša zagotoviti vsaj triletno financiranje nakupa (npr. za eno slovensko in eno tujo podatkovno zbirko). Nakup se izvede preko konzorcija (npr. COSEC/NUK) na podlagi predhodnega skupnega dogovora (med COSEC/NUK, MK in OOK). Z realizacijo predlaganega modela bi zagotovili dobro podlago sodelovanju vseh deležnikov, ob sočasni racionalni rabi javnih sredstev, kar bi bilo v korist končnega uporabnika. Članom knjižnic bi tako omogočili enakopraven dostop do e-virov na nivoju Slovenije, knjižnicam pa bi zagotovili enako ugodne pogoje nakupa in enotno zbiranje statističnih podatkov, kar so predlagali tudi udeleženci delavnic Strategija OOK do 2020. Člani delovne skupine obenem opozarjamo, da je sistem Biblos, za razliko od drugih elektronskih virov, usmerjen v individualno izgradnjo zbirke elektronskih knjig, zato se njihova nabava pomembno razlikuje od nabave ostalih e-podatkovnih zbirk. Predlagamo še, da OOK, vzporedno z nakupi elektronskih virov, intenzivirajo tudi promocijo in usposabljanja za uporabo le-teh ter izvajajo redne evalvacije uporabe in nakupa, kot so pokazali tudi izsledki Raziskave (2013).
- Območna knjižnična zbirka, oblikovana za potrebe celotnega območja, se gradi z nakupom gradiva, financiranega iz sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK, z dotokom obveznega izvoda, z dostopom do (sofinanciranih) podatkovnih zbirk in s koordinacijo odpisanega gradiva na območju. Širšo dostopnost podatkovnih zbirk se zagotavlja z dostopom na daljavo, ostalega knjižničnega gradiva pa z na območju brezplačno medknjižnično izposajo.
- Politika izgradnje območne knjižnične zbirke naj temelji na dotoku obveznega izvoda in nacionalno sprejetem skupnem dokumentu. Posledično je potrebno oblikovati smernice za gradnjo zbirke oziroma nabavne politike OOK v sodelovanju s knjižnicami na območju. Knjižnice na območju naj v strateškem dokumentu nabavne politike območne knjižnične zbirke skladno s strokovnimi načeli, poslanstvom, cilji, z značilnostmi in potrebami knjižničnega območja opredelijo kriterije, načela in metode pridobivanja, organizacijo obdelave, posredovanje in odpis knjižničnega gradiva ter vzdrževanje, hranjenje, ohranjanje in evalvacijo knjižnične zbirke. Strateški dokument oblikujejo za obdobje najmanj petih let. Z letnimi načrti nato določajo njegovo uresničevanje.
- Obvezni izvod naj ostane v funkciji povečanega izbora gradiva OOK. Ob tem predlagamo, da se določilo 11. a člena Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003): »osrednja območna knjižnica zagotavlja povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva tako, da poleg prirasta iz prejšnjih odstavkov letno dopolnjuje knjižnično zbirko z najmanj 14 enotami gradiva na 1000 prebivalcev, kar vključuje tudi obvezni izvod« zaradi njegovega nedoseganja predlagamo, da se kazalec nadomesti z ustrežnejšim, ki bo upošteval tudi specifično elektronskih virov. Upravičenost spremembe tega določila potrjujejo tudi intervjuji fokusnih skupin OK, OOK in deležnikov sistema.
- Fokusna skupina OOK izpostavlja možnost širitve brezplačne medknjižnične izposoje (dalje MKI) med OOK. Podpira omejitvev MKI na študijsko gradivo, ne pa širjenja na popularno

leposlovno gradivo. Člani delovne skupine predlagamo, da se uspešen projekt brezplačne območne MKI nadaljuje in nadgradi v dvonivojski sistem z razširitvijo med OOK in s tem posredno tudi na nivo cele Slovenije.

- Predlagamo še, da se pogoji deleža včlanjenih prebivalcev s širšega območja v OOK, deleža izposoje članom širšega območja in informacij ukinejo. OOK slednjih ne beležijo in ne poročajo, ker je njihovo štetje težko izvedljivo. Namesto ukinjenih kazalcev predlagamo uvedbo novih:
 - število izposojenih enot preko medknjižnične izposoje, ki poteka v okviru izvajanja posebnih nalog OOK,
 - uporaba elektronskih virov na daljavo, financiranih iz sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK (število članov knjižnic širšega območja, število prevzemov članov knjižnic širšega območja).

Obseg predlagane naloge *Oblikovanje območne knjižnične zbirke in dostop do gradiva:*

- a. Pridobivanje, obdelovanje, hranjenje aktualnega in ustreznega gradiva za območno knjižnično zbirko ter posredovanje uporabnikom. Območne zbirke se dopolnjuje predvsem z dotokom obveznega izvoda in glede na finančna sredstva še z nakupom strokovnega, znanstvenega in referenčnega gradiva ter gradiva za uporabnike s posebnimi potrebami. Konzorcijski nakup elektronskih virov se izvaja v koordinaciji z OK, OOK in nacionalno knjižnico.
- b. Zagotavljanje dostopa na daljavo do podatkovnih zbirk za člane.
- c. Evalvacija nabave in uporabe gradiva ter odpisa.
- d. Zagotavljanje enake dostopnosti do gradiv in informacij za člane osrednjih knjižnic na območju z brezplačno medknjižnično izposajo gradiva za izobraževalne oz. raziskovalne namene in spodbujanje bralne kulture.
- e. Trajno hranjenje uradnih publikacij s svojega območja.
- f. Glede na značilnosti območja možnost gradnje posebnih zbirk regionalnega značaja.
- g. Usmerjanje odpisanega gradiva s svojega območja v skladu s strokovnimi navodili za izločanje in odpis knjižničnega gradiva nacionalne knjižnice.
- h. Hranjenje za območje pomembnega knjižničnega gradiva, odpisanega v splošnih knjižnicah na območju OOK.
- i. Hranjenje gradiva s statusom kulturnega spomenika regionalnega in lokalnega pomena ter ravnanje z njim v skladu z določili ustreznih navodil.

2.1.2 Nuditi strokovno pomoč vsem knjižnicam s svojega območja: RAZVOJNO IN STROKOVNO SODELOVANJE KNJIŽNIC NA OBMOČJU

Poimenovanje ob spremembi ZKnj: **Razvojno in strokovno sodelovanje knjižnic na območju**

V zaključkih Delavnic Rastemo skupaj I in II je bila izpostavljena potreba po uvedbi programskega in projektnega financiranja programov OOK. Pričakuje se stabilnejše financiranje projektov, ki so v interesu večjih območij; boljši izkoristek sredstev, namenjenih razvojnim projektom; večja povezanost območij; zmanjševanje razlik med območji preko projektov, ki bodo izvajani na nacionalni ravni. Znotraj istega strateškega področja (Redefinicija OOK) je bila izpostavljena tudi potreba po redefiniciji strokovne službe za enotno spremljanje, usmerjanje in razvoj sistema splošnih knjižnic. Tako bi omogočili enakomeren razvoj knjižničnih storitev, enotno usmerjanje razvoja knjižničnega sistema preko posebnega strokovnega centra, ki bi oblikoval, diseminiral in utrjeval strokovne

rešitve, enotno odgovarjal na potrebe uporabnikov, razvijal tehnologije in storitve, posredoval javnosti strokovne informacije in podatke ter povezoval programe in projekte na nacionalni ravni.

Na delavnicah (Priloga 5: Delavnice Strategija OOK do 2020) je bila izpostavljena potreba po krepitvi sodelovanja med OOK na področjih izobraževanja, pretoka znanja in informacij ter izvajanja skupnih projektov. Sodelovanje bi se lahko izboljšalo z okrepitevijo projektnega dela predvsem med OOK, z boljšo komunikacijo, tudi prek uporabe sodobnih komunikacijskih orodij, ter z načrtnim izobraževanjem svetovalcev in ostalih zadolženih za izvajanje območnih nalog.

Na posebnem strateškem področju dejavnosti knjižnic v digitalnem okolju sta bili kot razvojni prioriteti izpostavljena koordiniran nakup elektronskih virov, dostopnih na daljavo, in krepitev kompetenc na področju sodobne informacijsko komunikacijske tehnologije.

Center za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici (dalje NUK/ CeZaR) je v letu 2010 pripravil predlog sprememb Pravilnika, 2003. (Priloga 6: Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah – predlogi sprememb NUK/CeZa). Glede strokovne pomoči predlaga dopolnitev definicije strokovne pomoči knjižnicam na območju, in sicer, da se ta izvaja na podlagi strateškega načrta in izdelanih analiz območja. Poleg tega izpostavlja potrebo po koordinaciji dejavnosti za posebne skupine uporabnikov. Za dejavnost nacionalne knjižnice na področju usmerjanja strokovnega dela svetovalnih služb v OOK dodaja predloge za usmerjanje strokovnega svetovalnega dela. Tudi tu se izpostavlja skrb za razvojne potrebe glede informacijske tehnologije ter za usklajevanje in načrtovanje vzdrževanja računalniških sistemov v splošnih knjižnicah.

Strategija splošnih knjižnic je izpostavila potrebo po povezovanju knjižnic pri izvajanju in vpeljavi skupnih strokovnih in razvojnih rešitev.

Rezultati Raziskave med direktorji in strokovnimi delavci na temo izvajanja posebnih nalog OOK (Raziskava, 2013) so glede druge posebne naloge pokazali sledeče:

»Največ strokovnih delavcev in direktorjev je kot najpomembnejšo aktivnost, ki sodi v sklop strokovne pomoči, izpostavilo pomoč pri vsebinski opredelitvi sodobnih informacijskih storitev za uporabnike, ki se izvajajo na območju OOK ali v vsej državi. Po pomembnosti sledita še pomoč pri vsebinski opredelitvi in izboru projektov, ki se izvajajo na območju OOK ali v vsej državi, ter pomoč pri opredelitvi razvojnih potreb glede informacijske tehnologije za območje OOK. Podoben delež direktorjev med najpomembnejše aktivnosti uvršča še pomoč pri načrtovanju vzdrževanja računalniških sistemov v OK-jih.« (Raziskava, 2013, str. 6)

»Strokovni delavci in direktorji OK-jev si v okviru strokovne pomoči želijo: (1) več povezovanja, sodelovanja in izmenjave izkušenj; (2) več vključevanja OK-jev v mednarodne ali državne projekte in (3) več izobraževanja ali delavnic s strani OOK. Petina strokovnih delavcev v OK-jih in četrtna direktorjev OK-jev v okviru strokovne pomoči ne pogoša ničesar.« (Raziskava, 2013, str. 6-7)

Izrazit faktor pomoči strokovnim delavcem je bila v rezultatih prikazana pomoč NUK, kamor sta se po nasvet obrnili dve tretjini strokovnih delavcev, medtem ko na OOK samo ena tretjina.

Udeleženci treh fokusnih skupin, ki so bile organizirane v pomoč pri pripravi tega dokumenta, so izpostavili spodnje poudarke glede posebne naloge nudenja strokovne pomoči. Udeleženci iz vseh treh fokusnih skupin so poudarili funkcijo sodelovanja in povezovanja, ne pa toliko svetovanja. Potrebo po svetovanju in pomoči osrednjim knjižnicam je poudarila predvsem skupina deležnikov.

Udeleženci ene izmed fokusnih skupin so poudarili dobre lastnosti svetovanja OOK, predvsem menijo, da je dobrodošla pomoč pri pripravi strateških načrtov, dokumentov, analiz stanja knjižničnih dejavnosti, seznanjanje z novostmi z različnih področij in svetovanje glede tehnološkega opremljanja knjižnic. Prav tako kot dobro in pozitivno ocenjujejo skupno izvajanje projektov, predvsem zaradi strokovne in kadrovske zasedbe v OOK (npr. digitalizacija, Kamra, biografski leksikoni, promocija bralne kulture ...).

Pomoč na področju informacijsko-komunikacijske tehnologije je poudarila le fokusna skupina direktorjev OOK.

Udeleženci ene izmed fokusnih skupin menijo, da je potreben skupen razvoj (program, smernice ...) bibliopedagoških dejavnosti za učence, dijake in študente, povezovanje za informacijsko in bralno pismenost le-teh ter pretok izkušenj in sodelovanje med različnimi vrstami knjižnic na območju (knjižnični sistem). Glede izvedbene ravni pa so različni pogledi intervjuvancev. Prav tako so izpostavili tudi mentorstvo glede na spremembe ZKnj (kdo ga bo izvajal, za katere vrste knjižnic, pomoč pri vstopu šolskih knjižnic v COBISS itd.).

Na podlagi zgornjih ugotovitev predlagamo spremenjeno opredelitev druge naloge: Območna knjižnica nudi strokovno pomoč osrednjim knjižnicam na območju, pri čemer svoje delovanje usklajuje s smernicami in navodili službe za razvoj splošnih knjižnic. Obenem tesno sodeluje z drugimi območnimi knjižnicami z namenom usklajenega razvoja knjižnične dejavnosti na nacionalnem nivoju in skupne promocije dejavnosti. Skrbi za pretok in diseminiranje strokovnih informacij v in iz svojega območja, vključno s projekti, z dobrimi praksami in novimi znanji.

Strokovna pomoč osrednjim knjižnicam območja zajema razvojne, svetovalne in raziskovalne dejavnosti, usposabljanje ter druge naloge.

Razvojna dejavnost OOK obsega:

- vsebinsko opredelitev in vpeljavo novih, sodobnih informacijskih in drugih knjižničnih storitev za uporabnike, ki se izvajajo na posameznem območju ali v vsej državi, še zlasti storitev v e-okolju,
- vsebinsko opredelitev in vpeljavo knjižničnih storitev za posebne skupine uporabnikov, ki se izvajajo na posameznem območju ali po vsej državi,
- razvoj skupnih knjižničnih storitev in drugih dejavnosti na območju, z namenom optimizacije kadrovskih in finančnih virov ob sočasnem zagotavljanju kakovosti,
- vsebinsko opredelitev, pripravo in vodenje projektov, ki se izvajajo na posameznem območju, v državi ali na mednarodnem nivoju ter sodelovanje v projektih nacionalnega pomena,
- obvezno izmenjavo uspešnih projektov, dobrih praks in znanj med območji,
- sodelovanje s splošnimi knjižnicami na območju pri razvoju in načrtovanju občinskih ter medobčinskih knjižničnih mrež,
- sodelovanje splošnih knjižnic z vsemi vrstami knjižnic za skupen razvoj dejavnosti (npr. za skupen razvoj bibliopedagoških dejavnosti) in z drugimi ustanovami (kulturnimi, vzgojno-izobraževalnimi, socialno varstvenimi ipd.) na območju, v regiji, na nacionalnem in mednarodnem nivoju.

Svetovalna dejavnost obsega vsa področja knjižnične dejavnosti (nabava, obdelava, statistika, projekti, domoznanstvo, podatkovne zbirke ipd.) ter temelji na uveljavljenih in dogovorjenih strokovnih izhodiščih.

Raziskovalna dejavnost je podlaga razvojne dejavnosti in obsega zlasti raziskave in stalno spremljanje dela knjižnic na območju ter sodelovanje s strokovno službo za razvoj splošnih knjižnic v raziskavah na nacionalnem nivoju.

Usposabljanje v stroki zajema:

- organizacijo strokovnih usposabljanj (predavanj, tečajev, delavnic) za knjižnične delavce na območju ali v vsej državi, tudi v elektronski obliki,
- pomoč pri izvajanju mentorstva za začetnike v stroki in študente bibliotekarstva na območju,
- organizacijo izmenjav strokovnih delavcev med osrednjimi knjižnicami območja in območnimi knjižnicami ter med OOK.

2.1.3 Tehnološki razvoj in storitve knjižnic v digitalnem okolju

Zaradi sprememb, ki so jih povzročili digitalno informacijsko okolje in nove tehnologije, postaja področje tehnološkega razvoja, tehnološke infrastrukture in storitev knjižnic v digitalnem okolju itd. ključen razvojni element knjižničarstva. V okviru izvajanja posebnih nalog OOK bi bilo to potrebno izpostaviti kot razvojno prioriteto v okviru sprememb ZKnj in Pravilnika ter kot posebno nalogo.

Področje tehnološkega razvoja in storitev knjižnic v digitalnem okolju zajema:

- Opredelitev razvojnih potreb glede informacijske tehnologije za posamezno območje ter pomoč pri načrtovanju razvoja in vzdrževanja računalniških sistemov v splošnih knjižnicah območja.
- Povečanje digitalnih kompetenc zaposlenih na območju.
- Vzpostavitev spletnih portalov in računalniških aplikacij na nacionalnem nivoju.
- Zagotavljanje kadrovskih resursov za izvajanje nalog, ki jih prinaša področje tehnološkega razvoja in storitev knjižnic v digitalnem okolju.
- Vzpostavitev koordinacije na nacionalnem nivoju, vključno z združevanjem nalog.

2.1.4 Koordinirati zbiranje, obdelavo in hranjenje domoznanskega gradiva za svoje območje : KOORDINACIJA DOMOZNANSKE DEJAVNOSTI

Poimenovanje ob spremembi ZKnj: **Koordinacija domoznanske dejavnosti**

Domoznanska dejavnost se je v slovenskih splošnih knjižnicah uveljavila v zadnjih desetletjih 20. st. Spodbudo za oblikovanje domoznanskih zbirk v splošnih knjižnicah je dala Konceptija razvoja knjižničarstva iz leta 1971. Po definiciji je domoznanstvo interdisciplinarno raziskovanje oziroma proučevanje določenega geografskega (upravnega) območja iz najbolj širokega, splošnega vidika, ki se v praksi največkrat deli na posamezne specialne vede (Goropevšek, 2000). To v praksi pomeni, da proučuje vsa področja človekovega ustvarjanja.

Zakon o knjižničarstvu (2001) je za vse splošne knjižnice uzakonil zbiranje, obdelavo, varovanje in posredovanje domoznanskega gradiva v okviru izvajanja javne službe. Zaradi hitrega družbenega razvoja se v zadnjih letih tudi na domoznanskem področju pojavljajo številni novi izzivi, kar zahteva od OOK zelo dobro poznavanje celotnega območja, saj se postavljajo vprašanja že pri samem zbiranju domoznanskega gradiva in pri vseh nadaljnjih aktivnostih izvajanja.

Ob tem ne smemo spregledati dejstva, da domoznanska dejavnost tudi zaradi zgodovinskega razvoja posameznih knjižnic na območju Slovenije ni enakomerno razvita. Posledica tega je tudi višji nivo izvajanja domoznanske dejavnosti v nekaterih OK, kot pa v določenih OOK. Zato je potrebna jasnejša določitev posebne naloge – koordinacija domoznanske dejavnosti.

Iz poročil o izvajanju posebnih nalog OOK je razvidno, da so med drugim osrednje območne knjižnice v sodelovanju z NUK izvedle tri popise stanja domoznanstva, dajale poudarek izvajanju digitalizacije gradiva, izvedle popis stanja domoznanskih depojev, izdelale bibliografijo serijskih publikacij, pripravile nekaj smernic (Smernice za pridobivanje domoznanskega gradiva v splošnih knjižnicah, Smernice za izbor gradiva za domoznansko zbirko in Priporočila za bibliografsko obdelavo drobnega tiska in rokopisov). NUK, OOK (gostiteljice) in ZBDS so organizirali štiri festivale domoznanstva – Domfest (Koper, Ravne na Koroškem, Nova Gorica, Ptuj), na katerih so bili predstavljeni dokumenti in rezultati dela na področju domoznanstva. Na področju digitalizacije so v tem obdobju nastali novi portali: Kamra kot osrednji domoznanski spletni portal, novi biografski leksikoni ter prehod že obstoječih na nove, sodobnejše spletne platforme. Z gradivom, digitaliziranim s sredstvi za izvajanje posebnih nalog OOK, pa splošne knjižnice dopolnjujejo tudi Digitalno knjižnico Slovenije – dLib.si.

NUK je leta 2012 pripravil dve navodili, in sicer Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (2012) ter Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika (2012).

S popisom stanja domoznanstva leta 2009 je bilo ugotovljeno, da splošne knjižnice še nimajo ločeno postavljenih domoznanskih zbirk in da imajo premalo kadra za izvajanje domoznanske dejavnosti. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003) v 13. členu določa, da mora biti domoznansko gradivo postavljeno ločeno od ostalih delov knjižnične zbirke, prav tako določa tudi stopnjo zaposlovanja za potrebe domoznanske dejavnosti. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe določa, da ima knjižnica za potrebe zbiranja, obdelave, varovanja in posredovanja domoznanskega gradiva zaposlenega 0,32 strokovnega delavca. Za opravljanje dejavnosti domoznanske zbirke ima 1 strokovnega delavca na prirast 5000 enot domoznanskega gradiva letno, ob manjšem prirastu pa sorazmerno manj. Delovna skupina meni, da je treba kriterij, vezan na prirast gradiva, ponovno ovrednotiti, saj je prirast gradiva le ena izmed nalog, ki jo opravlja strokovni delavec v domoznanski dejavnosti.

V okviru priprave strategije razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013-2020 je bila v letu 2011 izvedena javnomnenjska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki knjižnic (Raziskava, 2013), ki je pokazala veliko zanimanje »za informacije o zgodovini, razvoju in kulturi domačega kraja, kar pred knjižnice postavlja izziv, da naredijo domoznansko gradivo bolj dostopno v digitalnem okolju ter s pomočjo sodobne tehnologije iščejo nove oblike za posredovanje in interpretacijo tega gradiva« (Neskončne, 2012, str. 11).

V Strategiji razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013-2020 (Neskončne, 2012) je v okviru strateškega področja 2: Storitve splošnih knjižnic, strateškega cilja 1: Nadgradnja obstoječih in razvoj novih storitev predviden ukrep: Razvoj novih oblik posredovanja informacij in dokumentov o zgodovini in razvoju lokalnega okolja in povečanje dostopa do domoznanskega gradiva z digitalizacijo.

V okviru leta 2013 izvedenih delavnic »Strategija OOK do 2020« so bili na področju »organizacija domoznanske dejavnosti na območju« definirani naslednji strateški cilji:

- priprava smernic za koordinacijo domoznanske dejavnosti,
- redefinicija koordinacije domoznanske dejavnosti,
- tesnejše sodelovanje med osrednjimi območnimi knjižnicami in osrednjimi knjižnicami,
- povečanje prepoznavnosti domoznanske dejavnosti in zbirk,
- zagotavljanje boljših pogojev za hrambo, zbiranje in dostopnost kulturne dediščine.

Mnenja o izvajanju domoznanske dejavnosti smo pridobili tudi s fokusnimi skupinami. Udeleženci so izpostavili velik pomen digitalizacije. Del udeležencev v fokusni skupini OOK meni, da bi morala biti naloga sestavni del prve in druge naloge (1. Zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij, 2. Strokovna pomoč knjižnicam območja), nekateri udeleženci pa poudarjajo samostojnost naloge, ki naj vključuje samo delo na spletnem portalu Kamra in digitalizacijo gradiva. Prav tako poudarjajo problem financiranja občin, za katere neformalno izvajajo domoznansko dejavnost posamezne OOK. V fokusni skupini OK je bila izpostavljena želja, da OOK prevzame obdelavo gradiv in promocijo domoznanske dejavnosti. Delovna skupina meni, da takšna razmišljanja zmanjšujejo pomen domoznanske dejavnosti v splošnih knjižnicah, prenos določenih nalog, kot je obdelava domoznanskega gradiva, pa je tudi v nasprotju z Zakonom o knjižničarstvu.

V sklopu priprave strateških usmeritev izvajanja nalog do leta 2020 je bila izpostavljena dilema, ali si želimo še naprej le koordinacijske dejavnosti OOK (kot je bila to praksa do sedaj) ali pa tudi prehod na neposredno izvajanje domoznanske dejavnosti na ravni območij. Ta prehod je povezan z vzpostavitvijo ustreznega nivoja lokalne samouprave (ustanovitev pokrajin). V obstoječi regionalni ureditvi zaradi odsotnosti pokrajinske ravni območne domoznanske zbirke ne zaživijo, kot bi morale. Ob tem skupina ugotavlja, da manjkajo smernice za določena področja izvajanja domoznanske dejavnosti (smernice za ureditev osnovnih pogojev za izvajanje domoznanske dejavnosti, smernice za pridobivanje gradiva, nacionalna strategija digitalizacije, strokovna izhodišča za zaposlene v domoznanski dejavnosti ...).

Na osnovi pregleda dokumentacije, vezane na izvajanje te naloge, fokusnih skupin in razmišljanj delovne skupine smo ugotovljeno upoštevali pri vsebini prenovljene naloge.

- Posebna naloga predstavlja koordinacijo zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva, izvedbo projektov digitalizacije, izgradnjo skupnih domoznanskih portalov (npr. biografski leksikoni), projektov nacionalnega pomena in promocijo domoznanske dejavnosti na območju. Naloga naj se izvaja v partnerskem sodelovanju med OK in OOK (kot primer navajamo: izmenjave gradiva in razstav, skupna promocija in izvedba dogodkov, izmenjava primerov dobrih praks ...). Sestavni del koordinacije domoznanske dejavnosti je tudi svetovanje/sodelovanje, ki je sicer predmet druge naloge.
- OOK načrtuje in koordinira domoznansko dejavnost na svojem območju v skladu z dogovorjenimi strokovnimi izhodišči na nacionalnem nivoju. V sodelovanju z OK na območju skrbi za prepoznavnost, dostopnost in promocijo domoznanskih zbirk ter nudi strokovno pomoč pri urejanju ustreznih pogojev za hranjenje domoznanskega gradiva in kulturne dediščine.
- OOK ima lahko domoznansko zbirko za celotno območje, če je taka zbirka posledica zgodovinskega razvoja. Takšna zbirka se gradi zlasti z gradivom, ki se zbira v skladu z zakonodajo o obveznem izvodu. OOK izvaja tudi informiranje zavezancev za obvezni izvod.
- OOK seznanja uporabnike tudi z domoznanskimi zbirkami drugih knjižnic in sorodnih kulturnih zavodov, zlasti muzejev in arhivov na območju.
- OOK koordinira bibliografsko obdelavo vseh vrst domoznanskega gradiva s svojega območja v sistemu COBISS, po kriterijih, določenih za potrebe Slovenske bibliografije. Bibliografska obdelava tega gradiva se zagotavlja v knjižnicah, ki to gradivo zbirajo, pri tem pa jim OOK lahko nudi strokovno pomoč.
- OOK lahko določi vrste domoznanskega gradiva, katerih bibliografska obdelava ima prednost in roke za njihovo obdelavo v sistemu COBISS. Izvaja normativno kontrolo in nudi pomoč drugim knjižnicam pri razreševanju identitete lokalnih avtorjev in gesel.

- OOK v sodelovanju s knjižnicami na območju izvaja projekte digitalizacije, ki so v skladu z nacionalno strategijo digitalizacije domoznanstva, gradi spletne portale z domoznansko vsebino in si prizadeva za trajno ohranjanje domoznanskega gradiva v digitalni obliki.
- OOK vodi evidenco vseh knjižničnih zbirk na območju, v katerih se nahaja kulturna dediščina, in sodeluje pri pripravi strokovnih podlag za razglasitev kulturnih spomenikov državnega ali lokalnega pomena.

Glede strokovne koordinacije domoznanske dejavnosti delovna skupina meni, da naj nacionalna knjižnica še naprej izvaja naloge iz obstoječega pravilnika:

- evidentira zbirke domoznanskega gradiva v državi in jih statistično predstavlja,
- izvaja normativno kontrolo avtorjev in gesel,
- določa kriterije za izbor publikacij in člankov za potrebe Slovenske bibliografije,
- določa kriterije za hranjenje gradiva,
- v sodelovanju z OOK izobražuje zaposlene za potrebe izvajanja domoznanske dejavnosti.

2.1.5 Usmerjati izločeno knjižnično gradivo s svojega območja

Vsebina poglavja je vključena v poglavje 3.2.1.

2.2 Predlog nove vizije in poslanstva

Delovna skupina je pri predlogu sprememb izhajala iz ovrednotenja obstoječe vizije in poslanstva. Na podlagi obravnave vseh dokumentov v povezavi s spremembami strateških usmeritev izvajanja posebnih nalog OOK, dosedanjega izvajanja posebnih nalog OOK, ugotovljenih razvojnih potreb in temeljitega razmisleka je skupina ugotovila, da obstoječa poslanstvo in vizija nista več ustrezna.

Zato je bil oblikovan predlog nove vizije in poslanstva, s katerima je določen **temeljni namen izvajanja posebnih nalog OOK**. Ob tem je v nov predlog poslanstva zajeta tudi domoznanska dejavnost.

Vizija

Skupina je oblikovala nov osnutek vizije OOK, ki se glasi:

Osrednja območna knjižnice je v knjižničnem sistemu, ki uveljavlja javni interes, prepoznan dejavnik povezovanja, sodelovanja in razvoja splošnih knjižnic na območju. V mreži slovenskih splošnih knjižnic zagotavlja strokovno, organizacijsko in svetovalno podporo. V partnerstvu z osrednjimi in osrednjimi območnimi knjižnicami skrbi za izvedbo dejavnosti, s katerimi uporabnikom omogoča najboljše sodobne knjižnične storitve.

Poslanstvo

Skupina je oblikovala nov osnutek poslanstva OOK, ki se glasi:

Osrednje območne knjižnice kot povezovalni člen med strokovno službo za razvoj splošnih knjižnic in splošnimi knjižnicami skrbimo za uresničevanje poslanstva in razvoj splošnih knjižnic na svojem območju. Uveljavljamo strokovna načela delovanja, enoten način izvajanja javne službe, prilagojen lokalnemu okolju, ter spodbujamo in vodimo sodelovanje med knjižnicami na območju in širše. Aktivno pridobivamo in širimo znanja ter smo nosilci tehnološkega razvoja. Zaznavamo aktualno problematiko in potrebe, kar razrešujemo na ravni knjižničnega sistema. Vodimo projekte oziroma v njih sodelujemo na območni, nacionalni in mednarodni ravni ter izvajamo skupne storitve. Koordiniramo oblikovanje območne knjižnične zbirke in pretok gradiva med knjižnicami, zagotavljamo

dostopnost elektronskih virov, strokovnega in znanstvenega gradiva ter posebnih zbirk za celotno območje. Koordiniramo izvajanje domoznanske dejavnosti in digitalizacijo knjižničnega gradiva na območju, pri čemer se povezujemo s celotnim knjižničnim sistemom in širše. Gradimo podatkovne zbirke in portale ter se povezujemo pri promociji knjižnične dejavnosti.

2.3 Mreža osrednjih območnih knjižnic

V obdobju, ko se je vzpostavljala nova organiziranost v knjižničnem sistemu Slovenije z imenovanjem desetih OOK, so potekale tudi aktivnosti za vzpostavitev pokrajin v Sloveniji, ki pa se zakonsko še niso uresničile. OOK so tako postale nova oblika v knjižničnem sistemu, njihov cilj je bil vzpostavitev učinkovitih in gospodarnih informacijskih središč na celotnem območju države. To pomeni uveljavljanje strokovne, kakovostne in gospodarne splošne dostopnosti knjižničnega gradiva in informacij ter povezovanje, ohranjanje, predstavljanje in širjenje kulture. Pokrajine same naj bi skrbele za knjižnično dejavnost na svojem območju in za strateško načrtovanje ter povečevale učinkovitost in uspešnost knjižničnih služb. Z novim načinom organiziranosti mreže splošnih knjižnic naj bi se organizirala strokovna mreža, ki bi v vsej državi vzdrževala in razvijala poenoteno opravljanje dejavnosti, ki je skupnega pomena za celotna območja OOK (Kotnik-Verčko, 2006).

Oblikovanje novih variant mreže OOK ni bila osnovna naloga delovne skupine, zato smo v dokumentu zgolj nakazali možnost novih variant na podlagi naštetih kazalcev.

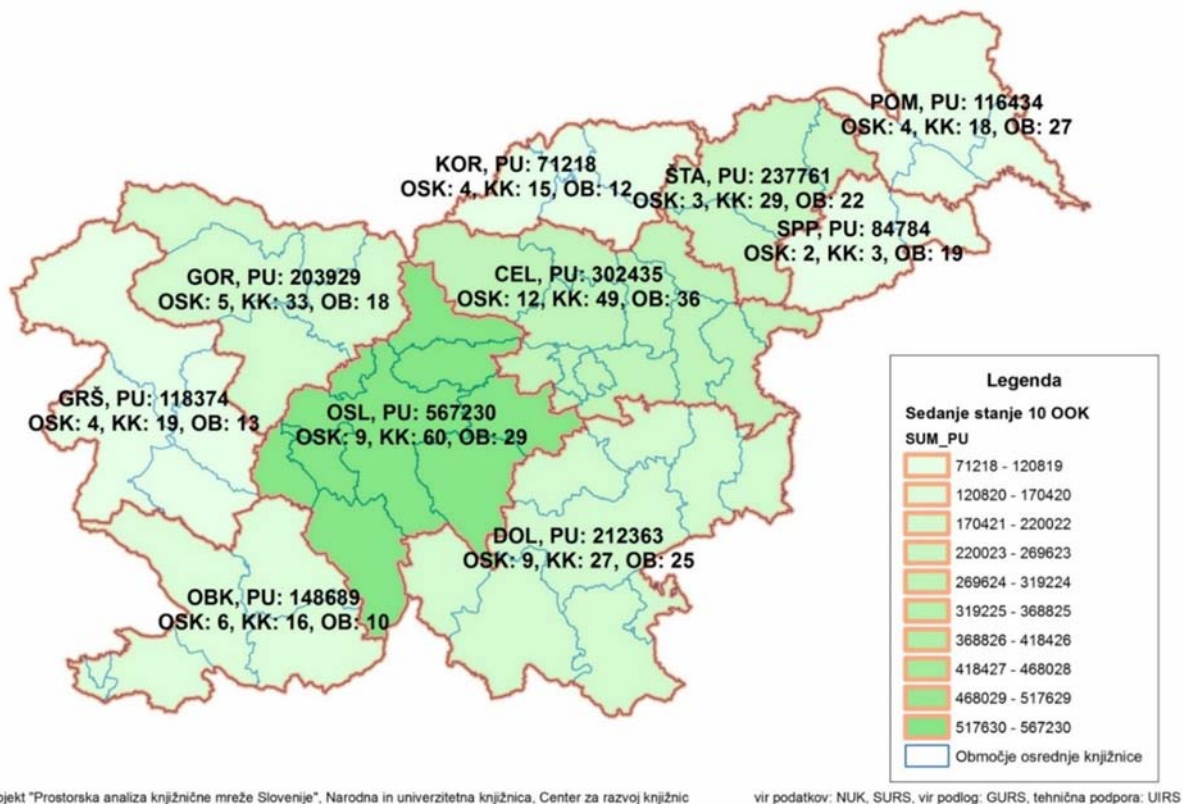
2.3.1 Obstoječa mreža – 10 območij OOK

S Pravilnikom o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe je bila tako leta 2003 določena mreža splošnih knjižnic⁷. Pristojno ministrstvo za kulturo je določilo deset OOK in njihova območja, za katera izvajajo posebne naloge. Med pričakovanimi učinki je bilo izpostavljeno enotno delovanje knjižnic na temeljnih področjih delovanja in strokovnega dela, enotno komunikacijsko in računalniško opremljanje ter skupni projekti, zlasti za posebne skupine uporabnikov.

Od imenovanja OOK leta 2003 je bilo v knjižničnem sistemu Slovenije 61 splošnih knjižnic (51 OK in 10 OOK). Zaradi združitve šestih ljubljanskih samostojnih splošnih knjižnic leta 2008 (Knjižnica Otona Župančiča, Knjižnica Bežigrad, Knjižnica Jožeta Mazovca, Knjižnica Šiška, Knjižnica Prežihov Voranc in Slovanska knjižnica) v enoten javni zavod Mestna knjižnica Ljubljana (MKL) se je število splošnih knjižnic zmanjšalo na 57 (47 OK in 10 OOK). Ponovna sprememba se je zgodila leta 2009, ko se je od Mestne knjižnice Ljubljana osamosvojila Knjižnica Medvode. Od takrat je v Sloveniji konstantno število splošnih knjižnic (58), od tega je 48 OK in 10 OOK. OOK imajo od leta 2009 v svoji mreži od ene (OOK Ptuj) do enajst (OOK Celje) OK. Povprečje je 5 OK na OOK. Pet ali manj OK imajo poleg Ptuja (1 OK) še Kranj (4 OK), Murska Sobota (3 OK), Nova Gorica (3 OK) in Ravne na Koroškem (3 OK) ter Maribor (2 OK) in Koper (5 OK). OOK z več kot petimi osrednjimi knjižnicami sta Ljubljana (8 OK) in Novo mesto (8 OK), najboljše mrežo osrednjih knjižnic na območju pa ima Celje (11 OK) (Slika 1).

⁷ Zadnja sprememba Priloge Pravilnika je bila leta 2012 zaradi novo ustanovljenih občin, ki pa ni spreminjala mreže območij.

Projekcija območij OOK (prebivalci 30.6.2015, mreža 31.12.2014)

Slika 1: Obstoječa mreža – 10 OOK

Preglednica 5: Obstoječa mreža (10 OOK) – vrednosti

	vrednosti					
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK
Celjsko	302.435	238.452	2.648	12	36	49
Dolenjsko	212.401	147.914	3.560	9	25	27
Gorenjsko	203.929	122.370	2.137	5	18	33
Goriško	118.196	59.845	2.325	4	13	19
Koroško	71.218	46.151	1.041	4	12	15
Obalno-kraško	148.689	94.399	2.018	6	11	16
Osrednjeslovensko	567.230	224.908	3.038	9	29	60
Pomursko	116.434	60.665	1.337	4	27	18
Spodnjepodravsko	84.784	16.489	859	2	19	3
Štajersko	237.761	55.117	1.311	3	22	29
Skupna vsota	2.063.077	1.066.310	20.273	58	212	269

Preglednica 6: Obstoječa mreža (10 OOK) - deleži

	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Celjsko	14,7%	22,4%	13,1%	20,7%	17,0%	18,2%	17,7%
Dolenjsko	10,3%	13,9%	17,6%	15,5%	11,8%	10,0%	13,2%
Gorenjsko	9,9%	11,5%	10,5%	8,6%	8,5%	12,3%	10,2%
Goriško	5,7%	5,6%	11,5%	6,9%	6,1%	7,1%	7,2%

	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Koroško	3,5%	4,3%	5,1%	6,9%	5,7%	5,6%	5,2%
Obalno-kraško	7,2%	8,9%	10,0%	10,3%	5,2%	5,9%	7,9%
Osrednjeslovensko	27,5%	21,1%	15,0%	15,5%	13,7%	22,3%	19,2%
Pomursko	5,6%	5,7%	6,6%	6,9%	12,7%	6,7%	7,4%
Spodnjepodravsko	4,1%	1,5%	4,2%	3,4%	9,0%	1,1%	3,9%
Štajersko	11,5%	5,2%	6,5%	5,2%	10,4%	10,8%	8,2%
Skupna vsota	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Obstoječa mreža: 10 OOK: razvidno iz slike (Slika 1) ter preglednic (Preglednica 6 in Preglednica 7) je knjižnična mreža razdeljena na 10 območij. Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 71.218 (3,5 %) in največje 567.230 (27,5 %). Na širšem območju je najmanj 16.489 (1,5 %) prebivalcev in največ 238.452 (22,4 %). Mrežo sestavlja najmanj 2 OK (3,4 %) in največ 12 OK (20,7 %) ter 3 (1,1 %) do 60 (22,3 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 11 (5,2 %) do največ 36 (17 %) občin.

Za pregled stanja knjižničnih mrež na ravni OK, OOK in nacionalni ravni smo analizirali obstoječe stanje mreže, tako da smo za posamezna območja kartografsko prikazali število potencialnih uporabnikov, število osrednjih knjižnic, število krajevnih knjižnic in število občin.

Preglednica 7: Legenda k zemljevidom

Okrajšave območij	Pomen
CEL	Celjsko
GOR	Gorenjsko
GRŠ	Goriško
DOL	Dolenjsko
KOR	Koroško
OBK	Obalno-kraško
OSL	Osrednjeslovensko
POM	Pomursko
SPP	Spodnjepodravsko
ŠTA	Štajersko
Kratice	Pomen
PU	Število potencialnih uporabnikov
OSK	Število osrednjih knjižnic
KK	Število krajevnih knjižnic
OB	Število občin

Preglednica 8: Legenda k preglednicam variante mreže

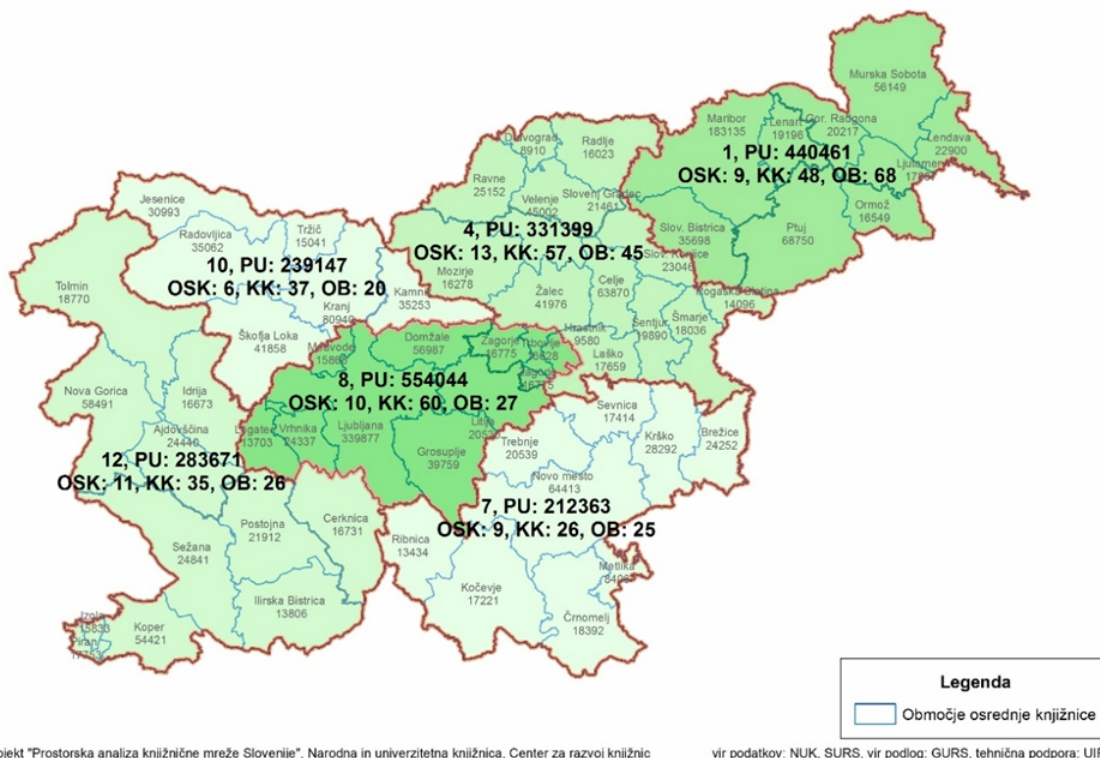
			Temnejša rdeča barva kaže manjšo vrednost kazalca.
			Temnejša zelena barva kaže višjo vrednost kazalca.

2.4 Simulacija variant mreže

V nadaljevanju je predstavljena obstoječa mreža, simulacija novih variant mreže in izbran nov predlog, ki vsebuje utemeljitev. Ob tem je bila narejena tudi analiza SWOT, ki kaže na prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti nove organiziranosti mreže knjižnic znotraj območja. Pri nobeni izmed variant se skupina ni opredelila glede sedeža OOK, ti so bili določeni le za potrebe izračunov.

2.4.1 Varianta 1: 6 OOK s premiki nekaterih osrednjih knjižnic na drugo območje

Projekcija območij OOK (prebivalci 1.1.2014, mreža 31.12.2014)

Slika 2: 6 OOK s premiki OK na drugo območje

Preglednica 9: Varianta mreže (6 OOK s premiki) – vrednosti

	vrednosti					
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK
Celjsko, Koroško: CE	331.137	267.154	3.425	13	45	58
Dolenjsko	212.401	147.914	3.560	9	25	27
Gorenjsko	239.278	157.719	2.426	6	20	37
Osrednjeslovensko	557.593	215.271	2.529	10	27	58
Obalno-kraško, Goriško: NG	283.689	225.338	4.826	11	27	39
Štajersko, Pomursko, Spodnjepodravsko: MB	438.979	256.335	3.507	9	68	50
Skupna vsota	2.063.077	1.269.731	20.273	58	212	269

Preglednica 10: Varianta mreže (6 OOK s premiki) – deleži

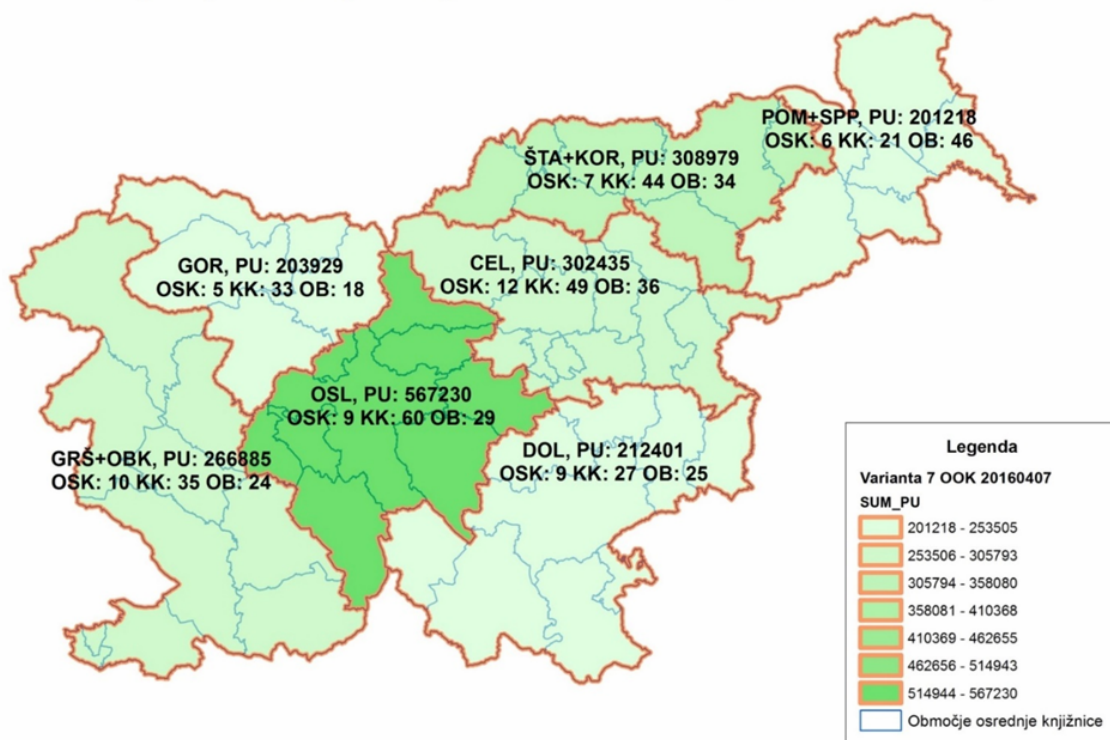
	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Celjsko, Koroško: CE	16,1%	21,0%	16,9%	22,4%	21,2%	21,6%	19,9%
Dolenjsko	10,3%	11,6%	17,6%	15,5%	11,8%	10,0%	12,8%
Gorenjsko	11,6%	12,4%	12,0%	10,3%	9,4%	13,8%	11,6%
Osrednjeslovensko	27,0%	17,0%	12,5%	17,2%	12,7%	21,6%	18,0%
Obalno-kraško, Goriško: NG	13,8%	17,7%	23,8%	19,0%	12,7%	14,5%	16,9%
Štajersko, Pomursko, Spodnjepodravsko: MB	21,3%	20,2%	17,3%	15,5%	32,1%	18,6%	20,8%
Skupna vsota	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Varianta 1: 6 OOK s premiki OK: razvidno iz slike (Slika 2) ter preglednic (Preglednica 10 in Preglednica 11) je knjižnična mreža razdeljena na 6 območij. Združili smo obstoječe Obalno-kraško in Goriško območje (sedež: Nova Gorica), Celjsko in Koroško (sedež: Celje) ter Štajersko, Pomursko in Spodnjepodravsko območje (sedež: Maribor). Poleg tega pa smo zaradi poenotenja števila prebivalcev in knjižnic po območjih naredili premike nekaterih OK: Cerknico k Primorskemu območju; Hrastnik, Trbovlje in Zagorje k Osrednjeslovenskemu ter Kamnik h Gorenjskemu območju. Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 212.401 (10,3 %) in največje 557.593 (27 %). Na širšem območju je najmanj 147.914 (11,6 %) in največ 267.154 (21 %) prebivalcev. Mrežo sestavlja najmanj 6 OK (10,3 %) in največ 13 OK (22,4 %) ter 27 (10 %) do 58 (21,6 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 27 (9,4 %) do največ 68 (32,1 %) občin.

Varianta 2: 6 OOK brez premikov OK: razvidno iz slike (Slika 3) ter preglednic (Preglednica 13 in Preglednica 14) je knjižnična mreža razdeljena na 6 območij. Združili smo obstoječe Obalno-kraško in Goriško območje (sedež: Nova Gorica), Celjsko in Koroško (sedež: Celje) ter Štajersko, Pomursko in Spodnjepodravsko območje (sedež: Maribor). Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 203.929 (9,9 %) in največje 567.230 (27,5 %). Na širšem območju je najmanj 122.370 (9,6 %) in največ 309.670 (24,4 %) prebivalcev. Mrežo sestavlja najmanj 5 OK (8,6 %) in največ 16 OK (27,6 %) ter 27 (10 %) do 64 (23,8 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 18 (8,5 %) do največ 68 (32,1 %) občin.

2.4.3 Varianta 3: 7 OOK

Projekcija območij OOK (prebivalci 30.6.2015, mreža 31.12.2014)

Projekt "Prostorska analiza knjižnične mreže Slovenije", Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic

vir podatkov: NUK, SURS, vir podlog: GURS, tehnična podpora: UIRS

Slika 4: 7 OOK

Preglednica 13: Varianta mreže (7 OOK) – vrednosti

	vrednosti					
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK
Celjsko	302.435	238.452	2.648	12	36	49
Dolenjsko	212.401	147.914	3.560	9	25	27
Gorenjsko	203.929	122.370	2.137	5	18	33
Osrednjeslovensko	567.230	224.908	3.038	9	29	60
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	201.218	132.923	2.196	6	46	21
Obalno-kraško, Goriško: NG	266.885	208.534	4.343	10	24	35
Štajersko, Koroško: MB	308.979	126.335	2.351	7	34	44
Skupaj vsota	2.063.077	1.201.436	20.273	58	212	269

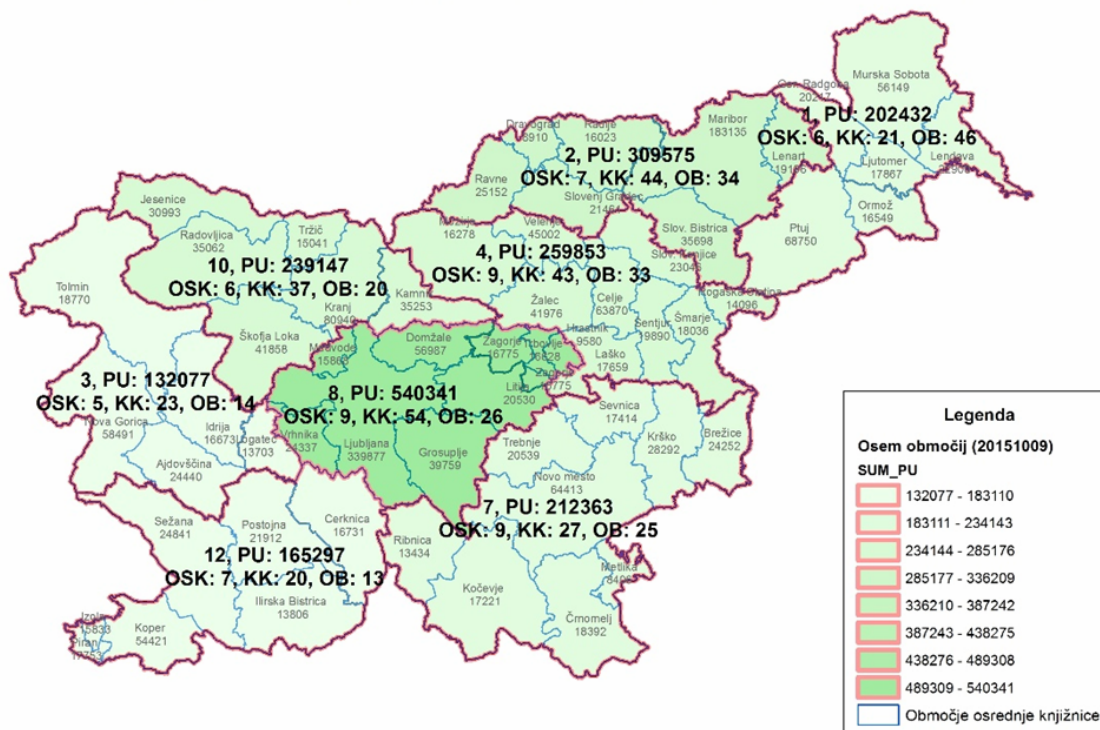
Preglednica 14: Varianta mreže (7 OOK) – deleži

OOK 7	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Celjsko	14,7%	19,8%	13,1%	20,7%	17,0%	18,2%	17,2%
Dolenjsko	10,3%	12,3%	17,6%	15,5%	11,8%	10,0%	12,9%
Gorenjsko	9,9%	10,2%	10,5%	8,6%	8,5%	12,3%	10,0%
Osrednjeslovensko	27,5%	18,7%	15,0%	15,5%	13,7%	22,3%	18,8%
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	9,8%	11,1%	10,8%	10,3%	21,7%	7,8%	11,9%
Obalno-kraško, Goriško: NG	12,9%	17,4%	21,4%	17,2%	11,3%	13,0%	15,5%
Štajersko, Koroško: MB	15,0%	10,5%	11,6%	12,1%	16,0%	16,4%	13,6%
Skupaj vsota	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%

Varianta 3: 7 OOK: razvidno iz (Slika 4) ter preglednic (Preglednica 14 in Preglednica 15) je knjižnična mreža razdeljena na 7 območij. Združili smo obstoječe Obalno-kraško in Goriško območje (sedež: Nova Gorica), Štajersko in Koroško (sedež: Maribor) ter Pomursko in Spodnjepodravsko območje (sedež: Ptuj). Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 201.218 (9,8 %) in največje 567.230 (27,5 %). Na širšem območju je najmanj 122.370 (10,2 %) in največ 238.452 (19,8 %) prebivalcev. Mrežo sestavlja najmanj 5 OK (8,6 %) in največ 12 OK (20,7 %) ter 21 (7,8 %) do 60 (22,3 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 18 do največ 46 občin.

2.4.4 Varianta 4: 8 OOK s premiki

Projekcija območij OOK (prebivalci 1.1.2014, mreža 31.12.2014)

Projekt "Prostorska analiza knjižnične mreže Slovenije", Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic

vir podatkov: NUK, SURS, vir podlog: GURS, tehnična podpora: UIRS

Slika 5: 8 OOK s premiki OK na drugo območje

Preglednica 15: Varianta mreže (8 OOK s premiki) – vrednosti

	vrednosti					
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK
Celjsko	259.919	195.936	2.384	9	33	43
Dolenjsko	212.401	147.914	3.560	9	25	27
Gorenjsko	239.278	157.719	2.426	6	20	37
Goriško	131.958	73.607	2.498	5	14	23
Obalno-kraško	165.493	111.203	2.501	7	14	20
Osrednjeslovensko	543.831	201.509	2.356	9	26	54
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	201.218	132.923	2.196	6	46	21
Štajersko, Koroško: MB	308.979	126.335	2.351	7	34	44
Skupna vsota	2.063.077	1.147.146	20.273	58	212	269

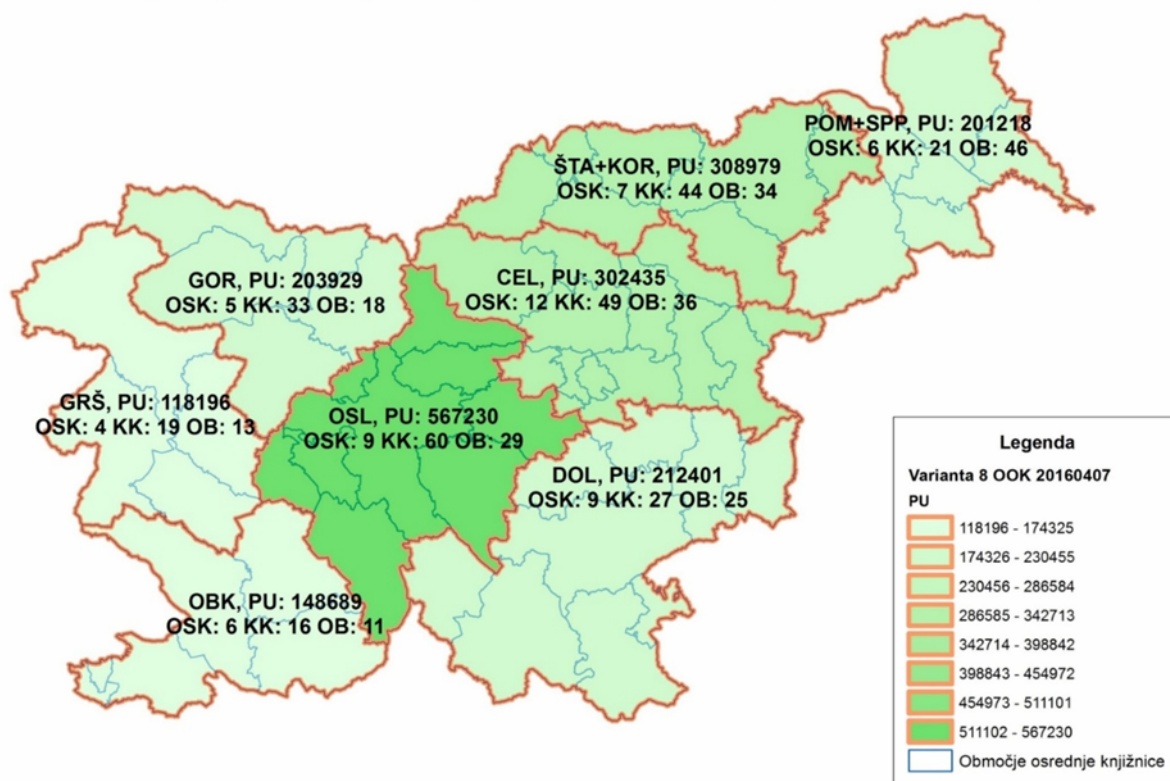
Preglednica 16: Varianta mreže (8 OOK s premiki) – deleži

	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Celjsko	12,6%	17,1%	11,8%	15,5%	15,6%	16,0%	14,8%
Dolenjsko	10,3%	12,9%	17,6%	15,5%	11,8%	10,0%	13,0%
Gorenjsko	11,6%	13,7%	12,0%	10,3%	9,4%	13,8%	11,8%
Goriško	6,4%	6,4%	12,3%	8,6%	6,6%	8,6%	8,2%
Obalno-kraško	8,0%	9,7%	12,3%	12,1%	6,6%	7,4%	9,4%
Osrednjeslovensko	26,4%	17,6%	11,6%	15,5%	12,3%	20,1%	17,2%
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	9,8%	11,6%	10,8%	10,3%	21,7%	7,8%	12,0%
Štajersko, Koroško: MB	15,0%	11,0%	11,6%	12,1%	16,0%	16,4%	13,7%
Skupna vsota	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Varianta 4: 8 OOK s premiki OK: razvidno iz slike (Slika 5) ter preglednic (Preglednica 16 in Preglednica 17) je knjižnična mreža razdeljena na 8 območij. Združili smo obstoječe Štajersko in Koroško (sedež: Maribor) ter Pomursko in Spodnjepodravsko območje (sedež: Ptuj). Poleg tega pa smo zaradi poenotenja števila prebivalcev in knjižnic po območjih naredili premike nekaterih OK: Cerknico k Obalno-kraškemu območju; Hrastnik, Trbovlje in Zagorje k Osrednjeslovenskemu; Logatec h Goriškemu ter Kamnik h Gorenjskemu območju. Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 131.958 (6,4 %) in največje 543.831 (26,4 %). Na širšem območju je najmanj 73.607 (6,4 %) in največ 201.509 (17,6 %) prebivalcev. Mrežo sestavlja najmanj 5 OK (8,6 %) in največ 9 OK (15,5 %) ter 20 (7,4 %) do 54 (20,1 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 14 (6,6 %) do največ 46 (21,7 %) občin.

2.4.5 Varianta 5: 8 OOK brez premikov – izbran predlog delovne skupine za reorganizacijo in racionalizacijo mreže

Projekcija območij OOK (prebivalci 30.6.2015, mreža 31.12.2014)

Projekt "Prostorska analiza knjižnične mreže Slovenije", Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic

vir podatkov: NUK, SURS, vir podlog: GURS, tehnična podpora: UIRS

Slika 6: 8 OOK brez premikov: predlog skupine za reorganizacijo in racionalizacijo izvajanja posebnih nalog OOK

Preglednica 17: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) – vrednosti

	vrednosti					
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK
Celjsko	302.435	238.452	2.648	12	36	49
Dolenjsko	212.401	147.914	3.560	9	25	27
Gorenjsko	203.929	122.370	2.137	5	18	33
Goriško	118.196	59.845	2.325	4	13	19
Obalno-kraško	148.689	94.399	2.018	6	11	16
Osrednjeslovensko	567.230	224.908	3.038	9	29	60
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	201.218	132.923	2.196	6	46	21
Štajersko, Koroško: MB	308.979	126.335	2.351	7	34	44
Skupna vsota	2.063.077	1.147.146	20.273	58	212	269

Preglednica 18: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) – deleži

	deleži						
	prebivalci H2 2015	prebivalci širše	površina	OK	občine	KK	povprečje deležev
Celjsko	14,7%	20,8%	13,1%	20,7%	17,0%	18,2%	17,4%
Dolenjsko	10,3%	12,9%	17,6%	15,5%	11,8%	10,0%	13,0%
Gorenjsko	9,9%	10,7%	10,5%	8,6%	8,5%	12,3%	10,1%
Goriško	5,7%	5,2%	11,5%	6,9%	6,1%	7,1%	7,1%
Obalno-kraško	7,2%	8,2%	10,0%	10,3%	5,2%	5,9%	7,8%
Osrednjeslovensko	27,5%	19,6%	15,0%	15,5%	13,7%	22,3%	18,9%
Pomursko, Spodnjepodravsko: PT	9,8%	11,6%	10,8%	10,3%	21,7%	7,8%	12,0%
Štajersko, Koroško: MB	15,0%	11,0%	11,6%	12,1%	16,0%	16,4%	13,7%
Skupna vsota	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Varianta 5: 8 OOK brez premikov OK: razvidno iz slike (Slika 6) ter preglednic (Preglednica 18 in Preglednica 19) je knjižnična mreža razdeljena na 8 območij. Združili smo obstoječe Štajersko in Koroško (sedež: Maribor) ter Pomursko in Spodnjepodravsko območje (sedež: Ptuj). Najmanjše število prebivalcev celotnega območja je 118.196 (5,7 %) in največje 567.230 (27,5 %). Na širšem območju je najmanj 59.845 (5,2 %) in največ 238.452 (20,8 %) prebivalcev. Mrežo sestavlja najmanj 4 OK (6,9 %) in največ 12 OK (20,7 %) ter 16 (5,9 %) do 60 (22,3 %) krajevnih knjižnic. Število občin se giblje od najmanj 11 (5,2 %) do največ 46 (21,7 %) občin.

Utemeljitev izbrane variante mreže: 8 OOK brez premikov

Evalvacija ustreznosti knjižničnih mrež in območij glede na število prebivalcev, število prebivalcev širšega območja, površino, število osrednjih knjižnic na območju, število občin in število krajevnih knjižnic je bila podlaga za določitev nove variante temeljne mreže, ki bi omogočala stabilno, učinkovito in optimalno organizirano mrežo splošnih knjižnic v okviru izvajanja posebnih nalog OOK.

Pri zmanjševanju mreže z 10 na 8 območij OOK je delovna skupina predvidela varianto z obstoječo mrežo pripadajočih OK na območju.

Izbran predlog delovne skupine omogoča zmanjšanje razlik v velikosti območij glede števila prebivalcev na celotnem in širšem območju ter števila OK. Tako bi imelo vsako območje najmanj 4 OK. S tem se približamo osnovnemu namenu OOK, to je izvajanju posebnih nalog za širše območje ter s tem doseganju višje stopnje izenačitve pogojev dostopnosti knjižničnih storitev in optimizaciji sistema. Z zmanjšanjem števila OOK krepimo funkcionalnost mreže OOK in dosežemo večje ravnotežje glede števila OK po območjih. Za obstoj posamezne OOK je nujno, da izvaja naloge za več kot le eno OK na območju, saj le to omogoča širše poznavanje problematike delovanja OOK in OK, razvoj in oblikovanje partnerstev med OOK in OK, kvalitetnejše izpolnjevanje nalog (npr. povečan nakup gradiva za samo eno OK na svojem območju ni racionalen). Tako dosežemo večjo finančno in tudi kadrovsko uravnoteženost med OOK in večjo uravnoteženost delovnih obveznosti OOK, povečanje učinkovitosti delovanja ter izvajanja posebnih nalog.

Dejstvo je, da predvidenih sprememb lokalne samouprave na nivoju sistemske regionalizacije oz. ustanavljanja pokrajin kot vmesnih upravnih oblik med lokalnim (občine) in nacionalnim (država) nivojem v bližnji prihodnosti ni pričakovati, zato se moramo pri regionalizaciji ustrezno organizirati splošne knjižnice same. Mreža območij OOK z osmimi OOK brez premikov OK pomeni korak k optimizaciji izvajanja posebnih nalog brez prevelikih sistemskih sprememb. Formalno in statistično

gledano bi bila marsikatera druga varianta primernejša, saj bi tako zagotovili enakomernejšo porazdelitev območij, ki bi bila med seboj približno enaka, tako na ravni števila OK, prebivalcev širšega območja, kakor tudi števila občin, v katerih knjižnično javno službo izvajajo splošne knjižnice. A dejstvo je, da so se od formiranja OOK znotraj posameznih območij oblikovale knjižnične mreže, ki so morda v preteklosti bile le neformalne, z zakonsko uveljavitvijo izvajanja posebnih nalog OOK pa so dobile tudi formalno obliko.

Tudi predlog združevanja dosedanjih območij lahko privede do manjših zastojev v sodelovanju, vendar je zaradi tega pomembno, da se tudi OOK, ki bodo formalno svoje vodenje območja predali drugemu OOK, še naprej vključuje v izvajanje nalog, tudi z morebitno porazdelitvijo izvajanja posameznih nalog med dva centra.

Glede na izbran predlog smo člani delovne skupine za reorganizacijo mreže naredili analizo SWOT (Preglednica 20). Namen analize je pomoč pri strateški odločitvi za izbor variante – zmanjšanje na 8 območij OOK.

Preglednica 19: Analiza SWOT⁸ reorganizacije mreže OOK

(S) Prednosti	(W) Slabosti
<p>Enakomernejša številčna razporeditev OK po OOK in s tem bolj enakomerna porazdelitev dela in opravljanja nalog.</p> <p>Enakomernejša razporeditev števila prebivalcev na območjih, enakomernejša pokritost območij v teritorialnem smislu.</p> <p>Vzpostavljeni pogoji za bolj uravnoteženo financiranje nalog in kadrov OOK s strani ministrstva.</p> <p>Posodobitev izvajanja posebnih nalog bo omogočala večji in časovno neomejen dostop uporabnikov do storitev, hkrati racionalizacijo ter času in spremembam v knjižničarstvu primerne storitve.</p> <p>Enoznačno razumevanje izvajanja posebnih nalog.</p> <p>Enakomernejši razvoj knjižnic: bolj usposobljeni kadri, večji pretok znanja in sposobnosti, več sredstev na posamezno OOK.</p> <p>Manjša razpršenost strokovnih kadrov.</p> <p>Lažje uveljavljanje projektnega dela in nekaterih nalog OOK (npr. predavanja, delavnice in izobraževanja so zaradi premajhnega števila slušateljev na premajhnih območjih težko izvedljiva oz. neekonomična).</p>	<p>Negativna reakcija knjižnic in knjižničarjev na ukinjanje števila OOK, posledično morda slabše vključevanje v delo in projekte OK v prihodnosti (potrben čas za vzpostavitev nove pripadnosti).</p> <p>Spremembe zakona in pravilnika bi lahko povzročile velik časovni zamik izvedbe in nove organiziranosti.</p> <p>Na posameznih območjih vzpostavitev nekkih novih »nenaravnih« povezav med knjižnicami in sprememba ustaljenih povezav med knjižnicami na območju.</p> <p>Slabše poznavanje celotnega območja pri novonastalih območjih.</p> <p>Morda težje opravljanje naloge, povezane z domoznanstvom, pri posameznih novonastalih območjih.</p> <p>Možnost neskladij ukinjenih območij s prioritetai novih (npr. pri nakupu elektronskih virov, pri digitalizaciji, območnih projektih).</p> <p>Težave pri razumevanju potrebe po spremembi.</p> <p>Odpor lokalnih skupnosti, ki bi spremembo razumele podobno kot druge koncentracije storitev ali funkcij (policija, pošta, krajevni uradi ipd.).</p> <p>Manjše število koordinatorjev.</p> <p>Izguba izkušenj in znanj, ki so se v okviru območnosti leta vlagala v koordinatorje ukinjenih OOK.</p>

⁸SWOT analiza: S (strenghts) – prednosti, W (weaknesses) – slabosti, O (opportunities) – priložnosti, T (threats) – nevarnosti.

	<p>Prekinitev ustaljenosti, vpeljanosti in navajenosti na obstoječo ureditev.</p> <p>Potreben bo dodaten napor in čas za vzpostavitev novih povezav, odnosov in zaupanja ter za prerazporeditev nalog.</p> <p>Sistem bi se moral na združenih območjih graditi od začetka, v kar bi bilo potrebno vložiti veliko energije in časa, ne vedoč, kakšen bo rezultat.</p> <p>Izgubljeni projekti, ki so povezovali knjižnice na območju.</p> <p>Nova območja morda še ne bodo zaživel, ko jih bo zaradi vzpostavitve pokrajin treba ponovno spremeniti.</p>
<p>(O) Priložnosti</p> <p>Hitrejši in boljši razvoj, boljše povezovanje, kvalitetnejše usposabljanje, uvajanje novosti v knjižnični sistem Slovenije.</p> <p>Boljše storitve za uporabnike in potencialne uporabnike.</p> <p>Centralizacija oz. strokovna služba za razvoj splošnih knjižnic bi povezovala knjižnice in enotno vodila razvoj po vsej Sloveniji, hkrati pa opozarjala MK na potrebnost dodatnega vira financiranja za uravnoteženje stanja knjižnične dejavnosti po Sloveniji.</p> <p>Racionalizacija dela (lažja vzpostavitev skupnih storitev, projektov).</p> <p>Boljši pretok informacij ter deljenje znanja in dobrih praks.</p> <p>Kvalitetnejše načrtovanje razvoja na posameznih območjih.</p> <p>Vzpostavitev novih povezav med knjižnicami na novem območju.</p> <p>Možnost izvedbe večjih projektov, lažja promocija območnosti.</p> <p>Več možnosti za pridobivanje evropskih sredstev – knjižničarski projekti kot razvojni cilji regije.</p> <p>Večja učinkovitost, ekonomičnost sistema, boljša izraba finančnih sredstev, namenjenih območnosti.</p> <p>Povezovanje različnih območij je lahko priložnost za nove kvalitete (pri optimalnih pogojih in pozitivnem razumevanju sprememb, kar pa ni ravno realna opcija).</p>	<p>(T) Nevarnosti</p> <p>Bojkotiranje sprememb s strani OOK, tudi direktorjev, pritiski na MK, NUK.</p> <p>Nezadostno število strokovnih kadrov na nacionalnem nivoju v strokovni službi za razvoj splošnih knjižnic ne bo uspelo zagotavljati razvoja, spremljanja stroke ter prilagajanja storitev potrebam strokovnih in potencialnih uporabnikov.</p> <p>Oddaljenost OK od OOK, slabše prometne povezave znotraj območij.</p> <p>Sprejetost s strani financerja (MK), vendar le v oziru zmanjševanja sredstev za financiranje nalog in kadrov. Izguba sredstev, namenjenih ukinjenim OOK (se ne bi prerazporedila, temveč usahnila).</p> <p>Zanemarjanje pomena posameznih delov (prevelikega) območja.</p> <p>Nižja motivacija delov območja za sodelovanje z OOK, s katerim pred tem niso sodelovali.</p> <p>Zanemarjanje posebnosti lokalnih zbirk.</p> <p>Nevarnosti izhajajo iz slabosti: najbolj nevaren je indiferenten odnos kot nasprotje proaktivnega pristopa.</p> <p>Strah, da eno območje izgublja na račun drugega, notranji strah zaposlenih (druga lokacija, zniževanje števila zaposlenih).</p> <p>Zaradi nasprotovanja geografski reorganizaciji zavrnitev vseh predlogov sprememb, tudi veliko pomembnejših od obravnavane.</p>

2.5 Simulacija prerazporeditve strokovnih delavcev za izvajanje posebnih nalog OOK

Ob predlagani spremembi mreže (3.4 Simulacija variant mreže) smo pripravili tudi simulacijo prerazporeditve obstoječega števila strokovnih delavcev za izvajanje posebnih nalog OOK po območjih na podlagi obstoječe in variantnih predlogov mreže glede na število OK na območju in prebivalcev.

Delovne obveznosti oz. obremenitve strokovnih delavcev OOK so deloma pogojene z velikostjo posameznih območij OOK, kar se kaže v kadrovski neuravnoteženosti med OOK. Razporeditev strokovnih delavcev je navedeno v preglednicah spodaj znotraj variant predlogov obstoječe mreže in predlogov sprememb mreže.

Za lažje razumevanje služi legenda (Preglednica 21), ki predstavlja strukturo preglednic od 22 do 27.

Preglednica 20: Razlaga preglednic 22–27 s prerazporeditvami strokovnih delavcev

Polja	Pomen
Št. OK brez OOK	Število OK na širšem knjižničnem območju (brez OOK)
Št. preb. širše	Število prebivalcev na širšem knjižničnem območju (brez OOK)
Ključ delitve OK	Ključ delitve strokovnih delavcev glede na število OK širšega območja = število OK širšega območja : (skupno število OK x skupno število strokovnih delavcev)
Ključ delitve preb. širše	Ključ delitve strokovnih delavcev glede na število prebivalcev širšega območja = število prebivalcev širšega območja : (vsota prebivalcev širših območij x skupno število strokovnih delavcev)
Fiksno število strokovnih delavcev	Število strokovnih delavcev, neodvisno od velikosti knjižničnega območja
Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)	Skupno število strokovnih delavcev v posamezni OOK = aritmetična sredina seštevka števila strokovnih delavcev po obeh ključih delitve (OK in prebivalcev širše), upoštevajoč število strokovnih delavcev, neodvisno od velikosti knjižničnega območja

Preglednica 21: Obstoječa mreža (10 OOK) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko	11	238.452	4,58	4,47	2,00	2,63	3,01	3,26	4,53
	Dolenjsko	8	147.914	3,33	2,77	2,00	2,26	2,42	2,53	3,05
	Gorenjsko	4	122.370	1,67	2,30	2,00	2	1,99	1,99	1,98
	Goriško	3	59.845	1,25	1,12	2,00	1,8	1,67	1,59	1,19
	Koroško	3	46.151	1,25	0,87	2,00	1,76	1,62	1,53	1,06
	Obalno-kraško	5	94.399	2,08	1,77	2,00	1,98	1,97	1,96	1,93
	Osrednjeslovensko	8	224.908	3,33	4,22	2,00	2,44	2,71	2,89	3,78
	Pomursko	3	60.665	1,25	1,14	2,00	1,8	1,68	1,6	1,19
	Spodnjepodravsko	1	16.489	0,42	0,31	2,00	1,59	1,35	1,18	0,36
	Štajersko	2	55.117	0,83	1,03	2,00	1,73	1,57	1,47	0,93
10	SKUPAJ	48	1.066.310	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 22 prikazuje različne variante števila strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, v primeru ohranitve obstoječe mreže z desetimi OOK. Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Kot je razvidno iz preglednice (Preglednica 22), se razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK povečuje z upadanjem deleža zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 12,6 (od 0,36 za Spodnjepodravsko do 4,53 strokovnega delavca za Celjsko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 2,7 (od 1,18 za Spodnjepodravsko do 3,26 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega strokovnega delavca se taisti razpon zmanjša na 1 : 2,7 (od 1,18 za Spodnjepodravsko do 3,26 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega strokovnega delavca se še dodatno zmanjša na 1 : 1,65 (od 1,59 za Spodnjepodravsko do 2,63 strokovnega delavca za Celjsko območje). Zadnji stolpec prikazuje obstoječe stanje dveh fiksno zaposlenih strokovnih delavcev v vsaki OOK ne glede na velikost posameznih območij.

Preglednica 22: Varianta mreže (6 OOK s premiki) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (upoštevajoč št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko-koroško-CE	15	309.670	5,77	4,88	4,13	4,43	4,61	4,73	5,32
	Dolenjsko	8	147.914	3,08	2,33	3,08	2,99	2,93	2,89	2,7
	Gorenjsko	4	122.370	1,54	1,93	2,69	2,45	2,31	2,21	1,73
	Osrednjeslovensko	8	224.908	3,08	3,54	3,32	3,32	3,32	3,32	3,31
	Primorsko-GO	9	208.534	3,46	3,28	3,35	3,36	3,36	3,36	3,37
	Štajersko-pomursko-MB	8	256.335	3,08	4,04	3,42	3,46	3,48	3,49	3,56
6	SKUPAJ	52	1.269.731	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 23 prikazuje različne variante strokovnih delavcev, razporejenih na 6 OOK v primeru združitve Obalno-kraškega območja z Goriškim, Celjskega območja s Koroškim ter Štajerskega območja s Pomurskim in Spodnjepodravskim ter ob upoštevanju ustreznih premikov (glej Sliko 2). Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK se povečuje z upadanjem deleža strokovnih delavcev, zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 3,1 (od 1,73 strokovnega delavca za Gorenjsko do 5,32 strokovnega delavca za Celjsko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 2,1 (od 2,21 za Gorenjsko do 4,73 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega strokovnega delavca se ta razpon zmanjša na 1 : 2 (od 2,31 za Gorenjsko do 4,61 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega strokovnega delavca se ta še dodatno zmanjša na 1 : 1,65 (od 2,45 za Gorenjsko do 4,43 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 2 fiksnih strokovnih delavcev pa je taisti razpon najmanjši in znaša le še 1 : 1,5 (od 2,69 za Gorenjsko do 4,13 strokovnega delavca za Celjsko območje).

Preglednica 23: Varianta mreže (6 OOK brez premikov) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko	12	267.154	4,62	4,21	3,76	3,93	4,02	4,09	4,41
	Dolenjsko	8	147.914	3,08	2,33	3,08	2,99	2,93	2,89	2,7
	Gorenjsko	5	157.719	1,92	2,48	2,88	2,71	2,61	2,54	2,2
	Osrednjeslovensko	9	215.271	3,46	3,39	3,37	3,38	3,39	3,4	3,43
	Primorsko-GO	10	225.338	3,85	3,55	3,48	3,53	3,57	3,59	3,7
	Štajersko-pomursko-MB	8	256.335	3,08	4,04	3,42	3,46	3,48	3,49	3,56
6	SKUPAJ	52	1.269.731	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 24 prikazuje različne variante strokovnih delavcev, razporejenih na 6 OOK v primeru združitve Obalno-kraškega območja z Goriškim, Celjskega območja s Koroškim ter Štajerskega območja s Pomurskim in Spodnjepodravskim. Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK se povečuje z upadanjem deleža strokovnih delavcev, zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 2 (od 2,2 za Gorenjsko do 4,41 strokovnega delavca za Celjsko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 1,7 (od 2,45 za Gorenjsko do 4,09 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega strokovnega delavca se ta razpon zmanjša na 1 : 1,5 (od 2,61 za Gorenjsko do 4,02 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega strokovnega delavca se ta še dodatno zmanjša na 1 : 1,4 (od 2,71 za Gorenjsko do 3,93 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 2 fiksnih strokovnih delavcev pa je taisti razpon najmanjši in znaša le še 1 : 1,3 (od 2,88 za Gorenjsko do 3,76 strokovnega delavca za Celjsko območje).

Preglednica 24: Varianta mreže (7 OOK) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko	11	238.452	4,31	3,97	3,24	3,47	3,6	3,69	4,14
	Dolenjsko	8	147.914	3,14	2,46	2,84	2,83	2,82	2,82	2,8
	Gorenjsko	4	122.370	1,57	2,04	2,54	2,36	2,25	2,17	1,8
	Osrednjeslovensko	8	224.908	3,14	3,74	3,03	3,13	3,2	3,24	3,44
	Pomursko-ptujsko -PT	5	132.923	1,96	2,21	2,63	2,49	2,41	2,36	2,09
	Primorsko-GO	9	208.534	3,53	3,47	3,05	3,16	3,23	3,28	3,5
	Štajersko-koroško-MB	6	126.335	2,35	2,1	2,67	2,56	2,49	2,45	2,23
7	SKUPAJ	51	1.201.436	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 25 prikazuje različne variante strokovnih delavcev, razporejenih na 7 OOK v primeru združitve Obalno-kraškega območja z Goriškim, Štajerskega s Koroškim ter Pomurskega s Spodnjepodravskim območjem. Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK se povečuje z upadanjem deleža strokovnih delavcev, zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 2,3 (od 1,8 za Gorenjsko do 4,14 strokovnega delavca za Celjsko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 1,7 (od 2,17 za Gorenjsko do 3,69 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega strokovnega delavca se ta razpon zmanjša na 1 : 1,6 (od 2,25 za Gorenjsko do 3,60 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega strokovnega delavca se ta še dodatno zmanjša na 1 : 1,5 (od 2,36 za Gorenjsko do 3,47 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 2 fiksnih strokovnih delavcev pa je taisti razpon najmanjši in znaša le še 1 : 1,3 (od 2,45 za Gorenjsko do 3,24 strokovnega delavca za Celjsko območje).

Preglednica 25: Varianta mreže (8 OOK s premiki) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko	8	195.936	3,20	3,42	2,66	2,82	2,92	2,98	3,31
	Dolenjsko	8	147.914	3,20	2,58	2,58	2,66	2,7	2,73	2,89
	Gorenjsko	5	157.719	2,00	2,75	2,47	2,45	2,43	2,42	2,37
	Goriško	4	73.607	1,60	1,28	2,29	2,08	1,95	1,86	1,44
	Obalno-kraško	6	111.203	2,40	1,94	2,43	2,37	2,33	2,3	2,17
	Osrednjeslovensko	8	201.509	3,20	3,51	2,67	2,84	2,95	3,01	3,36
	Pomursko-ptujsko -PT	5	132.923	2,00	2,32	2,43	2,36	2,32	2,3	2,16
	Štajersko-koroško-MB	6	126.335	2,40	2,20	2,46	2,42	2,4	2,38	2,3
8	SKUPAJ	50	1.147.146	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 26 prikazuje različne variante strokovnih delavcev, razporejenih na 8 OOK v primeru združitve Štajerskega s Koroškim ter Pomurskega s Spodnjepodravskim območjem *ter ob upoštevanju ustreznih premikov (glej Sliko 5)*. Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK se povečuje z upadanjem deleža strokovnih delavcev, zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 2,3 (od 1,44 za Goriško do 3,36 *strokovnega delavca* za Osrednjeslovensko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 1,6 (od 1,86 za Goriško do 3,01 *strokovnega delavca* za Osrednjeslovensko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega *strokovnega delavca* se ta razpon zmanjša na 1 : 1,5 (od 1,95 za Goriško do 2,95 *strokovnega delavca* za Osrednjeslovensko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega *strokovnega delavca* se ta še dodatno zmanjša na 1 : 1,3 (od 2,08 za Goriško do 2,84 *strokovnega delavca* za Osrednjeslovensko območje), ob zaposlitvi 2 fiksnih strokovnih delavcev pa je taisti razpon najmanjši in znaša le še 1 : 1,2 (od 2,29 za Goriško do 2,67 *strokovnega delavca* za Osrednjeslovensko območje).

Preglednica 26: Varianta mreže (8 OOK brez premikov) s prerazporeditvijo strokovnih delavcev OOK glede na velikost knjižničnih območij (št. OK in št. prebivalcev širšega območja)

Skupno število strokovnih delavcev 20						Število strokovnih delavcev (ključ delitve = OK + prebivalstvo širše, upoštevajoč fiksno št. strokovnih delavcev)				
Št. OOK	Knjižnično območje	Št. OK brez OOK	Št. preb. širše	Ključ delitve OK	Ključ delitve preb. širše	Fiksno število strokovnih delavcev				
						2	1,5	1,2	1	0
	Celjsko	11	238.452	4,4	4,16	2,86	3,21	3,42	3,57	4,28
	Dolenjsko	8	147.914	3,2	2,58	2,58	2,66	2,7	2,73	2,89
	Gorenjsko	4	122.370	1,6	2,13	2,37	2,25	2,17	2,12	1,87
	Goriško	3	59.845	1,2	1,04	2,22	1,95	1,78	1,67	1,12
	Obalno-kraško	5	94.399	2	1,65	2,36	2,23	2,15	2,09	1,82
	Osrednjeslovensko	8	224.908	3,2	3,92	2,71	2,92	3,05	3,14	3,56
	Pomursko-ptujsko -PT	5	132.923	2	2,32	2,43	2,36	2,32	2,3	2,16
	Štajersko-koroško-MB	6	126.335	2,4	2,2	2,46	2,42	2,4	2,38	2,3
8	SKUPAJ	50	1.147.146	20	20	20	20	20	20	20

Preglednica 27 prikazuje različne variante strokovnih delavcev, razporejenih na 8 OOK v primeru združitve Štajerskega s Koroškim in Pomurskega s Spodnjepodravskim območjem. Zeleno obarvani stolpci prikazujejo število strokovnih delavcev po posameznih OOK v odvisnosti od razmerja med fiksnim, od velikosti območij OOK neodvisnim delom zaposlenih, in spreminjajočim, od velikosti območij OOK odvisnim delom zaposlenih. Razlika v številu strokovnih delavcev po posameznih OOK se povečuje z upadanjem deleža strokovnih delavcev, zaposlenih neodvisno od velikosti posameznih območij. Največjo razliko v razmerju 1 : 3,8 (od 1,12 za Goriško do 4,28 strokovnega delavca za Celjsko območje) izkazuje zadnji stolpec, kjer je delež zaposlenih v celoti odvisen od velikosti posameznih območij OOK. Ob zaposlitvi 1 fiksnega strokovnega delavca (torej neodvisno od velikosti območja) v vsaki OOK, se razpon med številom strokovnih delavcev, razporejenih po posameznih OOK, zmanjša na 1 : 2,1 (od 1,67 za Goriško do 3,57 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,2 fiksnega strokovnega delavca se ta razpon zmanjša na 1 : 1,9 (od 1,78 za Goriško do 3,42 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 1,5 fiksnega strokovnega delavca se ta še dodatno zmanjša na 1 : 1,6 (od 1,95 za Goriško do 3,21 strokovnega delavca za Celjsko območje), ob zaposlitvi 2 fiksnih strokovnih delavcev je taisti razpon najmanjši in znaša le še 1 : 1,3 (od 2,22 za Goriško do 2,86 strokovnega delavca za Celjsko območje).

Predlog delovne skupine: Za učinkovito izvajanje posebnih nalog OOK je potrebno vzpostaviti takšen sistem, v katerem bo celotna OOK vključena v izvajanje nalog. Ob tem mora imeti vsaka OOK zaposlenega koordinatorskega v obsegu polne zaposlitve z nazivom najmanj višji bibliotekar, vsaj 5 leti izkušenj v splošni knjižnici in izkazano strokovno publicistično dejavnostjo. Izvajanje posebnih nalog OOK predpostavlja visoko strokovnost tudi preostalega kadra. OOK ustrezno umesti koordinatorskega in druge kader, zadolžen za izvajanje posebnih nalog v OOK, v svojo organizacijsko strukturo.

Ob tem skupina izpostavlja potrebo vsaj po deležu zaposlitve ustreznega kadra s področja razvoja informacijske tehnologije, pomoči pri načrtovanju razvoja in načrtovanju vzdrževanja računalniških sistemov v splošnih knjižnicah območja. Predlagamo vsaj visokošolsko stopnjo izobrazbe.

Koordinatorji in drugi kader, zadolžen za izvajanje posebnih nalog v OOK, potrebuje načrtno, kontinuirano izobraževanje in seznanjanje z najnovejšimi svetovnimi trendi v knjižničarstvu in širše, le tako so lahko uspešni nosilci razvoja.

Ustrezni strokovni kadri v svetovalni službi območja se izobražujejo vsaj v minimalnem, zakonsko določenem obsegu, in v skladu s programom dela, ki izhaja iz rezultatov razvojno-analitičnih nalog ter letnih poročil. Programe za strokovno usposabljanje pripravlja nacionalna knjižnica v okviru rednih programov usposabljanj (seminarji, delavnice, delovni sestanki s predstavitvijo primerov dobre prakse) ali po potrebi, glede na dogovorjene razvojne naloge območnih knjižnic. Strokovni kadri se tudi samoizobražujejo (Bon, Gujtman in Oder, 2012).

2.6 Predlog sprememb organiziranosti knjižničnega sistema in povezovanje

Delovna skupina meni, da obstoječa zakonska ureditev nedosledno ureja koordinacijo in izvajanje posebnih nalog ter da razvoja splošnih knjižnic ne podpira dovolj.

V 33. členu zakona je določeno, da nacionalna knjižnica izvaja v okviru knjižnične javne službe poleg dejavnosti iz 2. člena tega zakona še naslednje naloge:

- vodi in izvaja program varovanja knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina, ter organizira in izvaja zaščito in restavriranje knjižničnega gradiva;
- izvaja raziskovalno, razvojno in svetovalno delo na svojem delovnem področju,
- zbira, obdeluje in posreduje statistične in druge podatke o delovanju knjižnic,
- organizira in izvaja strokovno izpopolnjevanje in usposabljanje knjižničnih delavcev
- organizira in usklajuje delovanje sistema medknjižnične izposoje,
- vodi razvid knjižnic,
- opravlja naloge centra za razvoj knjižnic,
- organizira in usmerja izločanje gradiva in deponiranje nacionalno pomembnega knjižničnega gradiva,
- izdaja predhodno mnenje o izpolnjevanju pogojev iz pravilnika iz 36. člena tega zakona,
- pripravlja strokovne podlage za sprejem splošnih predpisov in strokovnih priporočil s področja knjižničarstva,
- koordinira pripravo triletnih načrtov za razvoj splošnih knjižnic iz 37. člena tega zakona,
- sprejema navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega gradiva,
- sprejema navodila za izločanje knjižničnega gradiva,
- sistematično zbira informacije o ponudbi publikacij slovenske produkcije in o tem obvešča knjižnice,
- opravlja naloge za nacionalni vzajemni bibliografski sistem,

- opravlja druge naloge, opredeljene v ustanovitvenem aktu,
- določa merila iz 14. člena tega zakona.

Razvoj splošnih knjižnic bi bilo potrebno okrepiti ter tesneje povezati tako financerje kot izvajalce in uporabnike. Z jasno opredelitvijo vlog in nalog deležnikov v organiziranosti ter povezanosti v knjižnični sistem Slovenije želimo povečati učinek izvajanja posebnih nalog OOK, razvoj stroke, strateško usmerjanje dela knjižnic, razvojno-raziskovalno delo in optimizacijo nekaterih procesov, postopkov in s tem tudi stroškov.

Sedanja zakonska ureditev ima pomanjkljivosti:

- V sedanji zakonski ureditvi NUK na področju koordinacije OOK nima zakonske podlage⁹. Tako nista opredeljena vrsta in obseg nalog na področju usmerjanja in koordinacije OOK, ki jih izvaja NUK. 33. člen ZKnj (Zakon, 2001) navaja naloge nacionalne knjižnice, med katerimi pa ni koordinacije posebnih nalog OOK. Ne vključuje je niti ustanovni akt NUK. 55. člen zakona govori zgolj o financiranju dejavnosti posebnih nalog OOK.
- V zakonu tudi ni izrecno navedeno, da se sprejme podzakonski akt v zvezi z izvajanjem posebnih nalog OOK.
- Glava pravilnika vključuje sklicevanje na 27., 33. in 55. člen ZKnj (Zakon, 2001), vendar ti členi ne določajo, da minister, pristojen za kulturo, sprejme podzakonski akt.
- V primeru druge naloge se pojavi tudi vprašanje skladnosti Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah (2003) z Zakonom (2001), saj je v 2. alineji 2. odst. 27. člena Zakona navedeno »nuditi strokovno pomoč vsem knjižnicam s svojega območja«, v 7. členu Pravilnika pa je beseda »vsem« izpuščena, in ker je zakon nad pravilnikom, velja, kar je zapisano v zakonu. Menimo, da je potrebno v novem podzakonskem aktu to ustrezno formulirati (OOK nudijo pomoč vsem vrstam knjižnic ali samo splošnim). Stališče delovne skupine je, da lahko, glede na opisane naloge strokovne pomoči, te zagotavljajo le za osrednje knjižnice. Z ostalimi vrstami knjižnic pa lahko OOK sodeluje in jim svetuje glede določenih strokovnih vprašanj. Če bi hoteli izvajati celoten spekter strokovne pomoči, bi morala pristojna ministrstva zagotoviti finančno podporo.
- Poleg tega pa opozarjamo tudi na neustrezno uporabo termina izločanje v formulaciji četrte posebne naloge OOK. Strokovno ustrezen termin je odpis.

Zato delovna skupina predlaga spodnje usmeritve za boljše delovanje in organiziranost sistema ter izvajanje posebnih nalog OOK:

⁹ Glede razmerja zakon/podzakonski akt (pravilnik): iz legalitetnega načela (prim. 2. odstavek 120. člena Ustave RS) izhaja, da so upravni organi (MK) pri svojem delu, torej tudi pri izdajanju predpisov (podzakonskih aktov – pravilnikov), vezani na okvir, ki ga določata Ustava RS in zakon, in niso pristojni izdajati aktov brez vsebinske podlage v zakonu. Izrecno zakonsko pooblastilo za izdajo podzakonskega predpisa sicer ni potrebno, vendar pa mora zakon za tak podzakonski predpis (pravilnik) dajati vsebinsko podlago. To pomeni, da pravilnik kot podzakonski akt v vsebinskem smislu ne sme določati ničesar brez zakonske podlage in zunaj vsebinskih okvirov, ki morajo biti v zakonu izrecno določeni ali vsaj z razlago določljivi (tudi 3. odstavek 153. člena Ustave RS določa, da morajo biti podzakonski predpisi v skladu z ustavo in zakoni ...). Odprava morebitnih pomanjkljivosti v sedanjem Zakonu (2001) v zvezi z nalogami NUK glede OOK je predvsem stvar države (Ministrstva za kulturo) in ureditve »de lege ferenda«, kar je potrebno izpostaviti oziroma urediti ob spremembah in dopolnitvah oziroma pri pripravi novega Zakona (2001).

- Oblikovanje oziroma spremembo zakonskih in podzakonskih podlag za obstoječo koordinacijo izvajanja posebnih nalog OOK v NUK/CeZaR ali zakonskih podlag za vzpostavitev in delovanje strokovne službe za razvoj splošnih knjižnic.
- Uveljavitev strokovnega spremljanja in vrednotenja izvajanja posebnih nalog OOK (načrti in poročila).
- Razdelitev nalog in pristojnosti v knjižničnem sistemu (MK, NUK, OOK, OK ...).
- Vzpostavitev sistema izvajanja nalog OOK v smislu delovanja celotne OOK.
- Vpogled v načrte in poročila o delu ter druge dokumente OK in OOK mora biti vzajemen ter v skladu z zakonodajo s področja zagotavljanja dostopa do informacij javnega značaja.
- Uskladitev programov OOK s strokovno službo za razvoj splošnih knjižnic oz. koordinacijo izvajanja posebnih nalog pri NUK ter OK na območju.
- Sprememba pri imenovanju direktorja OOK, in sicer skupina meni, da bi morala država oz. pristojno ministrstvo podati mnenje k imenovanju direktorja OOK.

Glede na strokovna izhodišča delovne skupine bi bile potrebne spremembe zakonskih in podzakonskih aktov, in sicer predvsem naslednjih:

- Zakona o knjižničarstvu,
- Pravilnika o pogojih izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe,
- Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah,
- Zakona o obveznem izvodu publikacij.

2.6.1 Vzpostavitev strokovne službe za razvoj (splošnih) knjižnic

Nacionalno koordinacijo posebnih nalog OOK izvaja v skladu z 8. členom Pravilnika o osrednjih območnih knjižnicah (2003) NUK/CeZaR. Nacionalna knjižnica usmerja strokovno delo svetovalnih služb v OOK, tako da pripravlja strokovna izhodišča, koordinira dejavnost svetovalnih služb v območnih knjižnicah, predlaga skupne projekte ter analizira izpeljane projekte in predloge projektov in novih storitev, ki se bodo izvajali na posameznih območjih ali s sodelovanjem več območij, vodi statistične preglede dejavnosti za celotno državo in po območjih analizira statistične podatke za potrebe razvoja dejavnosti, poroča o izvajanju dejavnosti po območjih ter za celotno državo organizira in vodi strokovno usposabljanje za svetovalno delo.

Poleg tega NUK/CeZaR opravlja tudi druge naloge: svetuje knjižnicam in izdaja mnenja v zvezi s problematiko knjižnic na osnovi uveljavljenih strokovnih izhodišč, izvaja raziskovalno in razvojno delo na svojem področju ter razvojne in aplikativne projekte s področja knjižničarstva, sodeluje pri izpopolnjevanju in usposabljanju knjižničnih delavcev, skrbi za promocijo knjižnic in njihove dejavnosti ter usklajuje dejavnost knjižnic s pristojnimi ministrstvi in drugimi subjekti, katerih delo odločilno vpliva na knjižnično dejavnost.

Splošne knjižnice potrebujejo enotno usmerjanje knjižničnega sistema preko posebne strokovne službe, zato so v dokument *Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013-2020* v okviru strateškega področja »Organizacija, delovanje in mreža splošnih knjižnic« in strateškega cilja »Stabilna, učinkovita in racionalna organizacija mreže splošnih knjižnic« zapisale: »potrebujejo slovenske splošne knjižnice tudi enotno usmerjanje razvoja knjižničnega sistema preko posebnega strokovnega centra, ki bi oblikoval, diseminiral in utrjeval strokovne rešitve, enotno odgovarjal na potrebe uporabnikov, razvijal tehnologije in storitve, posredoval javnosti strokovne informacije in podatke ter povezoval programe in projekte na nacionalni ravni. Potreben je razmislek o nalogah in delovanju posebne strokovne službe za razvoj splošnih knjižnic.« (Neskončne, 2012, 24-25)

Delovna skupina, ki je pripravila ta strokovna izhodišča, nima pristojnosti za pripravo modela omenjene potrebne nove službe, ki bi skrbela za razvoj splošnih knjižnic. V nadaljevanju podaja izhodišča in predloge za področja njenega delovanja, povezana z nacionalno koordinacijo izvajanja posebnih nalog OOK.

Naloge službe za razvoj splošnih knjižnic so predvidoma:

- raziskovalno in razvojno delo,
- usmerjanje razvoja,
- priprava strateških usmeritev za razvoj splošnih knjižnic,
- priprava enotnih podlag oz. strokovnih smernic, standardov in podlag za predpise,
- spremljanje delovanja in vrednotenje dejavnosti za potrebe ugotavljanja ustreznosti izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe,
- priprava in sprejetje strokovnih priporočil in smernic,
- pristojnost oblikovanja in posredovanja celovitega mnenja o financiranju ter delovanju knjižnice ustanoviteljem in financerjem na podlagi določb ter meritev v skladu s strokovnimi priporočili,
- sooblikovanje in podpora vzpostavitvi nacionalnih projektov in dejavnosti, ki bi omogočali učinkovito delovanje splošnih knjižnic (npr. povezovanje pri pridobivanju in obdelavi knjižničnega gradiva, digitalni repozitorij ...),
- koordinacija in usmerjanje izvajanja posebnih nalog OOK,
- organiziranje in vodenje strokovnega usposabljanja s poudarkom na načrtnem usposabljanju strokovnih delavcev za izvajanje posebnih nalog OOK,
- koordiniranje in izvajanje mednarodnega sodelovanja med knjižnicami.

Za vzpostavitev službe za razvoj splošnih knjižnic je potrebno pripraviti organizacijske in kadrovske podlage.

2.6.2 Strokovni nadzor, spremljanje in vrednotenje

Zakon o knjižničarstvu (2001) predvideva v 59. členu, da je za strokovni nadzor nad splošnimi knjižnicami pristojno ministrstvo za kulturo in da podrobno določa pravilnik iz 36. člena. Gre za Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003). Ta pravilnik mora biti usklajen s spremembami zakona o knjižničarstvu v dveh letih od zadnje novelacije. Trenutno veljavni pravilnik, ki je bil zadnjič spremenjen v letu 2012, opredeli strokovni nadzor v 48. členu. Strokovni nadzor ministrstvo izvaja tako, da oceni vsako knjižnico glede na pogoje iz 36. člena zakona in glede na mnenje nacionalne knjižnice. 48. člen se glasi: »... da v triletnih intervalih za vsako knjižnico glede na pogoje iz 36. člena zakona ter v skladu z določili tega pravilnika in mnenji nacionalne knjižnice oceni ustreznost:

- obsega, izbora in strokovne ureditve knjižničnega gradiva v knjižnici,
- števila in usposobljenosti strokovnih delavcev,
- prostora in opreme,
- organiziranosti knjižnice.

Knjižnica dobi pozitivno strokovno oceno, če izpolnjuje pogoje oziroma se približuje normativom v skladu s triletnim razvojnim načrtom iz 37. člena zakona.« V noveli Zakona o knjižničarstvu, 2015 se je vsebina 37. člena spremenila, s tem pa so bili odpravljeni triletni razvojni načrti.

NUK/CeZaR ima zakonsko nalogo priprave mnenj o izpolnjevanju pogojev za knjižnice, ki izvajajo javno službo, kar vključuje tudi OOK. V ta namen so bile izvedene meritve razvitosti. Poleg tega NUK/CeZaR zbira statistične podatke o delovanju knjižnic in jih objavlja (datoteke, posebne publikacije, aplikacija Kazalci itn.). Zakon o knjižničarstvu predvideva v 23. členu, da se za merjenje dejavnosti splošnih knjižnic sprejme poseben pravilnik. Ta pravilnik še ni sprejet.

V Pravilniku o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe so predpisani minimalni pogoji tudi za izvajanje posebnih nalog OOK. Delovna skupina ugotavlja, da so določbe zakonodaje s področja strokovnega nadzora sicer vzpostavljene, vendar na njihovi podlagi ni uspelo zagotoviti minimalnih pogojev za izvajanje posebnih nalog OOK. Delovna skupina meni, da bi bilo potrebno zagotoviti ustrezne pogoje za izvajanje posebnih nalog OOK. Poleg tega bi bilo treba urediti spremljanje in vrednotenje rezultatov dela. To je potrebno sistemsko vzpostaviti in določiti, bodisi na nivoju pristojnega ministrstva bodisi na nivoju strokovne službe za razvoj splošnih knjižnic.

2.6.3 Predlogi terminoloških sprememb

Knjižnična regija: termin »območje OOK« nadomesti termin knjižnična regija.

Med strokovnimi delavci in pri komuniciranju z različnimi javnostmi (mediji, uporabniki, tujina) je termin območje še vedno nerazumljen. Pojmuje se bolj kot geografski, in ne kot organizacijski pojem, zato predlagamo uvedbo novega termina – knjižnična regija.

Glede na spremembo termina območje v regija je potrebna tudi sprememba termina osrednja območna knjižnica. Predlog: preimenovanje v regijsko knjižnico.

Skupina predlaga še razmislek o enotnem poimenovanju knjižničnih regij. Sedaj poimenovane po imenu regije ali po imenu mesta, kjer je sedež območne knjižnice (npr. Goriško, Celjsko). Predlagamo razmislek o poimenovanju, če je le mogoče, na enoten način (na primer, kot so poimenovane statistične regije).

3 Pregled ureditev lokalne samouprave v izbranih državah Evropske unije in organiziranosti sistema knjižničarstva

V tem poglavju smo pripravili kratek pregled po posameznih državah Evropske unije. Predstavljene so lokalne samouprave s predstavitevijo števila občin, regij in števila prebivalcev ter organiziranost knjižničnega sistema, in sicer: Danske, Finske, Češke, sosednjih držav: Italije, Avstrije, Madžarske, Hrvaške ter Slovenije. Zanimiv je primer Danske, ki je z reformo lokalne samouprave izvedla tudi reorganizacijo v knjižničarstvu in posledično zmanjšala število regionalnih knjižnic. Obravnavane države so v preglednici (Preglednica 1) zapisane v okrepjeni pisavi.

Pojem¹⁰ lokalna samouprava združuje različne oblike lokalnega upravljanja, ki se razlikujejo tako po velikosti kot po funkcijah, ki jih opravljajo (Steytler, 2009 cv: Kumar, 2012). Za države Evropske unije so značilne različne ureditve lokalne samouprave, ki jo lahko razdelimo na tri ravni. Prvo najnižjo raven navadno predstavljajo občine, drugo raven regije, grofije, province ali okrožja, tretjo raven pa običajno regije. V Sloveniji lokalno samoupravo predstavljajo občine.

Preglednica 27: Ravni lokalne samouprave v državah Evropske unije¹¹ in pri izbranih državah število regionalnih knjižnic (Vir: Povzeto po Subnational, 2011)

Država	1. raven	2. raven	3. raven	Število regionalnih knjižnic ¹²	Število prebivalcev, 2016 ¹³
Avstrija	2.357 občin	9 regij			8.690.076
Belgija	589 občin	10 provinc	6 regij		11.311.117
Bolgarija	264 občin				7.153.784
Ciper	378 občin				848.319
Češka	6.250 občin	14 regij		14	10.553.843
Danska	98 občin	5 regij		6	5.707.251
Estonija	226 občin				1.315.944
Finska	342 občin	2 regiji		19	5.487.308
Francija	36.682 občin	100 departmajev	26 regij		66.759.950
Grčija	325 občin	13 regij			10.783.748
Hrvaška	429 občin		20 županij	20	4.190.669
Irska	114 občin				4.724.720
Italija	7.984 občin¹⁴	14 metropolitanskih mest in 93 provinc	20 dežel	¹⁵	60.665.551

¹⁰ Poglavje o lokalni samoupravi v državah evropske unije je v celoti povzeto po Kumar, 2012, str. 10-14.

¹¹ Kumar, 2012, str. 11.

¹² Podatki za število regionalnih knjižnic izvirajo iz teksta o organizaciji knjižničnega sistema posamezne države.

¹³ Vir: <http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/>; ISTAT, 1. september 2016.

¹⁴ Podatek za občine, metropolitanska mesta, province in dežele. Vir: ISTAT, 1.1.2017, <http://www.istat.it/it/archivio/6789>.

¹⁵ V Italiji se splošne knjižnice (it. Biblioteche pubbliche), ki ustrezajo definiciji t.i. »public libraries«, delijo le na knjižnice za odrasle in knjižnice za mladino ter na posamične knjižnice in na bibliotekarske sisteme. Obstajajo sicer tudi knjižnice regionalnega pomena, vendar te niso tipa »public libraries«. Vir: Tipologie di biblioteche in Italia, pridobljeno 30. 2. 2017 s spletne strani: <http://virgo.unive.it/ridi/tipologie.htm>.

Država	1. raven	2. raven	3. raven	Število regionalnih knjižnic ¹²	Število prebivalcev, 2016 ¹³
Latvija	119 občin				1.968.957
Litva	60 občin				2.888.558
Luksemburg	105 občin				576.249
Madžarska	3.177 občin	19 grofij		19	9.830.485
Malta	68 občin				434.403
Nemčija	12.104 občin	301 okrožj	16 regij		82.175.684
Nizozemska	430 občin	12 provinc			16.979.120
Poljska	2.479 občin	379 grofij	16 regij		37.967.209
Portugalska	308 občin	2 regiji			10.341.330
Romunija	3.180 občin	41 departmajev			19.760.314
Slovaška	2.928 občin	8 regij			5.426.252
Slovenija	212 občin¹⁶			10	2.064.188
Španija	8.116	52 provinc	17 regij		46.445.828
Švedska	290	20 okrožij			9.851.017
Združeno kraljestvo	406 lokalnih oblasti	28 grofij	3 narodi (Wales, Škotska, S. Irska)		65.382.556

Med 27 državami Evropske unije¹⁷ ima 9 držav, vključno s Slovenijo, samo eno raven lokalne samouprave, ki jo predstavljajo občine (Preglednica 1). To so večinoma geografsko ali po številu prebivalstva manjše države. Dve ravni lokalne samouprave ima 11 držav. Prvo raven v teh državah predstavljajo občine, drugo pa regije, grofije ali province. Regije so značilne za Avstrijo, Češko, Dansko, Finsko, Grčijo, Portugalsko, Švedsko in Slovaško. Grofije predstavljajo drugo raven lokalne samouprave na Madžarskem, medtem ko so province značilne za Nizozemsko. Preostalih 7 držav ima tristopenjski sistem lokalne samouprave, in sicer: občine na prvi ravni, vmesno raven v obliki grofij, okrožij, provinc ali departmajev (*departments*) in tretjo raven v obliki regij. V Belgiji, Italiji in Španiji imajo na vmesni ravni province, v Nemčiji okrožja, na Poljskem grofije. V Franciji in Romuniji vmesno raven predstavljajo t. i. departmaji. Posebna ureditev lokalne samouprave je značilna za Združeno kraljestvo, ki obsega štiri dežele: Anglijo, Škotsko, Severno Irsko in Wales. Anglija je razdeljena na regije. Ena izmed regij je *Greater London*, ki se deli na londonske grofije (*boroughs*) in City of London kot posebno politično enoto. Ostale regije so razdeljene na metropolitanske grofije, nemetropolitanske grofije in enotne oblasti (*metropolitan and non-metropolitan boroughs, unitary authorities*). Enotne oblasti so še naprej razdeljene na okrožja (*districts*), ta pa na župnije (*parishes*), ki so najmanjša možna enota lokalne samouprave. Škotska, Severna Irska in Wales so razdeljeni na enotne oblasti (*unitary authorities*). Enotne oblasti na Škotskem predstavljajo civilne župnije, v Severni Irski grofije, okrožja in mesta, v Walesu posebne grofije (*county boroughs*), okrožja in mesta (COE, 2007; Chandler, 2001 cv: Kumar, 2012).

Funkcije posameznih ravni lokalne samouprave med državami Evropske Unije je težko poenotiti, ker se med seboj razlikujejo, poleg tega pa se določene pristojnosti izvajajo v medsebojnem sodelovanju

¹⁶ Podatek za leto 2011.

¹⁷ Leta 2011.

različnih ravni lokalne samouprave. Pristojnosti lokalne samouprave (občin, okrožij, provinc, departmajev, regij ...) so lahko v državah Evropske unije na podlagi poročila DEXIE (2011) razdeljene na 6 področij (CEMR, Local and regional government, 2011 cv: Kumar, 2012; Subnational, 2011).

Lokalne samouprave posameznih evropskih držav imajo različen poudarek na posameznih področjih, za katera so pristojna, in temu ustrezno jim namenjajo različno visoka finančna sredstva. Javne knjižnice se običajno vzdržujejo s sredstvi iz državnega proračuna in/ali lokalnega proračuna. Tako se stroški vzdrževanja razdelijo na vso skupnost, kriti pa so s sredstvi, zbranimi z davki.

3.1 Danska

3.1.1 Organizacija lokalne samouprave

»Danska je v letih 2004 in 2005 izvedla reformo lokalne samouprave, ki je začela veljati 1. januarja 2007. Z reformo je prišlo do precejšnjih sprememb na področju teritorialne in funkcionalne organiziranosti lokalne oziroma regionalne samouprave. Število občin se je z reformo zmanjšalo z 271 na 98. Okrožja so bila ukinjena, namesto tega je bilo ustanovljenih pet novih regij. Gre za največjo reformo javnega sektorja. Z reformo so se povečale tudi pristojnosti občin, ki so prevzele številne nove dejavnosti, med drugim s področja okolja, izobraževanja odraslih in s področja specializiranih socialnih storitev. Tudi nove regije so pridobile posamezne pristojnosti, in sicer so odgovorne za zdravstveno varstvo, pripravo načrtov za regionalni razvoj in reševanje določenih operativnih nalog za potrebe občin. Z reformo se je zmanjšalo tudi število lokalnih politikov, vendar imajo več nalog in večjo politično odgovornost. Občinski in regijski svetniki so voljeni neposredno po proporcionalnem sistemu. Reforma je prinesla spremembe tudi na področju financiranja lokalnih skupnosti. Primarni prihodki lokalnih skupnosti izvirajo iz dohodnine in davka od nepremičnin. Z reformo so lokalne skupnosti pridobile tudi dodatna sredstva za financiranje novih nalog. Nadzorno funkcijo v občinah opravljajo nadzorni organi regij, ki so postavljeni s strani pristojnega ministrstva in skrbijo za nadzor zakonitosti v občinah in regijah. Za varstvo lokalne samouprave in njenih interesov pa skrbi združenje danskih občin (LGDK). Kot cilj reforme so izpostavili ohranjanje oziroma razvoj demokratično vodenega javnega sektorja, ki predstavlja tudi dobro podlago za nadaljnji razvoj socialne države. Pri uresničevanju tega pa ima veliko vlogo lokalna demokracija.« (Razboršek, 2011 cv: Kumar, 2012).

3.1.2 Organizacija knjižničnega sistema

Do leta 2008 je bilo na Danskem 16 regionalnih knjižnic, po ena v vsakem od nekdanjih okrožij, poleg tega pa še v Kopenhagenu in Frederiksbergu. Po izvedbi reforme lokalne samouprave, uvedbi enotnega nacionalnega kataloga (library.dk) in nacionalne prevozne sheme¹⁸ z namenom, da je izvedba medknjižnične izposoje čim cenejša (več kot dva milijona enot na leto), so se odločili, da se za izvedbo nalog postavi bolj učinkovita struktura z manj regionalnimi knjižnicami. Naloge so razdelili med 6 regionalnih knjižnic (Aalborg, Herning, Vejle, Odense, Roskilde in Gentofte), namesto prejšnjih 16.

¹⁸ Gre za transportni sistem medknjižnične izposoje, ki je urejen na nacionalnem nivoju. Pri projektu sodelujejo vse danske knjižnice, Danska agencija za knjižnice in podjetje, pri katerem imajo v najemu transportna vozila za prevoz knjižničnega gradiva med knjižnicami. Gre za izredno učinkovit sistem, ki uporabniku omogoča, da dobi želeno gradivo, ne glede na razdalje, v samo 24 urah. Medknjižnično izposajo financirajo posamezne knjižnice in Danska agencija za knjižnice, za končnega uporabnika pa je storitev brezplačna. (vir: <http://www.mb.sik.si/obiskali-smo-knjiznice-na-danskem.html>)

Leta 2007 je s spremembo lokalne samouprave prišlo do združevanja številnih splošnih knjižnic in tudi do zaprtja skoraj 500 izmed več kot 1.000 knjižnic. Tako je bilo v letu 2007 le še 550 splošnih knjižnic. Zapiranje so videli kot del prestrukturiranja knjižnic, da bi s tem ugodili potrebam razvoja družbe znanja. Preostali del sprememb pa je posegel na področje urejanja delovnega časa, storitev in iskanja drugih možnosti za majhne lokalne podružnice, na primer sodelovanje s šolskimi knjižnicami, samopostrežne knjižnice, fleksibilne mobilne (potujoče) knjižnice in dostava gradiva.

Reforma je bila izvedena v dveh stopnjah, predvsem z namenom, da so se knjižnice lahko optimalno prilagodile. Pogodbe s 16 regionalnimi knjižnicami, ki so se iztekle konec leta 2007, so bile podaljšane za eno leto, in sicer do konca leta 2008. Z letom 2009 se je število regionalnih knjižnic najprej zmanjšalo na 10. V celoti pa se je reforma začela izvajati 1. januarja 2010 (Holmgaard Larsen, 2008).

Danski sistem splošnih knjižnic je urejen z Zakonom o knjižničarskih storitvah, ki kot krovni zakon obvezuje vse občine, da financirajo splošne knjižnične storitve ter zagotavljajo otrokom in odraslim prost in enak dostop do gradiva danskih knjižnic. Tako splošne knjižnice sodelujejo s šolskimi, večje raziskovalne in specialne knjižnice pa morajo sodelovati v brezplačni medknjižnični izposoji.

Nova struktura temelji na delitvi državne strukture v dve glavni skupini:

1. Del nalog je dodeljen izbranim regionalnim knjižnicam, vključno z dobavo knjig in neknjižnega gradiva, elektronskih knjig ter digitalnih storitev.
2. Določene naloge izvedejo knjižnice ali drugi deležniki centralno. Za to so izbrani na razpisu, vključno za koordinacijo mreže knjižnic, za pogajanja o licencah in za izvajanje razvojnih nalog.

Vzpostavljen je skupni knjižnični katalog (bibliotek.dk) in sistem prevoza za obsežno medknjižnično izposajo, ki ga financira država. Vse splošne knjižnice vodi strokovno usposobljeno osebje. Zakon obvezuje knjižnice, da zagotovijo prost dostop do vseh vrst informacijskih virov, vključno z internetom. Splošne knjižnice sodelujejo pri soustvarjanju in dostopu do več nacionalnih spletnih portalov.

Z zmanjšanjem števila regionalnih knjižnic in s posledično administrativno poenostavitvijo so se sprostila sredstva za razvoj spletnih storitev splošnih knjižnic, hkrati pa so sredstva za nakup knjig ostala na prejšnji ravni. Na voljo so tudi sredstva za neprestane inovacije v knjižnicah. Te naloge opravlja ena ali več knjižnic skupaj.

Danska agencija za knjižnice in medije je odgovorna za nacionalni razvoj knjižnic s pomočjo subvencije za razvojne projekte in strokovni razvoj, za usklajevanje sodelovanja med knjižnicami ter za infrastrukturo. Občine ter raziskovalne in izobraževalne institucije pa so odgovorne za delovanje knjižnic.

Regionalne knjižnice se financirajo preko pogodb z dansko Agencijo za knjižnice in medije. Na letni ravni so v letu 2009 prejele približno 10 milijonov evrov. Približno polovica sredstev je namenjenih za nakup gradiva, ki ga morajo zagotavljati za splošne knjižnice svojega območja, ostala sredstva pa so namenjena za razvoj kompetenc (usposabljanje strokovnih delavcev), svetovanje in za posebne projekte na nacionalni ravni. Vsaka regionalna knjižnica je nosilka razvoja določenega strokovnega področja. Tako na primer regionalna knjižnica v Aalborgu vodi razvoj otroških oddelkov. V domeni regionalnih knjižnic je tudi organizacija medknjižnične izposoje v svoji regiji, ki jo opravlja zunanja kurirska služba. Regionalne knjižnice koordinirajo dostavo na svojem območju, vendar gradivo

posojajo tudi drugim knjižnicam v državi. Uporabniki naročajo gradivo preko centralnega kataloga (bibliotek.dk).

3.2 Finska

3.2.1 Organizacija lokalne samouprave

Finska je zelo decentralizirana unitarna država s tremi ravnmi upravljanja: centralna, regionalna in lokalna raven. Regionalna raven se šele v zadnjem času skuša oblikovati kot samoupravna, tako da dejansko igrajo pomembno vlogo država in lokalne samoupravne enote (Koprić, 2009). Od začetka leta 2011 ima Finska 19 regij, 18 na finskem ozemlju in eno na arhipelagu Åland, ki ima poseben status. Najvišji organ pokrajine je regionalni svet, ki je s statutom skupno telo vseh občin na njenem ozemlju, vsaka lokalna skupnost mora biti član regionalnega sveta. Svet ima dve z zakonom predpisani glavni funkciji: regionalni razvoj in prostorsko načrtovanje. Svet deluje kot ključni dejavnik v mednarodnih odnosih, odgovoren je za odnose s strukturnimi skladi EU ter za oblikovanje programov in njihovega izvajanja. Regionalni sveti imajo ključno vlogo pri spodbujanju interesov svoje regije. Skrbijo za gospodarsko blaginjo, zdravje, kulturo in tradicijo regije (Evropska unija, Finska, 2016).

Za Finsko je značilna velika moč in avtoriteta ter finančna samostojnost lokalnih oblasti. S prenosom nalog iz manjših v večje občine se je po letu 2005 začel večstopenjski proces prestrukturiranja lokalne samouprave. Glavni razlog je hitro staranje delovne sile in povečana stopnja migracije med mesti. Cilj prestrukturiranja je bil oblikovanje takšnega sistema upravljanja, da bodo občine tudi v bodoče zagotavljale kakovostne storitve na stroškovno učinkovit način. Občine so se začele prostovoljno združevati, pri tem pa so imele znatne vladne spodbude, ki se postopno zmanjšujejo. Zakonsko je opredeljeno, da mora biti občina dovolj velika za izvajanje nalog. Majhne občine imajo dve možnosti: združitev ali sodelovanje z drugimi občinami. Posledično je do sedaj prišlo do 67 združenj in 54 območij skupnega izvajanja, ki vključuje 210 občin. V procesu združevanja so prišli do naslednjih ugotovitev in spoznanj pri izvajanju reforme: optimalne velikosti občin ni mogoče določiti, odvisna je od nalog, za katere je občina odgovorna, velikost občine in obseg storitev sta dve različni stvari, reforme jih pogosto napačno izenačijo, občine imajo različne težave, od teh je odvisno, kakšni so potrebni ukrepi za povečanje učinkovitosti, zaupanje je ključno za uspešno reorganizacijo, lokalni odločevalci pogosto nimajo zaupanja v sosednje občine, združitev predstavlja le razvojni potencial, dejanske koristi se dosežejo šele z reformo sistema upravljanja in izvajanja storitev (Kramžar, 2013).

3.2.2 Organizacija knjižničnega sistema

V sistemu splošnih knjižnic imajo posebno mesto centralna knjižnica za splošne knjižnice in pokrajinske knjižnice. Vse financira država. Naloge centralne knjižnice izvaja Mestna knjižnica v Helsinkih. Deluje kot center za medknjižnično izposajo ter spodbuja sodelovanje med splošnimi knjižnicami in sodelovanje splošnih knjižnic z znanstvenimi knjižnicami. Poleg tega koordinira razvojne projekte na regionalni, nacionalni in mednarodni ravni ter razvija klasifikacijski sistem, skupne metode in orodja za organizacijo knjižničnih in informacijskih storitev. Pri njej deluje tudi knjižnica z gradivom v tujih jezikih. Ta nabavlja gradivo v jezikih, ki niso široko oziroma množično uporabljani. Na državni ravni deluje knjižnica za uporabnike z oviro branja *Celia*, ki ima status državne ustanove, ustanovljene po posebnem zakonu. Poleg tega na državni ravni deluje depozitarna knjižnica za redko uporabljano gradivo, knjižnica za narodnost Saami in čezmejna potujoča knjižnica (bibliobus).

Poleg centralne splošne knjižnice deluje tudi 19 pokrajinskih splošnih knjižnic. Tudi te financira Ministrstvo za izobraževanje in kulturo. Pokrajinske knjižnice organizirajo usposabljanja za uvajanje novosti v knjižnično delo, sestanke in seminarje ter podpirajo medknjižnično izposojlo v regiji in pokrajinske spletne informacijske službe. Pokrajinske knjižnice imajo lahko tudi posebne zbirke (Haavisto, 2009; Touminen in Saarti, 2012).

Novo finsko strategijo za splošne knjižnice do leta 2015 je leta 2009 pripravilo pristojno ministrstvo. V hitro spreminjajoči se družbi je Finska želela z novo strategijo zaščititi pravico državljanov do kulture ter dostopa do informacij in znanja. Nekaj izhodišč za novo knjižnico: knjižnica kot osnovna storitev v procesu vseživljenjskega učenja, knjižnična zakonodaja in urejeno državno financiranje, poudarjanje prednosti in priložnosti knjižnic, knjižnice odgovarjajo na bodoče izzive z osredotočanjem na strokovnost in poudarjanjem kvalitete, bodoči uspeh knjižnic mora biti »zaslužen«, uporabnik je vedno v središču pozornosti knjižnic. Zato so si zastavili cilje na nivoju lokalne skupnosti, in sicer glede izvajanja osnovnega poslanstva knjižnic mora biti na voljo dovolj usposobljenih knjižničarjev, novi tipi gradiv in nove storitve. Knjižnice so dostopni prostori za učenje in druženje. Financiranje splošnih knjižnic je v tej strategiji opredeljeno v smislu vzpostavitve učnega centra, dostopnega za vse prebivalce, knjižnični prostori in oprema so bolj opredeljeni kot območja učenja in oblikovani tako, da podpirajo učenje, delo in druženje. Knjižnične storitve aktivno uporabljajo vrtci, šole in druge izobraževalne ustanove. Posebne pogodbe, ki so jih sklenili z izobraževalnimi ustanovami brez lastnih knjižnic, urejajo vsebino potrebnih storitev in njihovo dodatno financiranje. Za doseg uspeha mora knjižnica vedeti, kako se približati uporabnikom in njihovim različnim potrebam. Pomembne so potrebe uporabnikov v sedanjosti, in ne praksa v preteklosti. Zahtevana sta nov način razmišljanja ter novo ovrednotenje tradicionalnega odnosa in izvajanja tradicionalne kulture storitev. Zato so si na nivoju države (Ministrstvo za izobraževanje) zastavili naslednje cilje: država financira dolgoročne projekte, ki zajemajo celotno državo in so inovativni, je aktivno udeležena v nacionalni digitalni knjižnici 2008-2011 ter podpira nacionalne projekte, v kolikor uporabljajo skupne knjižnične metapodatke. Po potrebi bodo vzpostavljene nove oblike financiranja kot odgovor na spremenjene potrebe uporabnikov, nove tehnologije in nove tipe gradiva. Zato je potrebna posodobitev knjižnične zakonodaje in oblikovanje nacionalnih kriterijev za kvaliteto, da imajo uporabniki pravico enake dostopnosti do kvalitetnih storitev. Na regionalnem nivoju je ocenjena regionalna distribucija dela v knjižnicah in prilagojena spremembam v regionalni in lokalni administraciji. Vlada podpira razvoj knjižnične mreže preko administrativnih meja s sodelovanjem med različnimi igralci, v centralni administraciji je okrepljena podpora razvoju knjižnične mreže na nacionalnem nivoju (Neskončne, 2012).

3.3 Češka

3.3.1 Organizacija lokalne samouprave

Češka republika ima dvonivojski sistem teritorialne samouprave. Sama ustava namreč določa občine kot osnovne in regije kot višje samoupravne enote. Kar zadeva teritorialno samoupravo, le-ta ne pozna vertikalne hierarhije, saj ima vsaka teritorialna samoupravna enota svoje pristojnosti, v katere druga ne more posegati. Češka republika uporablja t. i. *join model of public administration*, kar pomeni, da imajo občine in regije poleg svojih pristojnosti tudi prenesene pristojnosti državne uprave. Regije oz. kraji so določene z ustavnim aktom, ki je stopil v veljavo 1. 1. 2000, sprejet pa je bil tri leta pred tem. Formalno so regije pričele delovati 1. januarja 2000, medtem ko so bile prve volitve v regionalne svete šele novembra istega leta. Ozemlje Češke Republike se tako deli na 14 višjih teritorialnih samoupravnih enot regij (vključno z glavnim mestom Prago). Leta 2005 se je število občin v Republiki Češki povečalo in Statistični urad Republike Češke za leto 2014 navaja 6.253 občin.

Pristojnosti, prenesene od države na posamezne občine, se nanašajo tudi na kulturo (Šincek in Žlender, 2008).

3.3.2 Organizacija knjižničnega sistema

Na Češkem je 14 regionalnih knjižnic. Regionalna knjižnica deluje kot koordinator knjižnic v njeni regiji in kot izvajalec strokovnega svetovanja, informiranja in usposabljanja ter kot analitični in raziskovalni servis, nudi metodološko pomoč in svetovanje ter sodeluje pri uvajanju nove tehnologije. Regionalne knjižnice so prejemniki obveznega izvoda za regijo, sodelujejo z Nacionalno knjižnico Češke republike pri razvoju nacionalnega kataloga in soustvarjajo češko bibliografijo. Sodelujejo pri izgradnji in zagotavljanju dostopa do regionalnih informacijskih baz podatkov in usklajujejo regionalni bibliografski sistem. V sodelovanju z drugimi večjimi splošnimi knjižnicami v svoji regiji regionalne knjižnice nudijo podporne storitve za splošne knjižnice v manjših krajih, npr. izvajajo nabavo in katalogizacijo gradiva ter usposabljanje knjižničnega osebja, nudijo pomoč pri vzdrževanju informacijske tehnologije itd. Za te namene prejemajo posebne subvencije iz svoje regionalne uprave.

3.4 Italija

3.4.1 Organizacija lokalne samouprave

Danes je Republika Italija decentralizirana regionalna država, v kateri imajo regije (dežele) neke vrste federalni položaj. Lokalna samouprava v Italiji ima dolgo in burno zgodovino. Sedanja ureditev temelji na ustavi in številnih zakonih, ki so v glavnem zbrani v enotnem besedilu zakonov o ureditvi lokalne samouprave. Ustava Republike Italije v temeljnih določbah v 5. členu določa, da je Republika Italija ena in nedeljiva, hkrati pa razglašča, da priznava lokalno samoupravo in jo pospešuje. V nadaljevanju še pravi, da v službah, ki so odvisne od države, izvaja najširšo administrativno decentralizacijo ter prilagaja načela in metode svoje zakonodaje potrebam samouprave in decentralizacije.

Italijanska doktrina iz besedila 47. člena ustave ugotavlja, da spada lokalna samouprava med temelje italijanske državne ureditve. V 114. členu je rečeno, da republiko sestavljajo: občine, pokrajine, velemesta, dežele in država. Ta člen postavlja vse teritorialne enote skupaj z državo na isto raven. Pri njihovem naštevanju pa daje občini prvo mesto. Oboje ima seveda svoj pomen in kljub deklarativnosti tudi praktične posledice. Občine so postavljene v temelj teritorialne organizacije, ki se gradi od spodaj navzgor. V 2. odstavku tega člena je določeno, da so občine, pokrajine, velemesta in dežele samoupravne ustanove, ki imajo lastne statute, pristojnosti in naloge v skladu z načeli, določenimi v ustavi. Zelo pomembna je določba 118. člena, ki govori o upravnih nalogah in uveljavlja načelo subsidiarnosti, po katerem vse upravne naloge izvršujejo občine, razen kadar jih zaradi potreb po enotnem urejanju dodelijo pokrajinam, velemestom, deželam ali državi.

Po italijanski ustavi je pokrajina samoupravna lokalna skupnost, locirana med občino in deželo kot vmesna stopnja lokalne samouprave. Pokrajina skrbi za interese pokrajinske skupnosti in pospešuje njen razvoj. Pokrajine imajo statutarno in finančno avtonomijo v okviru zakonov in ukrepov za usklajevanje javnih financ. Opravljajo lastne funkcije, izvajajo pa tudi funkcije, ki jim jih po državnih in deželnih zakonih dodelita ali poverita država in dežela. Pokrajini pripadajo upravne funkcije

pokrajinskega interesa, ki se nanašajo na širša medobčinska ali celotno pokrajinsko območje na več področjih, med drugim tudi ovrednotenje kulturnih dobrin (Cveto, 2005 cv: Kumar, 2012).

Od sprejema novega zakona *Predpisi za metropolitanska mesta, province ter unije in združenja občin*¹⁹ v letu 2014 je Italija na poti v nov sistem lokalne samouprave, ki še ni zaključen. Leta 2014 je bilo v Italiji 110 provinc, danes jih je le še 93; nekaj provinc je bilo ukinjenih, 14 se jih je preoblikovalo v metropolitanska mesta. Njihova vloga se je močno zmanjšala, veliko nalog provinc so prevzele dežele in nove teritorialne enote, t.i. medobčinske teritorialne unije. Potek preoblikovanja lokalne samouprave je po deželah različen.

V nadaljevanju je opisan proces preoblikovanja sosednje dežele Furlanije Julijske krajine. Določa ga v letu 2014 sprejet deželni zakon *Reorganizacija regije, lokalnega samoupravnega sistema v Furlaniji-Julijski krajini. Ureditev medobčinskih teritorialnih unij in prerazporeditev upravnih funkcij*²⁰. Zakon določa ustanovitev medobčinskih teritorialnih unij preko iskanja idealne velikosti za izvajanje administrativnih funkcij lokalnih oblasti. Namen reorganizacije je v krepitvi policentričnega sistema, ki spodbuja povezanost med institucijami v regiji, s ciljem večje enotnosti, učinkovitosti in izboljšanja storitev za državljane, kot tudi vključevanja socialnih, ozemeljskih in gospodarskih politik. Zakon predvideva večletno postopno reorganizacijo. Ta se je načrtovala ob upoštevanju nekaterih pogojev, med drugim: najnižja meja prebivalstva za vsako unijo je 40.000 prebivalcev oz. 30.000 prebivalcev, če vključuje gorske občine; doslednost, dopolnjevanje in povezovanje geografske, demografske, mobilne, okoljske, gospodarske, socialne in kulturne infrastrukture ter združljivost s teritoriji družb za zdravstveno varstvo. Ustanovljene unije občin so pravne osebe, imajo zakonsko in regulativno neodvisnost. Zakon nalaga obveznost povezovanja občin: članstvo v uniji je obvezno za občine s populacijo do 5.000 prebivalcev oziroma do 3.000 prebivalcev, če pripada gorski skupnosti; za občine z več kot 5.000 prebivalci (oz. 3.000) je to pogoj za polno uživanje regionalne finančne pomoči lokalnim oblastem v skladu z 42. členom; vstopa v unijo občin ni mogoče preklicati deset let; za spremljanje in izvajanje prihrankov pri stroških, ki izhajajo iz vzpostavitve teh unij, osrednji pristojni direktorat izvaja pregled stroškov, ki izhajajo iz opravljanja storitev ali drugih javnih funkcij; če po izteku prvih štirih let po ustanovitvi ne dosežejo prihrankov pri stroških, kot tudi ustrezne ravni učinkovitosti in uspešnosti pri upravljanju ter izvajanju storitev in funkcij, je regionalna uprava pooblaščenca za uporabo finančnih ukrepov – kazni; stroški za celotno delovanje unije občin, vključno s stroški za zaposlene, v prvih treh letih od leta 2016, ne smejo presežati vsoto istih stroškov, ki jih imajo posamezne občine.

3.4.2 Organizacija knjižničnega sistema

Za splošne knjižnice v Italiji in Sloveniji velja, da imajo različno knjižnično ureditev, vendar so še vedno med seboj primerljive. Slovenske splošne knjižnice so usmerjene k sistemu "javnih knjižnic", katerega narekujejo tudi druge evropske in ameriške knjižnice. Italijanske splošne knjižnice še vedno čutijo velik vpliv zgodovine. Držijo se sistema študijskih knjižnic, ki pa je pri nas ohranjen samo v nacionalni knjižnici in v univerzitetnih knjižnicah. Vendar se tudi italijanske knjižnice trudijo, da bi postale vedno bolj podobne sistemu "javnih knjižnic" (Valentinčič, 2008).

¹⁹ Disposizioni sulle città metropolitane, sulle province, sulle unioni e fusioni di comuni (2014). *Gazzetta Ufficiale*, n. 56.

²⁰ Riordino del sistema Regione-Autonomie locali nel Friuli Venezia Giulia. Ordinamento delle Unioni territoriali intercomunali e riallocazione di funzioni amministrative (2014). *Legge regionale*, n. 26.

Od leta 2014 je Italija na poti reorganizacije lokalne samouprave, ki terja spremembe tudi v delovanju kulturnih ustanov. V deželi Furlaniji Julijski krajini jih narekuje *Regionalni zakon za področje kulturne dediščine*²¹, ki zajema muzeje, premično in nepremično kulturno dediščino, knjižnice in arhive.

Da bi dežela zagotovila vsem državljanom ustrezne knjižnične storitve, spodbuja razvoj regionalne knjižnične mreže, odprte za nacionalno in mednarodno sodelovanje, vključno z razvojem sistema SBN – Nacionalnega knjižničnega servisa.

Regionalno knjižnično mrežo sestavljajo knjižnični sistemi in knjižnice regionalnega pomena. Vsak knjižnični sistem je sestavljen iz pluralne množice majhnih in srednje velikih knjižnic ter knjižnice lokalne oblasti, imenovane centralna knjižnica sistema, ki je zadolžena za njegovo koordinacijo. Funkcijo centralne knjižnice sistema lahko prevzame le knjižnica lokalne oblasti, ki vključuje potencialne uporabnike več občin in obenem opravlja storitve s stopnjo kakovosti, ki ustreza določenim dinamičnim objektivnim standardom. Po dogovoru s centralno knjižnico sistema se lahko knjižničnemu sistemu pridružijo tudi knjižnice, ki spadajo v naslednje kategorije: knjižnice šol in univerz; zasebne knjižnice, knjižnice strokovnih združenj, kulturnih, izobraževalnih, raziskovalnih in drugih javnih zavodov; mediateke in videoteke, odprte za javnost.

Knjižnični sistem sestavljajo javne in zasebne knjižnice iz ene ali več medobčinskih teritorialnih unij. V vsaki medobčinski teritorialni uniji je lahko vzpostavljen le en knjižnični sistem, pri čemer javne in zasebne knjižnice, ki delujejo na ozemlju medobčinske teritorialne unije, kjer je že vzpostavljen knjižnični sistem, ne morejo biti del drugih knjižničnih sistemov.

Z namenom optimalne uporabe finančnih virov se knjižnice sistema združujejo v procesih nabave, se poslužujejo različnih oblik souporabe človeških virov in opreme, uporabljajo skupni knjižnični katalog ter posredujejo statistične podatke o svojem delovanju centralni knjižnici sistema. Ustanovitelj centralne knjižnice sistema razporeja tudi finančna sredstva, prejeta od dežele, med knjižnice svojega sistema.

Dežela dodeljuje ustanoviteljem centralnih knjižnic sistemov posebna, letna finančna sredstva, da jih ti porazdelijo med knjižnice, ki sodelujejo v sistemih, za: nabavo knjižničnega gradiva, tudi starega in dragocenega; posodabljanje informacijsko-komunikacijske tehnologije; podporo katalogizaciji; podporo projektom, namenjenih izboljšavam in inovacijam storitev za uporabnike; prilagoditve pohištva in opreme.

Poleg knjižničnih sistemov dežela priznava in podpira tudi knjižnice regionalnega interesa, ki so naslednjih vrst: a) depozitarne knjižnice; b) specialne knjižnice; c) knjižnice, ki izvajajo storitve posebnega regionalnega interesa.

3.5 Avstrija

3.5.1 Organizacija lokalne samouprave

Avstrija ima več kot 150-letno tradicijo sodobne pravne ureditve lokalne samouprave. Značilnost veljavne ureditve je, da zvezna ustava – za razliko od naše – dokaj obsežno ureja področje lokalne

²¹ Norme regionali in materia di beni culturali (2015). *Legge regionale*, n. 23.

samouprave in občinam v posebnem poglavju namenja kar devet členov. Sicer pa temeljne določbe in načela ureditve vsebuje zvezna ustava, »občinsko pravo« pa v skladu s tem uredi deželna zakonodaja. Občine imajo v Avstriji dokaj široko lastno (izvirno) delovno področje, opravljajo pa tudi vrsto prenesenih državnih nalog. Na področju lokalne samouprave so uveljavljene še nekatere zakonske rešitve, na primer: povezovanje občin v okviru zvez in združenj občin, občinsko predstojništvo (tega slovenska zakonodaja ne pozna) idr. – ki so v Sloveniji manj poznane, imajo pa tudi mnogo podobnosti z ureditvijo v Sloveniji (Grafenauer, 2004).

3.5.2 Organizacija knjižničnega sistema

V Avstriji se sistem knjižnic deli na dva med seboj čisto ločena dela. Na eni strani so znanstvene knjižnice (nacionalna knjižnica, univerzitetne, muzejske, deželne in razne specialne knjižnice), na drugi strani pa javne (nem. öffentliche Büchereien), tj. splošne, prej imenovane ljudske knjižnice, in šolske knjižnice. V Büchereiverband Österreichs, ki povezuje javne in šolske knjižnice, je bilo v letu 2005 včlanjenih 1.563 javnih knjižnic.

Zanimiva je primerjava podatkov od leta 1992 do 2005. V tem času se je znižalo število javnih knjižnic od 1.884 v letu 1992 (in 2.139 v letu 1995) na 1.563 v letu 2005.

Glavna značilnost avstrijskega knjižničnega sistema je, da področja javnih knjižnic ne ureja noben zakon. Ni zakona, ki bi določal, kdaj, kje in kako je treba urediti javno knjižnico. Prostorski in drugi standardi ne obstajajo, prav tako ni urejeno vprašanje strokovnega kadra. Temu primerno so javne knjižnice v Avstriji različno urejene in različno opremljene. Zaradi manjkajoče zakonske ureditve je knjižničarstvo v posameznih zveznih deželah in tudi znotraj njih zelo različno razvito. Standard je odvisen od zavzetosti občin, mest in drugih nosilcev.

Ustanavljanje in vodenje javnih knjižnic je prostovoljna ponudba ustanoviteljev, ki morajo skrbeti tudi za financiranje. 38,3 % javnih knjižnic vodijo občine, 18,7 % Cerkev, 8,1 % stanovska zastopstva delojemalcev (delavske zbornice in Zveza avstrijskih sindikatov), 20,5 % jih je kooperativnih, kjer stroške nosijo občine skupaj s Cerkvijo in/ali delavskimi zbornicami, samo približno 4,5 % knjižnic pa ima druge ustanovitelje, večinoma društva. Med njimi je tudi Slovenska študijska knjižnica.

Javne knjižnice so imele v letu 2005 6.766 volonterskih knjižničarjev, 564 jih je knjižničarsko dejavnost opravljalo poleg glavnega poklica, 786 pa je bilo poklicnih knjižničarjev. Za samo 159 javnih knjižnic (11 %, večinoma so v večjih mestih) v Avstriji skrbijo poklicni knjižničarji. Te knjižnice imajo 48 % vsega gradiva, 53 % vseh uporabnikov in skoraj tri četrtine vse izposoje. Večina knjižničarjev ima maturitetno ali nižjo izobrazbo, le redki so univerzitetno izobraženi.

Leta 2005 je bilo na Koroškem 69 javnih knjižnic s 509.060 enotami gradiva, 30.790 uporabniki in 425.442 izposojenimi enotami. Knjižnice so imele 70 volonterskih, 48 polpoklicnih in 25 poklicnih knjižničarjev in knjižničark. Morda je zanimiv podatek, da v glavnem mestu Koroške nimajo občinske knjižnice (Domej, 2007).

Imajo pa devet zveznih dežel in devet t. i. »Landesbibliotheken« (List, 2017).

3.6 Madžarska

3.6.1 Organizacija lokalne samouprave

Na Madžarskem so pri vzpostavitvi novega demokratičnega političnega sistema lokalne samouprave izhajali iz Evropske listine o lokalni samoupravi. Na področju lokalne samouprave sta bila glavna

elementa sprememb proces decentralizacije in vzpostavitve lokalne demokracije. Reforme so vzpostavile lokalno samoupravo in jo ločile od državne uprave; vpeljana je bila nova struktura občinskih teles; konstituirani so bili predstavniki organi lokalne samouprave, izvoljeni na svobodnih, demokratičnih volitvah; na novo so bile določene pristojnosti in sistem lokalnega financiranja; izpeljani so bili mnogi projekti lokalnega pomena. Tako imajo na primer male občine s samo nekaj sto prebivalci skoraj enake naloge kot glavno mesto z dvema milijonoma prebivalcev. Male občine se srečujejo s tehničnimi, finančnimi, z organizacijskimi, s kadrovskimi in z drugimi težavami. Problemi delovanja malih občin bi se omilili, če bi se občine pri uresničevanju oziroma izvajanju posameznih nalog med seboj povezovali. Vendar pa ugotavljajo, da se občine brez "prisile" ne odločajo za povezovanje, zato razmišljajo o spodbudah, in to z različnimi olajšavami in vložki (predvsem na manj razvitih območjih).

Država je torej soočena z množico majhnih lokalnih enot, kar otežuje sistemsko politiko države do lokalne samouprave. Do resnih zastojev pri koordinaciji prihaja tako med samimi občinami kot tudi med občinami in državo. Poleg tega kaže opozoriti, da na Madžarskem obstajajo velike razlike v razvoju posameznih območij – na eni strani so velika in razvita mesta, na drugi strani pa razdrobljena mala naselja, v katerih marsikje komaj zagotavljajo osnovno komunalno in drugo infrastrukturo. Tudi to je razlog, da se ljudje preseljujejo s podeželja v mesta. Na Madžarskem si z raznimi ukrepi prizadevajo doseči večjo decentralizacijo, ki naj bi zagotovila možnost hitrejšega razvoja manj razvitih območij (Lebar, 2005). Na področju regionalnega razvoja je parlament leta 1996 sprejel zakon o regionalnem razvoju in prostorski ureditvi, s katerim je bil vzpostavljen nov institucionalni sistem z območnimi organi regionalnega razvoja (državni, regionalni in županijski sveti ter poseben sklad za regionalni razvoj), ustanovljene pa so bile tudi regije.

Poleg občin, ki so relativno majhne, obstajajo županije kot širše samoupravne lokalne skupnosti, za zagotavljanje regionalnega razvoja pa so oblikovane regije (19 regij)²².

Naloga občine je, da pospešuje in ureja vzgojno-izobraževalno, društveno, turistično, kulturno in drugo dejavnost na svojem območju. Županija je posebna vrsta širše samoupravne lokalne skupnosti, ki opravlja z zakonom določene naloge, za izvajanje katerih ni pristojna občina. Njena osnovna naloga je skrb za zagotavljanje javnih storitev in dobrin, ki zadevajo celotno županijo. Županija opravlja poleg zakonsko predpisanih nalog tudi naloge, za katere ni s predpisi določeno, da so v izrecni pristojnosti kakega drugega organa. (Lebar, 2005)

3.6.2 Organizacija knjižničnega sistema

Po spremembi družbenega sistema konec 80. let so se pospešeno začele tudi spremembe na družbenem področju in v gospodarstvu. Z hitro širitvijo uporabe računalnikov in interneta ter s hitrim razvojem telekomunikacij so se začela pojavljati tudi razmišljanja o spremembah v knjižničarstvu. Madžarska nima samostojnega zakona o knjižnicah, pač pa so zakonske določbe o knjižnicah vključene v Zakon o zaščiti kulturnih dobrin, o muzejih, o javni knjižnični preskrbi in o prosveti iz leta 1997 v členih od 53 do 109. Zakon je začel veljati 1. januarja 1998 in je prvi zakon, ki opredeljuje knjižnice. V tem zakonu je določeno, da je knjižnični sistem osnovni pogoj za delovanje informacijske

²² Pri prikazu ustavnopravnih in zakonskih temeljev ureditve lokalne samouprave na Madžarskem je treba opozoriti na terminološko značilnost, ki je v tem, da se za samoupravne lokalne skupnosti na Madžarskem pogosto uporablja skupni oziroma zbirni izraz "lokalne samouprave" (lokalne samouprave so: naselje – po naši terminologiji je to občina; mesto – po naši terminologiji je to mestna občina; županija; glavno mesto).

in demokratične družbe. Uvaja tudi nov pojem, in sicer pojem javne knjižnice. Javne oziroma splošne knjižnice poleg občinskih sredstev dobijo tudi sredstva iz državnega proračuna. Na podlagi novega zakona so ustanovili Zavod za bibliotekarstvo (Könyvtári Intézet), ki ima vlogo koordinatorja med knjižnicami tako na strokovnem kot na področju storitev. Poleg tega omenjena institucija izobražuje knjižničarje in skrbi za njihovo strokovno izpopolnjevanje, izvaja raziskovanje na knjižničarskem področju ter izdeluje statistike in pravilnike (Zágorec-Csuka, 2008).

Zakon iz leta 1997 preimenuje splošnoizobraževalne knjižnice v splošne knjižnice, ki se delijo na dve skupini, in sicer knjižnice v naseljih oziroma "splošne krajevne knjižnice" in županijske knjižnice. Zakon opredeljuje tudi njihove naloge. Splošne krajevne knjižnice se delijo na mestne in občinske, ki opravljajo poleg splošnih še nekatere dodatne naloge. Svojo zbirko in storitve oblikujejo v skladu z interesi kraja, nudijo splošne koristne informacije, zbirajo domoznanske informacije in gradivo ter so urejene po prostem pristopu. Obveznega knjižničnega sistema ni, pač pa zakon nalaga županijski knjižnici nekaj dodatnih nalog. Z literaturo in informacijami oskrbuje območje cele županije, skrbi za naloge, povezane z obveznim izvodom in medknjižnično izposojajo, skrbi za medsebojno sodelovanje knjižnic na svojem območju, za zadovoljevanje potreb pripadnikov etničnih skupin po knjižničnem gradivu, za posredovanje statističnih podatkov o delu javnih knjižnic in za permanentno izobraževanje knjižničarjev.

Če je knjižnica samostojna, mora delovati v skladu z zakonom o kulturi. Po odloku o delovanju vzgojno-izobraževalnih zavodov lahko šolska knjižnica deluje kot javna knjižnica, če je to zapisano v ustanovni listini šole in če knjižnico vpišejo v seznam javnih knjižnic. Lahko pa tudi javna knjižnica opravlja naloge šolske knjižnice, če jo ustanovna listina za to pooblasti in je v knjižnici zaposlen profesor – knjižničar ali učitelj.

Vse občine so dolžne zagotoviti knjižnično dejavnost za svoje državljane in so ustanoviteljice knjižnic. Lokalne samouprave, katerih naloga je vzdrževanje županijskih knjižnic in knjižnic v naseljih, dobijo po določenih normativih del sredstev od države. Vse županijske, občinske in vaške knjižnice morajo biti registrirane kot "knjižnice odprtega tipa za vse uporabnike", se pravi javne knjižnice, ki jih vzdržujejo lokalne skupnosti, morajo zadostiti določenim pogojem, in sicer: kdor koli lahko postane njihov uporabnik, zaposlujejo strokovnjake s področja bibliotekarstva, za opravljanje knjižničnih storitev imajo ustrezne prostore, imajo uporabnikom prilagojen delovni čas, usluge v knjižnici so brezplačne, posredujejo statistične podatke, izpolnjujejo osnovne naloge, naštetje v 55. členu zakona, in so kot take upravičene tudi do državnih sredstev. Obveznost županijske samouprave in samouprave glavnega mesta je, da ustanovi javno knjižnico, medtem ko občinske in mestne samouprave lahko rešujejo zadovoljevanje potreb po knjižničnem gradivu na različne načine: a) sami ustanovijo knjižnico, b) zadevo rešujejo skupaj z drugo samoupravo, c) naročijo usluge ene izmed javnih knjižnic preko sistema službe za podeželska območja (Žoldoš, 2001). Tipi knjižnic so odvisni od strukture naselij: ločimo regionalne, mestne in vaške knjižnice. Na Madžarskem obstaja 20 regijskih, skoraj 300 občinskih in več kot 2.500 vaških knjižnic.

Leta 2004 so sprejeli nacionalni dokument, v katerem je bila zahteva, da se knjižnične storitve na različne načine razširijo po vaseh in manjših naseljih, npr. s sistemom naročanja gradiva, preko vaških knjižnic ali z uvedbo potujočih knjižnic. Za nakup potujočih knjižnic so v letu 2006 zagotovili sredstva in uvedli 582 novih postajališč bibliobusov. Posebno pozornost so namenili tudi storitvam za otroke in mlade preko različnih državnih razvojnih programov (Libraries, 2006).

Splošne knjižnice imajo poleg svojih osnovnih storitev (informiranje, izposoja itd.) tudi posebne naloge, in sicer zbiranje domoznanskega gradiva in informacij, ki pomagajo uporabnikom pri iskanju ustreznih virov informacij za reševanje vsakodnevnih življenjskih vprašanj in podpirajo vseživljenjsko učenje.

Državni kulturni program (Nemzeti Kulturális Alaprogram) je veliko pomagal pri preoblikovanju knjižničnega sistema na Madžarskem. S svojimi natečaji je podpiral knjižnični program, in sicer na podlagi aktualne knjižnične politike (npr. razvoj knjižnične nabave, gradnja podatkovnih zbirk, retrospektivna konverzija, digitalizacija, zaščita zbirk itd.). V okviru institucije za knjižnice od leta 2002 dalje deluje tudi inšpektorat za knjižnice, od leta 2000 dalje pa je Ministrstvo za kulturo Republike Madžarske uvedlo nove programe za izobraževanje knjižničarjev.

Večina knjižnic na Madžarskem je opremljena z računalniki, ima dostop do interneta in je vključena v integrirani knjižnični sistem. Katalogi v knjižnicah so večinoma elektronski. Izoblikovalo se je tudi skupno katalogiziranje, za ta postopek je najbolj znan *Madžarski skupni državni katalog* (Magyar Országos Közös Katalógus – MOKKA), ki deluje v nacionalni knjižnici Széchényi Könyvtár v Budimpešti.

Zakoni deklarirajo vlogo knjižnic v današnji družbi. Izvedbo zakonov kontrolira Oddelek za knjižničarstvo, ki deluje v okviru Ministrstva za šolstvo in kulturo. K temu pripomore še Institucija za knjižničarstvo, ki deluje v okviru nacionalne knjižnice ter raziskuje in analizira delovanje knjižnic in njihove dosežke, poleg tega pa predstavlja tudi osnovno institucijo za koordinacijo knjižnic in stroke. K notranjemu razvoju knjižnic pripomoreta dve pomembni društvi: *Društvo madžarskih knjižničarjev* (Magyar Könyvtárosok Egyesülete) in *Zveza madžarskih informatikov* (Informatikai és Könyvtári Szövetség). Razvoj digitalnih in hibridnih knjižnic je v madžarskem knjižničarstvu zelo pomemben. V okviru nacionalne knjižnice deluje *Madžarska digitalna knjižnica* (Magyar Elektronikus Könyvtár – MEK) (pov. po Zágorec-Csuka, 2008).

Razlike med slovenskim in madžarskim sistemom so v organiziranosti, kar ni presenetljivo, saj madžarske knjižnice pokrivajo petkrat večji teritorij kot slovenske in zadovoljujejo potrebe po informacijah petkrat večjemu številu prebivalstva. Tudi teritorialna delitev države je drugačna, zato govorijo o različnih vrstah knjižnic glede na to, kako obsežen teritorij pokrivajo (krajevne, občinske, mestne, županijske, državne). Za razliko od Slovenije Madžarska nima enotnega knjižničnega sistema. Ponekod delujejo mestne in županijske knjižnice vsaka s svojo mrežo (npr. v Zalaegerszegu), drugod so združili županijske knjižnice z mestnimi (npr. v Kaposváru). Nekatere občinske knjižnice so v pristojnosti občinskih samouprav, druge pa v pristojnosti mestnih ali županijskih knjižnic. Ponekod so združili splošne in šolske knjižnice, tako da imajo te knjižnice dvojno funkcijo. Razdrobljenost knjižnic je še vedno prisotna, saj ima na primer županija Somogy 13 mestnih (skupno število prebivalcev je 157.982) in 243 občinskih knjižnic (174.268 prebivalcev) (Žoldoš, 2001).

3.7 Hrvaška

3.7.1 Organizacija lokalne samouprave

V Republiki Hrvaški je lokalna samouprava organizirana na dveh ravneh. Prvo raven predstavlja 429 občin in 126 mest, drugo, regionalno raven pa 20 županij in Mesto Zagreb, ki ima poseben položaj županije in mesta. Na prvi ravni enote lokalne samouprave opravljajo naloge, ki se neposredno nanašajo na prebivalce njihovega območja, na drugi ravni pa enote regionalne samouprave opravljajo naloge regionalnega pomena. Enote lokalne samouprave se lahko samostojno povezujejo in sodelujejo med seboj pri opravljanju svojih nalog. Delo v enotah lokalne samouprave vodijo organi, ki se jih voli na svobodnih volitvah. Prav tako je omogočeno neposredno sodelovanje prebivalcev pri opravljanju lokalnih nalog preko referendumov in drugih oblik odločanja. Enote lokalne samouprave imajo pravico do lastnih prihodkov, s katerimi se financirajo, država pa je dolžna poskrbeti za občine, ki zaradi slabše gospodarske razvitosti niso sposobne same financirati opravljanja svojih nalog in jim zagotoviti dodatna sredstva. Za zagotavljanje javnih dobrin in komunalnih storitev skrbijo javne službe (Iljevec, 2011).

3.7.2 Organizacija knjižničnega sistema

Delo hrvaških splošnih knjižnic temelji na pravnih podlagah, ki jih v osnovi predstavlja Zakon o knjižnicah (Zakon, 1997) (v tem podpoglavju dalje Zakon) in na njegovi podlagi sprejeti podzakonski akti. Delo splošnih knjižnic urejajo: Pravilnik o matični dejavnosti knjižnic v Republiki Hrvaški (Pravilnik, 2001) (v tem podpoglavju dalje Pravilnik), Standardi za splošne knjižnice v Republiki Hrvaški (Standardi, 1999), Pravilnik o reviziji in odpisu knjižničnega gradiva iz leta 2002 in Pravilnik o zaščiti knjižničnega gradiva iz leta 2005. Sistem hrvaških splošnih knjižnic je v nasprotju s Slovenijo po razpadu Jugoslavije in osamosvojitvi ohranil sistem matičnih knjižnic ter s tem izvajanje matične dejavnosti. Navedene pravne podlage določajo področje delovanja in naloge župnijskih matičnih služb ter pristojnosti Matične službe za splošne knjižnice pri Hrvaškem zavodu za knjižničarstvo, ki deluje v okviru hrvaške nacionalne knjižnice. Županijske matične knjižnice ji letno poročajo o svojem delu in poslovanju knjižnic v mreži, za katere izvajajo matično dejavnost.

Sistem hrvaških splošnih knjižnic sestavljajo občinske, mestne in županijske knjižnice ter predstavljajo kulturna in informacijska središča v okolju, v katerem delujejo (Standardi, 1999). Glede na ustanovitelja, so vrste knjižnic močno vezane na pokrajinsko organiziranost Republike Hrvaške, ki jo je leta 1992 določil Zakon o območjih županij, mest in občin v Republiki Hrvaški.

Po Zakonu je dolžna vsaka občina ali mesto ustanoviti splošno knjižnico kot javni zavod, razen v primeru, ko dejavnost splošne knjižnice že opravlja univerzitetna ali druga knjižnica.

Osnovna naloga osrednje splošne knjižnice je skrb za izvajanje knjižnične dejavnosti glede na demografske, socialne in geografske dejavnike na svojem območju ter skrb, da knjižnično in drugo gradivo čim bolj približa potencialnim uporabnikom (Standardi, 1999). Za izvajanje kvalitetne knjižnične dejavnosti ustanavlja svoje enote. Standardi opredeljujejo štiri oblike organizacijskih enot, in sicer: krajevne knjižnice; premične zbirke, v katerih izvajajo knjižnično dejavnost diplomirani knjižničarji; premične zbirke, v katerih izvajajo knjižnično dejavnost prostovoljci, in postajališča potujoče knjižnice.

Po Standardih se krajevna knjižnica ustanovi na območju, na katerem živi več kot 2.500 prebivalcev, oddaljenost od osrednje enote ali druge podružnice pa je večja od 2 kilometra. V vsaki krajevni knjižnici mora delovati oddelek za otroke in mladino, oddelek za odrasle s čitalnico in informacijska služba. Pri načrtovanju in urejanju enote je potrebno upoštevati prostorske pogoje, obseg knjižnične zbirke in število strokovnega osebja, skladno s Standardi. Za uporabnike mora biti krajevna knjižnica odprta najmanj 30 ur tedensko.

V manjših naseljih, ustanovah ali trgovskih središčih se postavljajo premične zbirke, za katere skrbijo bodisi diplomirani knjižničarji (večje zbirke z večjo odprtostjo) bodisi primerno usposobljeni prostovoljci (manjše zbirke s krajšim odpiralnim časom ali postajališča potujoče knjižnice).

Standardi (1999) določajo tudi minimalna merila za izvajanje dejavnosti splošnih knjižnic. Minimalni prostorski pogoji, obseg zbirke knjig v enotah in obseg zbirke serijskih publikacij v naslovih, minimalni letni prirast in število zaposlenih strokovnih delavcev so določeni glede na število prebivalcev, ki živijo na območju delovanja knjižnice.

Pomemben dejavnik razvoja hrvaških splošnih knjižnic predstavlja institut izvajanja matične dejavnosti. Osnovna naloga matične dejavnosti je izvajanje strokovnega nadzora, organiziranje in razvoj knjižnične mreže, skrb za kvalitetno strokovno delo, ki temelji na sodobni knjižnični teoriji in

praksi, ter zagotavljanje kvalitetnega izvajanja knjižnične službe na področju znanosti, izobraževanja, kulture in družbe na sploh (Pravilnik, 2001). Izvajanje matične dejavnosti za splošne knjižnice poteka na dveh nivojih. Nacionalna in sveučilišna knjižnica v Zagrebu predstavlja, skladno z Zakonom, središče hrvaškega knjižničnega sistema in je osrednja matična knjižnica za vse vrste knjižnic v državi. Pod njenim okriljem deluje *Matična služba za narodne knjižnice*²³, ki skladno s Pravilnikom (2001): izdeluje predloge načrtov razvoja knjižnične dejavnosti splošnih knjižnic na ravni države; izdeluje predloge dokumentov in navodil (standardi, normativi, koncepti, programi ipd.); usklajuje aktivnosti, usmerjene v posodabljanje in napredovanje dela knjižnic; usposablja zaposlene matičnih knjižnic za izvajanje strokovnega nadzora in spodbuja delo županijskih knjižnic; nadzira strokovno delo županijskih knjižnic; izdeluje izobraževalne programe za knjižničarje; organizira posvetovanja, seminarje in druge oblike strokovnega dela; nudi neposredno strokovno pomoč in navodila za izvajanje strokovnih del v knjižnicah; izdeluje načela in navodila za opravljanje matične dejavnosti, ugotavlja stanje in pogoje dela knjižnic in vodi razvojno politiko v skladu z družbenim razvojem Republike Hrvaške; v sodelovanju z županijskimi matičnimi knjižnicami izdeluje letne in dolgoročne programe matične dejavnosti; izdeluje analize stanja knjižnic ter opravlja druge naloge s področja matične službe v skladu z Zakonom o knjižnicah.

Na sekundarnem nivoju, to je na nivoju županij, izvajajo matično dejavnost županijske matične knjižnice. Te opravljajo matično dejavnost tako za splošne kot tudi za šolske knjižnice. Pravilnik (2001) deli naloge županijskih matičnih splošnih knjižnic na temeljne in razvojne. Med temeljne naloge spadajo zlasti: nadzor strokovnega dela splošnih in šolskih knjižnic na območju županije z neposrednim uvidom v njihovo delo na temelju poročil, ki jih knjižnice dostavljajo na njihovo zahtevo; spremljanje dela knjižnic v županiji, proučevanje njihovega stanja in potreb, poslovanja in načina dela ter redno poročanje o tem ustanoviteljem, nacionalni knjižnici, Ministrstvu za kulturo in Ministrstvu za izobraževanje in šport; svetovanje knjižnicam in predlaganje rešitev glede strokovnega dela, strokovne ureditve in poslovanja v smislu doseganja predpisanih standardov; spodbujanje knjižnic k sistematični izgradnji skupnih zbirk, še posebej na drugih medijih; koordinacija dela knjižnic na območju županije in spodbujanje medsebojnega sodelovanja; svetovanje knjižnicam in ustanoviteljem na področju reševanja prostorskih problemov, oblikovanju novih oddelkov in služb, upoštevajoč predpisane standarde; spodbujanje strokovnega izpopolnjevanja knjižničnega osebja; spodbujanje in sodelovanje pri zaščiti knjižničnega gradiva, ki ima lastnosti kulturne dobrine ali raritete in se nahaja v splošnih in šolskih knjižnicah županije. Med razvojne naloge pa sodijo zlasti: izdelava dolgoročnih razvojnih načrtov posameznih knjižnic in sistemov knjižnic, skrb za enakomeren razvoj knjižnične dejavnosti v županiji ter predstavljanje rezultatov nadrejenim upravnim in strokovnim telesom; skrb za izgradnjo knjižnične mreže na območju županije; sodelovanje pri projektiranju in opremljanju prostorov splošnih in šolskih knjižnic, še posebej pri snovanju novih knjižnic in šol; pomoč knjižnicam pri uvedbi novih delovnih postopkov, novih oblik poslovanja in novih tehnologij, usposabljanje zaposlenih za opravljanje novih in kompleksnejših nalog ter sodelovanje pri strokovnih projektih, ki jih na nivoju države izvaja nacionalna knjižnica. S ciljem zagotavljanja edinstvenosti sistema matične dejavnosti pri nacionalni knjižnici delujejo:

- Strokovni svet županijskih splošnih matičnih knjižnic – sestavljen iz vseh predstavnikov županijskih splošnih matičnih knjižnic in predstavnic državne matične službe za splošne in šolske knjižnice,

²³ V prevodu: Matična služba za splošne knjižnice.

- Strokovni svet univerzitetnih matičnih knjižnic – sestavljen iz 5 predstavnikov univerzitetnih matičnih knjižnic in 2 predstavnikov nacionalne knjižnice,
- Osrednji strokovni svet matičnih knjižnic Republike Hrvaške, ki ga sestavlja po 5 predstavnikov vsakega sveta in predstavnik nacionalne knjižnice.

Županijske knjižnice morajo za opravljanje matične dejavnosti izpolnjevati splošne in posebne pogoje, ki so določeni s Pravilnikom. Da bi knjižnica lahko izvajala matično dejavnost, mora imeti status samostojne ustanove, ki izpolnjuje vse pogoje, določene z Zakonom (1997), in pogoje, ki jih določajo Standardi (1999). Posebni pogoji se nanašajo na več področij knjižnične dejavnosti (obseg in sestava zbirke, obvezna mediateka, zbirka serijskih publikacij, računalniška obdelava knjižničnega gradiva, in preko spleta dostopen knjižnični katalog (OPAC) ter izpolnjevanje drugih pogojev). Drugi pogoji so: izdelovati mora bilten prirasta in ga distribuirati knjižnicam svoje županije, izvajati informacijsko dejavnost, biti povezana s svetovnim spletom, imeti klasične kataloge za starejši del zbirke, zagotavljati dostop do podatkovnih zbirk, dostopnih preko spleta, v knjižnici mora biti zaposlenih najmanj 10 strokovnih delavcev (od tega 5 diplomiranih knjižničarjev), za opravljanje svoje dejavnosti mora imeti knjižnica najmanj 1.000 m² funkcionalno urejene površine in biti opremljena skladno s Standardi za splošne knjižnice. Vsaka matična knjižnica mora imeti tudi Pravilnik o delovanju knjižnice.

V primeru nedoseganja posebnih pogojev za izvajanje dejavnosti lahko minister, pristojen za kulturo, na predlog Hrvaškega knjižničnega sveta začasno podeli matično dejavnost drugi knjižnici (Pravilnik, 2001).

Po Pravilniku (2001) so vse knjižnice dolžne nadrejenim matičnim knjižnicam redno pošiljati programe dela, poročila in druge podatke o svojem delu, strokovnim delavcem matične službe pa omogočiti neposreden vpogled v svoje delo. Knjižnice so tudi dolžne nuditi delavcem matične službe potrebno pomoč pri izvajanju njihove dejavnosti in slediti navodilom nadrejene matične službe.

Za izvajanje matične dejavnosti županijske matične knjižnice imenujejo posebno enoto – službo, ki sodeluje z drugimi oddelki knjižnice in s posamezniki, ki so strokovnjaki za določene naloge matične dejavnosti. Število delavcev se določi v aktu o sistemizaciji delovnih mest, upoštevajoč stopnjo zahtevnosti izvajanja matične dejavnosti in glede na število knjižnic, za katere knjižnica opravlja matično dejavnost. Nacionalna knjižnica izdeluje skupni dolgoročni in letni načrt delovanja matičnih knjižnic s potrebnim številom izvajalcev matične dejavnosti za vsako knjižnico. S Pravilnikom (21. člen) je določena tudi stopnja izobrazbe izvajalcev matične dejavnosti. To opravljajo diplomirani knjižničarji, višji knjižničarji in knjižničarski svetovalci²⁴.

Matična dejavnost se financira na temelju letnega in večletnega programa matične dejavnosti, v skladu s Pravilnikom in skupnimi smernicami programa delovanja matičnih knjižnic, ki ga izdeluje

²⁴ Naziv diplomirani knjižničar dobi zaposleni, ki je končal dodiplomski univerzitetni študij s področja informacijsko komunikacijskih znanosti z najmanj 60 ECTS s smeri knjižničarstva ali je končal dodiplomski univerzitetni študij druge smeri z obveznostjo opravljenega izobraževanja s področja knjižničarstva v vrednosti 60 ECTS v roku treh let od zaposlitve in opravljenim strokovnim izpitom za diplomiranega knjižničarja. Zaposleni pridobi naziv višji knjižničar, ko izpolnjuje naslednje pogoje: ima opravljen strokovni izpit za diplomiranega knjižničarja, najmanj pet let delovne dobe v bibliotekarski stroki po opravljenem strokovnem izpitu in pridobljena strokovna znanja v višini 400 točk v skladu z Merili za ocenjevanje strokovne usposobljenosti. Naziv knjižničarski svetovalec pa pridobi zaposleni po petih letih delovne dobe v bibliotekarski stroki z nazivom višji knjižničar in s pridobljenimi strokovnimi znanji v višini 500 točk v skladu z Merili za ocenjevanje strokovne usposobljenosti (pridobljeno 1. 5.2014 s spletne strani http://www.hkdrustvo.hr/hr/cesto_postavljana_pitanja/pitanje/7/).

nacionalna knjižnica. Matične knjižnice program predložijo Ministrstvu za kulturo oziroma Ministrstvu za znanost in tehnologijo, Ministrstvu za izobraževanje in šport ter nacionalni knjižnici. Elementi financiranja so programi dela, nadomestilo stroškov zaposlenih za izvajanje matične dejavnosti, sredstva za nabavo opreme in drugi stroški za namenske aktivnosti.

V skladu z Zakonom in Pravilnikom je Ministrstvo za kulturo s soglasjem Ministrstva za šport podelilo status županijske matične knjižnice eni splošni knjižnici v vsaki županiji.

Zakon nalaga knjižnicam medsebojno sodelovanje in povezovanje pri izvajanju njihovega poslanstva. Po Zakonu se knjižnice povezujejo na temelju medsebojnega usklajevanja načrtov ter programov dela in razvoja knjižnic; standardizacije postopkov v obdelavi ter pretoku gradiva in informacij; izgradnji skupnih katalogov in podatkovnih zbirk ter skupnega razvoja. Ob tem je potrebno zapisati, da kljub zakonskim določilom knjižnice medsebojno niso funkcionalno povezane na ravni celotne države, zato je nemogoče govoriti o enotni mreži splošnih knjižnic (ne obstaja enotni informacijski sistem z vzajemnim katalogom, ki bi ga uporabljale vse knjižnice, kot na primer COBISS v Sloveniji). Tudi na ravni županije lahko uporabimo izraz knjižnična mreža le pogojno, saj tudi te niso funkcionalno medsebojno povezane na področju poslovanja in obdelave knjižničnega gradiva (Leščič, 2012). Tudi na ravni županije knjižnice pogosto uporabljajo več informacijskih sistemov (ZAKI, MetelWin, Medved in Crolist²⁵), kar otežuje izmenjavo podatkov.

3.8 Slovenija

3.8.1 Organizacija lokalne samouprave

V Republiki Sloveniji je bila že leta 2006 s spremembo Ustave Republike Slovenije dana podlaga za dvotirni sistem lokalne samouprave. V Sloveniji lokalno samoupravo predstavlja 212 (2016) občin in druge lokalne skupnosti. Občine se lahko povezujejo v širše samoupravne lokalne skupnosti, tudi v pokrajine, za urejanje lokalnih zadev širšega pomena. Občina je pristojna za urejanje lokalnih zadev, ki jih občina ureja samostojno in ki zadevajo prebivalce občine. Država pa lahko z zakonom prenese na občino ali širšo samoupravno skupnost opravljanje posameznih nalog iz državne pristojnosti, če pridobi soglasje občine ali širše samoupravne lokalne skupnosti in zagotovi sredstva za opravljanje teh nalog. Lokalne samouprave se lahko samostojno povezujejo in sodelujejo med seboj pri opravljanju svojih nalog. Delo v enotah lokalne samouprave vodijo organi, ki se jih voli na svobodnih volitvah. Omogočeno je neposredno sodelovanje prebivalcev pri opravljanju lokalnih nalog preko referendumov in drugih oblik odločanja. Enote lokalne samouprave imajo pravico do lastnih prihodkov, s katerimi se financirajo, država pa je dolžna poskrbeti za občine, ki zaradi slabše gospodarske razvitosti niso sposobne same financirati opravljanja svojih nalog, in jim zagotoviti dodatna sredstva. Za zagotavljanje javnih dobrin in komunalnih storitev skrbijo javne službe (Iljevec, 2011).

²⁵ Knjižnice Bjelovarsko-bilogorske županije uporabljajo MetelWin, Primorsko-goranske Zaki in Medved, knjižnice Zadarske županije pa Crolist. V letu 2011 15 splošnih in dve krajevni knjižnici niso uporabljale nobenega od uveljavljenih knjižničnih informacijskih sistemov (Leščič, 2012). V proučevanih županijah ni informatizirana le Narodna knjižnica Čabar v Primorsko-goranski županiji.

Slovenija nima vzpostavljene druge stopnje lokalne samouprave, to je pokrajin kot intermediarnih skupnosti med občinami in državo. Slovenija je centralizirana država, ki tudi ne pozna načela subsidiarnosti, po katerem so za izvajanje upravnih nalog v državi v prvi vrsti pristojne občine.

3.8.2 Organizacija knjižničnega sistema

Slovenske knjižnice so v preteklosti postopoma razvijale sistem, ki je primerljiv s knjižničnimi sistemi drugih držav. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je področni knjižnični zakon prvič povezal vse vrste knjižnic in jih organizacijsko združil v knjižnično-informacijski sistem. Ta je temeljil na matičnosti nacionalne knjižnice, ki je opravljala posebne svetovalne, izobraževalne in razvojne naloge za strokovni razvoj knjižnic in občinskih knjižnic. Podlaga za povezanost so strokovni standardi za organizacijo knjižnic, pravila in priporočila za izvajanje procesov in storitev ter koordiniran razvoj mreže. Nadaljevanje te organizacijske oblike je današnja knjižnična javna služba, podprta z vzajemnim bibliografskim sistemom COBISS.

Zakon o knjižničarstvu (2001) je v svojih določilih ohranil enotnost ureditve knjižnične dejavnosti. Definiral je knjižnično javno službo in določil, da jo izvajajo knjižnice, ki se po tipu delijo na splošne, šolske, visokošolske, specialne in nacionalno knjižnico ter knjižnično-informacijski servis, ki skrbi za delovanje nacionalnega vzajemnega bibliografskega sistema.

Od sprejema Zakona o knjižničarstvu (2001) so slovenske splošne knjižnice dosegle precejšen napredek.

Zakon o knjižničarstvu ob opredelitvi knjižnične javne službe med drugim tudi določa pogoje, ki jih morajo izpolnjevati knjižnice, ki izvajajo knjižnično javno službo. Predpisuje več mehanizmov, s katerimi naj bi vzdrževali stalno in enakomerno rast sistema ter njegovo prilagajanje družbenim spremembam. Zakonodajalec je skušal uveljaviti spodbude za razvoj sistema v optimalnih strokovnih okvirih, zato zakon predvideva razvoj standardov in strokovnih priporočil, s katerimi stroka določa strateške usmeritve ter normative za delovanje vseh tipov knjižnic. Kot podzakonski akti so bili sprejeti Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, ki določa minimalne pogoje za izvajanje knjižnične dejavnosti oziroma knjižnične javne službe, Pravilnik o razvidu knjižnic, Uredba o osnovnih storitvah knjižnic in Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah.

Zakon določa tudi vrsto posebnih nalog splošnih knjižnic, ki sodijo v okvir javne službe:

- Opredeljene so kot institucije vseživljenjskega izobraževanja, s čimer v veliki meri izstopajo iz temeljnega konteksta kulture ter vstopajo na številna druga področja, ki jih vključuje vseživljenjsko izobraževanje.
- Drugo pomembno področje njihove dejavnosti, ki jih prav tako opredeljuje kot izobraževalne institucije, je zbiranje in posredovanje dokumentov lokalne zgodovine ter dokumentov sodobnega življenja lokalne skupnosti – domoznanstvo. Domoznanstvo je z uveljavitvijo zakona postalo dejavnost, ki se mora razvijati v vsaki osrednji knjižnici in se tako približati vsakemu uporabniku. S tem splošne knjižnice vstopajo tudi na področje kulturne dediščine.
- Z zagotavljanjem splošnega dostopa do elektronskih gradiv javnih oblasti so knjižnice dobile pomembno nalogo pri demokratizaciji družbe, ker ponujajo tudi tistim, ki niso računalniško usposobljeni ali nimajo ustrezne opreme, pomoč pri uporabi teh gradiv in s tem usposabljanje za informiranje o državljskih pravicah in dolžnostih.
- Tudi bibliopedagoške in biblioandragoške dejavnosti za različne skupine uporabnikov, vključujoč uporabnike s posebnimi potrebami, so v zakonu opredeljene kot javna služba. Za splošne knjižnice so te dejavnosti zelo pomembni elementi delovanja, ki v končni fazi tudi podpirajo aktiviranje knjižničnih zbirk za razvoj bralne kulture in informacijske pismenosti.

Z ustanovitvijo OOK, ki jih je uvedel Zakon o knjižničarstvu, naloge pa je opredelil Pravilnik, 2003 (vključno s financiranjem in kadri), so le-te dobile vpogled v delovanje knjižnične javne službe na svojih območjih. Svojo koordinacijsko vlogo so v zadnjih nekaj letih usmerile predvsem v načrtno digitalizacijo gradiva in usklajeno prispevanje digitalnih »zgodb« za skupni portal Kamra, gradnjo skupnega portala bralnih priporočil slovenskih knjižničarjev dobreknjige.si, gradnjo posameznih biografskih leksikonov, skupno strokovno izobraževanje zaposlenih, izmenjavo dobrih praks, sodelovanje pri avtomatizaciji procesov ter nabavi računalniške in komunikacijske opreme. Na svojih območjih uporabnikom zagotavljajo skupni dostop do elektronskih podatkovnih zbirk in ugodne pogoje za njihovo uporabo. Pregled izvajanja posebnih nalog OOK pa kaže tudi na določene probleme, ki terjajo dodaten razmislek o izvajanju posebnih nalog. Tudi delovanje OOK ni zmanjšalo razlik v razvitosti med knjižničnimi območji, ki jih opažamo že desetletja. OOK in knjižnice na njihovih območjih še vedno niso zadostno povezane. Izvajanje nalog v samih OOK ostaja razdrobljeno. Vloga koordinatorja v NUK je omejena na svetovanje, saj nima na voljo dovolj orodij za preverjanje uresničevanja dogovorjenih ciljev.

V zadnjem desetletju, ki sovпада z veljavnostjo zakona iz leta 2001, ugotavljamo tudi, da so se slovenske splošne knjižnice v tem času opazno razvile predvsem na področju informacijske tehnologije in storitev za uporabnike ter pri modernizaciji svojih prostorov.

Zakonodaja je financiranjem ponudila tudi podlago za boljše razumevanje knjižnične dejavnosti in njenega pomena ter vsebin, ki jih je treba zagotavljati. Slovenske splošne knjižnice prepoznajo svojo vlogo informacijskega središča in tretjega prostora lokalne skupnosti ter jo postopoma, glede na razpoložljive vire, tudi uveljavljajo.

Zakon pa v praksi ni izpolnil vseh pričakovanj: ni utrdil knjižničnega sistema, saj mehanizmi, ki naj bi zagotavljali enotno delovanje za njegov usklajen razvoj in učinkovito pretočnost in dostopnost informacij, niso bili vzpostavljeni v celoti.

Država se je v zakonu obvezala, da bo sofinancirala določene funkcije splošnih knjižnic; zaradi neenakomerne razvitosti lokalnih skupnosti in posledično različne sposobnosti zagotavljanja razvoja knjižnic naj bi s svojimi sredstvi pomagala dosegati standardizirani obseg dejavnosti, vendar ni sprejela obveze o točno določenem obsegu sredstev. Financiranje je bilo torej neenakomerno tako s strani lokalnih skupnosti kot tudi s strani države, kar v praksi povzroča neenakomerno razvitost splošnih knjižnic (Neskončne, 2012).

Splošne (osrednje) knjižnice so organizirane v mrežo na desetih območjih OOK, določeno v Prilogi 1 Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, 2003, spremembe 2012 (Pravilnik, 2012):

1. **Celjsko območje** (Celje, Hrastnik, Laško, Mozirje, Rogaška Slatina, Slovenske Konjice, Šentjur, Šmarje pri Jelšah, Trbovlje, Velenje, Zagorje, Žalec),
2. **Dolenjsko območje** (Brežice, Črnomelj, Kočevje, Krško, Metlika, Novo mesto, Ribnica, Sevnica, Trebnje),
3. **Gorenjsko območje** (Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka, Tržič),
4. **Goriško območje** (Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica, Tolmin),
5. **Koroško območje** (Dravograd, Radlje, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec),
6. **Obalno-kraško območje** (Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Piran, Postojna, Sežana),
7. **Osrednjeslovensko območje** (Cerknica, Domžale, Grosuplje, Kamnik, Litija, Ljubljana, Logatec, Medvode, Vrhnika),
8. **Pomursko območje** (Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota),
9. **Spodnjepodravsko območje** (Ormož, Ptuj),
10. **Štajersko območje** (Lenart, Maribor, Slovenska Bistrica).

Splošne (osrednje) knjižnice so, glede na število potencialnih uporabnikov, razdeljene v 6 skupin:

1. **do 15.000** (8 knjižnic): Tržič, Metlika, Dravograd, Hrastnik, Logatec, Ribnica, Ilirska Bistrica, Rogaška Slatina,
2. **15.001–20.000** (19 knjižnic): Medvode, Izola, Radlje, Mozirje, Idrija, Cerknica, Ormož, Zagorje, Trbovlje, Kočevje, Sevnica, Piran, Laško, Ljutomer, Šmarje, Črnomelj, Tolmin, Lenart, Šentjur,
3. **20.001–25.000** (11 knjižnic): Gornja Radgona, Litija, Trebnje, Slovenj Gradec, Postojna, Slovenske Konjice, Lendava, Vrhnika, Brežice, Ajdovščina, Sežana,
4. **25.001–50.000** (10 knjižnic): Ravne, Krško, Jesenice, Kamnik, Radovljica, Slovenska Bistrica, Grosuplje, Škofja Loka, Žalec, Velenje,
5. **50.001–100.000** (8 knjižnic): Koper, Domžale, Murska Sobota, Nova Gorica, Celje, Novo mesto, Ptuj, Kranj,
6. **Nad 100.000** (2 knjižnici): Maribor, Ljubljana (Kazalci, 2016)

3.9 Povzetek

Slovenske OOK so od njihove ustanovitve za učinkovitejše in uspešnejše delo iskale zglede in dobre prakse tudi pri primerih iz tujih knjižničnih sistemov. Sodelovanje OOK z OK na območju in drugimi deležniki v okolju je podobno, kot jih lahko srečujemo pri pregledanih državah, a se bistveno razlikuje v pomembnem segmentu. Za njihovo regijsko naravnost, ki izhaja tudi iz njihovega poimenovanja, namreč ni vzpostavljena večnivojska organiziranost lokalne samouprave. Najvišji državni akt, Ustava Republike Slovenije, v svojem 143. členu predvideva pokrajine kot samoupravne lokalne skupnosti, ki opravljajo lokalne zadeve širšega pomena in z zakonom določene zadeve regionalnega pomena ter na katere država z zakonom prenese opravljanje posameznih nalog iz državne pristojnosti, pri tem pa jim mora za to zagotoviti potrebna sredstva. A kljub večkratnim poskusom do njihove ustanovitve ni prišlo, in to je ena ključnih ovir, ki že sistemsko onemogoča optimalno izvajanje regionalno usmerjene in koordinirane knjižnične dejavnosti za povezovanje mreže splošnih knjižnic v širši okvir. Zaradi nedefiniranosti števila in obsega posameznih pokrajin ali regij je dolgoročno izvajanje posebnih nalog OOK oz. pokrajinsko zamejenih knjižničnih dejavnosti ovirano, saj ni nobenega zagotovila, da se bo trenutna urejenost območij delovanja posameznih OOK skladala z morebitnimi novoustanovljenimi samoupravnimi lokalnimi skupnostmi, ki jih predvideva omenjeni 143. člen Ustave Republike Slovenije.

Tovrstna nedefiniranost se odraža v težavah, ki so vidne pri nekaterih območjih OOK, kjer se posamezne splošne knjižnice ne čutijo del območja, v katerega so uvrščene. Hkrati pa prihaja do manjše povezanosti območja, predvsem na področju domoznanske dejavnosti, kjer zaradi zgodovinskih razlogov ni mogoče graditi ustrezne domoznanske območne zbirke gradiva.

Pregled organizacij lokalnih samouprav in knjižničnih sistemov pri izbranih evropskih državah nam je lahko v prihodnje v pomoč pri definiranju nalog in pristojnosti OOK. Različne oblike sodelovanja, ki za svoje uresničitev niso neposredno odvisne od formalno ustanovljenih pokrajin, že obstajajo. Tovrstne drugačne oblike povezovanja nakazuje tudi Strategija razvoja lokalne samouprave v Republiki Sloveniji do leta 2020 (Strategija, 2016), ki ob odsotnosti pokrajin predvideva krepitev občinskega povezovanja na regionalni ravni. Strategija usmerja funkcionalno povezovanje občin na regionalni ravni na območju sedanjih statističnih regij, ki se bodo tako lahko razvile v institucionalizirane razvojne regije. Tako so pripravljavci strategije zapisali, da bo »proces povezovanja občin in opravljanja razvojnih nalog na regionalni ravni [...] temelj za vzpostavitev pokrajinske ureditve v Sloveniji. Proces povezovanja občin na regionalni ravni temelji na pristopu od spodaj navzgor, torej da imajo v prvem obdobju pomembno vlogo občine, morda še pomembnejše pa je dejstvo, da gre za iskanje tistih nalog na regionalni ravni, ki so razvojne narave. Ko bo doseženo politično soglasje za izvedbo 143. člena ustave, bodo tedaj že delujoče regionalne razvojne zveze soliden temelj za ustanovitev pokrajin in določitev njihovih razvojnih nalog.« (Strategija, 2016, str. 6). Tudi slovenske splošne knjižnice lahko z ustreznim in pravočasnim konsolidiranjem svojega sistema organiziranosti in

medsebojnega povezovanja aktivno prispevamo k razvoju takšnih povezovanj na regionalni ravni, ki ne bodo spreminjala trenutno dobro delujočih knjižničnih mrež in območij.

Nekatere prakse smo v nadaljevanju dokumenta vključili kot dopolnitve in primere morebitnih sodelovanj ter uporabili pri razmisleku o podrobnejših opredelitvah predlogov sprememb strateških usmeritev izvajanja posebnih nalog OOK.

4 Uporabljeni dokumenti in viri

1. Bon, M. (2013). Od vizije do strategije 2003–2013: deset let osrednjih območnih knjižnic = From vision to strategy 2003–2013: ten years of regional libraries. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), *Knjižničarski izzivi: vizija, strategija, taktika: 2003-2013-2023: zbornik referatov* (str. 127–159). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
2. Bon, M., Gujtman, M. in I. Oder (2012). *Svetovalno delo območnih knjižnic: strokovna izhodišča za usmerjanje svetovalnega dela svetovalnih služb v območnih knjižnicah*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 20. aprila 2013 s spletne strani: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MBJ8Y3KU>
3. Bon, M., Karun, B. in G. Vodeb (2010). *Izvajanje dejavnosti posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic – poročilo za obdobje 2007–2009*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 20. oktobra 2016 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/ook/OOK_2007-2009_porocilo.pdf
4. Bon, M., Trplan B. in A. Videc. (2015). *Posebne naloge osrednjih območnih knjižnic: poročilo o izvajanju dejavnosti za obdobje 2010–2013*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 20. oktobra 2016 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/ook/Porocilo%20o%20izvajanju%20posebnih%20nalog%20OOK_2010-2013.pdf
5. Domej, M. (2007). Avstrijske splošne knjižnice in Slovenska študijska knjižnica v Celovcu. *Organizacija znanja*, 12(3), 103–108.
6. *Evropska unija. Danska*. (2016). Bruselj: Služba Evropske komisije za komuniciranje. Pridobljeno 4. 7. 2016 s spletne strani: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/denmark_sl
7. *Evropska unija. Finska*. (2016). Bruselj: Služba Evropske komisije za komuniciranje. Pridobljeno 4. 7. 2016 s spletne strani: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/finland_sl
8. *Evropska unija. Hrvaška*. (2016). Bruselj: Služba Evropske komisije za komuniciranje. Pridobljeno 4. 7. 2016 s spletne strani: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/croatia_sl
9. Goropevšek, B. (2000). Domoznanstvo in domoznanske zbirke v slovenskih knjižnicah. V M. Kafol in M. Mravlje (ur.), *Kulturne ustanove in arhivsko gradivo; Arhivi in marketing; Računalniško popisovanje arhivskega gradiva v praksi* (str. 45–53). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
10. Grafenauer, B. (2004). Lokalna samouprava v Avstriji – občinska ureditev v deželi Koroški. *Lex localis*, 2(1), str. 45–80. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: http://www.lex-localis.info/files/6c34536f-245c-4a8f-b21a-6aa465630f15/632898717985781250_2004_01_03.pdf
11. Haavisto, T. (2009). *Finland: Libraries, Museums and Archives in Finland*. Helsinki: Libraries.fi. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: <http://www2.kirjastot.fi/File/dc460d34-e17c-4d4a-a409-cf13982718e0/finnishlibrarysystem.pdf>
12. Holmgaard Larsen, J. (2008). Regional library reform in Denmark. *Scandinavian Library Quarterly*, 41(1), 24–25. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: http://slq.nu/?article=denmark-regional-library-reform-in-denmark_
13. Iljevec, A. (2011). *Primerjava ureditve lokalne samouprave v Sloveniji in na Hrvaškem (na primeru Ptuja in Varaždina)*. Diplomsko delo. Maribor: Pravna fakulteta.
14. Karun, B. in E. Kodrič-Dačić (2007). *Izvajanje koordinacije in posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic v obdobju 2003–2006*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Center za razvoj knjižnic. Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: <http://cezar.nuk.uni-lj.si/ook/pages/page.php?id=148&psid=34>

15. *Kazalci uspešnosti delovanja knjižnic in njihova uporaba.* (2016). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 11. 7. 2016 s spletne strani: <http://bibsist.nuk.uni-lj.si/kazalci/index.php>
16. Kodrič-Dačić, E. (2003). Hommage matični službi in matični knjižnici. *Knjižnica*, 47(3), 7–33.
17. Koprić, I. (2009). Lokalna samouprava i lokalni službenički sustavi u Austriji i Finskoj. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 9(3), 661–668.
18. Kotnik-Verčko, M. (2006). *Model študijske knjižnice kot izhodišče za današnjo pokrajinsko knjižnico.* Magistrsko delo. Ljubljana: Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
19. Kramžar, J. (2013). *Učinkovito zagotavljanje komunalnih storitev s poudarkom na ekonomiji obsega.* Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije. Pridobljeno 11. 7. 2016 s spletne strani: https://konferenca-komunala.gzs.si/pripone/KRAM%C5%BDAR%20Janko_Ucinkovito%20zagotavljanje%20kom.%20storitev.pdf
20. Kumar, S. (2012). *Financiranje občin v Sloveniji.* Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Lebar, T. (2005). Značilnosti lokalne samouprave na Madžarskem. *Lex localis*, 3(4), 87–88. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: http://www.lex-localis.info/files/c809f723-fe9e-44f3-ae29-8dd066b05457/632915268499531250_2005_04_05.pdf
22. Leščić, J. (2012). Hrvatske narodne knjižnice u godini 2011. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 55(3/4), 189–216.
23. *Libraries and librarianship in Hungary.* (2006). Budimpešta: Ministry of education and culture. Pridobljeno 28. 7. 2016 s spletne strani: <http://mek.oszk.hu/04200/04288/html/index.htm>
24. *List of libraries in Austria.* (2017). Wikipedia, The Free Encyclopedia. Pridobljeno 20. 2. 2017 s spletne strani: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_libraries_in_Austria
25. *Navodilo za izločanje in odpis knjižničnega gradiva.* (2013). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 3. 2. 2017 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/doc00771320130131141048.pdf>
26. *Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah.* (2012). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 3. 2. 2017 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2016/Navodila_domoznansko.pdf
27. *Navodila za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika.* (2012). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 3. 2. 2017 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2015/Navodila%20za%20ugotavljanje%20lastnosti%20kulturnega%20spomenika.pdf>
28. *Neskončne poti splošnih knjižnic: (Strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020).* (2012). Grosuplje: Združenje splošnih knjižnic Slovenije. Pridobljeno 11. 7. 2016 s spletne strani: http://zdruzenje-knjiznic.si/media/website/dokumenti/Strategija-in-izhodišca-zdruzeno_KONCNO.pdf
29. *Poslanstvo in vizija.* (2005). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
30. *Poslanstvo in vizija.* (2008). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 20. 10. 2015 s spletne strani: <http://www.nuk.uni-lj.si/nuk/ook-o-nas>
31. Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij. (2007). *Uradni list RS*, št. 90.
32. Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. (2001). *Narodne novine*, br. 43.
33. Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah. (2003). *Uradni list RS*, št. 88.
34. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. 73.
35. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2008). *Uradni list RS*, št. 70.
36. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2012). *Uradni list RS*, št. 80.

37. *Prebivalstvo po naseljih, podrobni podatki, Slovenija, 1. januar 2016*. (2016). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 26. 6. 2016 s spletne strani: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5966&idp=17&headerbar=15>
38. *Prebivalstvo Slovenije 2003*. (2006). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 26. 6. 2013 s spletne strani: <http://www.stat.si/doc/pub/rr-824-06.pdf>
39. Razboršek, K. (2011). *Reforma lokalne samouprave na Danskem*. Diplomsko delo. Maribor: Pravna fakulteta.
40. *Raziskava med strokovnimi delavci na temo izvajanja posebnih nalog OOK: zaključno poročilo: končna verzija*. (2013). Maribor: Interstat. Pridobljeno 25. 4. 2013 s spletne strani: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava_o_izvajanju_posebnih_nalog_OOK.pdf
41. Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2004–2007 (ReNPK0407). (2004). *Uradni list RS*, št. 28.
42. *Slovenske splošne knjižnice za prihodnost: strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020*. (2012). Grosuplje: Združenje splošnih knjižnic Slovenije.
43. *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007*. (2009). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
44. *Smernice za digitalizacijo knjižničnega gradiva*. (2010). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, Enota za razvoj in upravljanje digitalne knjižnice. Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/smernice_za_digitalizacijo_koncna.pdf
45. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. (1999). *Narodne novine*, br. 58.
46. *Standardi za splošne knjižnice (za obdobje od 1. maja 2005 do 30. aprila 2015)*. (2005). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost RS. Pridobljeno 26. 6. 2016 s spletne strani: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/hitri_dostop/standardi_spl_k_sprejeti.pdf
47. *Strategija razvoja lokalne samouprave v Republiki Sloveniji do leta 2020*. (2016). Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo. Pridobljeno 30. 9. 2016 s spletne strani: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/SOJ/2016/Strategija_LS_2020/12_SR_LS_1692016_vlada.pdf
48. *Subnational public finance in the European Union*. (2011). Bruselj, Pariz: Dexia. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: http://www.ccre.org/docs/Note_CCCE_Dexia_EN.pdf
49. Šincek, M. in Žlender, R. (2008). Teritorialne členitve Republike Češke. *Lex localis*, 6(1), 125–130. Pridobljeno 30. 6. 2016 s spletne strani: http://www.lex-localis.info/files/d097624f-1b84-4bd7-9aed-cffdea722ec3/633415636460000000_lex%20localis_1-2008_pp.%20125-130,%20sincek.pdf
50. Touminen, K in Saarti, J. (2012). The Finnish library system open collaboration for an open society. *IFLA Journal*, 38(2), 115–136.
51. Valentinčič, T. (2008). *Primerjava splošnih knjižnic v Italiji in Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
52. Videc, A. (2015). Izvajanje matične dejavnosti v hrvaških splošnih knjižnicah. *Knjižnica*, 59(1–2), 73–94.
53. Vidmar, C. (2005). Lokalna samouprava v Italiji. *Lex localis*, 3(1), 1–41. Pridobljeno 30. 2. 2017 s spletne strani: http://www.lex-localis.info/files/982e11d7-ad50-4ab1-8f5e-3c82a55cde3e/632900390061562500_2005_01_01.pdf
54. Zágorec-Csuka, J. (2008). Knjižničarstvo na Madžarskem. *Organizacija znanja*, 13(3), 109–115.
55. Zakon o knjižnicama. (1997). *Narodne novine*, br. 105.
56. Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87.
57. Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub). (2006). *Uradni list RS*, št. 69.
58. Žoldoš, Ž. (2001). Knjižnični sistem Madžarske. *Knjižnica*, 45(3), 97–122.

5 Priloge

5.1 Priloga 1: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina I: direktorji OK

Datum in čas sestanka: 20. 10. 2016 ob 10:00

Kraj sestanka: NUK, sejna soba, Leskoškova 12, Ljubljana

K sodelovanju je bilo povabljenih 13 direktorjev OK, sodelovale so 3 direktorice osrednjih knjižnic: Milica Šavora (Ormož), Marija Šauperl (Lenart), Andreja Štuhec (Litija), ki so že daljše obdobje vključene v sistem in so neposredni »uporabniki« izvajanja posebnih nalog OOK. V pogovoru so posredovale svoja stališča ter predloge glede organiziranosti, poslanstva in delovanja OOK. Prva informacija o srečanju fokusne skupine je bila direktorjem OK posredovana po telefonu in na tak način je bilo zagotovljeno tudi sodelovanje.

Pogovor je trajal 1 uro in 55 minut. Vodil ga je g. Ivan Kanič, bibliotekar in vodja Evropskega dokumentacijskega centra.

Intervju je bil sestavljen iz štirih tematskih sklopov, s tem da je bil poudarek predvsem na organiziranosti sistema ter ugotavljanju smiselnosti organizacije, pomanjkljivosti oziroma morebitnih izboljšav. Predmet intervjuja so bile tudi posebne naloge: ali je morebiti katera izmed njih že nekoliko zastarela, nepotrebna, glede na nove vire, nove načine povezovanja, tehnologijo. V nadaljevanju je bila tema intervjuja kader, kako OK čutijo vlogo koordinatorja OOK na svojem območju, in zadovoljstvo z načinom sodelovanja, kakršno je na območju in v Sloveniji kot v celoti, ter kot zadnji sklop finance.

ORGANIZIRANOST

Intervjuvanke smo vprašali, kakšen je njihov pogled na organiziranost, bodisi kot strukturo bodisi kot delujoč sistem, ki daje rezultate, oziroma kakšni so predlogi sprememb z naslednjimi vprašanji:

Kako gledate na organiziranost OOK v celoti slovenskega knjižničnega sistema (npr. kot nov sistem organiziranosti v primerjavi z nekdanjo matično službo)? Kako sicer vidite vloge deležnikov v organiziranosti knjižničnega sistema (OOK, OK, NUK, MK)? Ali imajo OOK primeren status?

Kako ocenjujete prispevek izvajanja štirih posebnih nalog OOK od l. 2003?

Kako ocenjujete vpliv izvajanja štirih posebnih nalog OOK konkretno na vašo knjižnico? Kaj pomeni leto za vašo knjižnico (dodatna finančna sredstva, dodatne storitve, težja ali lažja organizacijo dela, skrb OOK za strokovni razvoj na nivoju območja)?

Kakšno je vaše mnenje o OOK? Je to oblika, ki je optimalna, ki daje svoje rezultate?

Kako vidite vlogo koordinatorja OOK v OOK in kako v okviru NUK/CeZaR? Se vam zdi, da je takšna organiziranost glede na sistem zadostna?

Kako ocenjujete sodelovanje med 10 OOK in OK (je dovolj povezovanja, sodelovanja, izmenjevanja informacij ipd.)?

NUK/CeZaR, COSEC, Ministrstvo za kulturo

Vloge in kompetence NUK morajo ostati urejene na normativni ravni še naprej kot svetovalne službe v procesu povezovanja, pretoku znanja, organizacije in je »dobra matična servisna služba«.

Represivnih ukrepov in nadzora ni – prednost, ker drugače bi nekatere knjižnice zaprli.

Inšpekcijski obiski knjižnic bi bili mogoče dobrodošli in posledično obveščanje občin, kaj je treba urediti na področju izvajanja knjižnične dejavnosti.

Sodelovanje ministrstva, NUK, OOK in OK z ustanovitelji za urejanje področja izvajanja knjižnične dejavnosti in obiski na terenu poleg elektronskega, telefonskega komuniciranja in oddaje poročil.

NUK naj bi izvajal svetovalno službo, ki bi ministrstvu dala ocene, kje se dobro in kje slabše izvaja knjižnična dejavnost. Spremembe pa bi potem morale izvajati ministrstvo. V slovenski javni knjižnični službi manjka nadzorstveni del. Čutijo manko avtoritete za vpliv (pomoč) na financiranje (ustanovitelje, pogodbenice partnerice) za financiranje zakonsko določenega izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe.

Statistike bi moral izdelovati IZUM, ker sami ne čutijo dovolj kompetenc za izdelavo, metodologijo zbiranja podatkov različno interpretirajo, OOK naredi analizo, NUK spremlja, in to je osnova za ocenjevanje in nadzor, ministrstvo odreagirata, da se javno knjižnično mrežo posodobi in izboljša.

OOK

S strokovnega vidika so OK z organizacijo in knjižničnim sistemom zadovoljni in ne vidijo potrebe po spremembah, razen nekaterih OK, ki se ne identificirajo z območjem, v katerega so razporejeni (npr. Cerknica).

Čutijo veliko potrebo po podpori in zagovorništvo: na operativnem, političnem oziroma diplomatskem delu oziroma usklajene skupne akcije, ki bi doprinesle k enakomerni razvitosti knjižnične mreže in dejavnosti.

Opozarjajo na razlike med manjšimi in večjimi – mestnimi knjižnicami (OOK: kader, uporabniki, usposabljanja, možnosti, storitve, uporaba tujih elektronskih virov naproti OK: lokalne zgodbe, pričevanja, identiteta kraja).

Odprtost knjižnice v manjših okoljih zaradi migracije ljudi v službo v večje, oddaljene kraje, posledično tudi uporaba knjižnic v bližini službe, in ne bivanja. Potreba po obvezi knjižnic k sodelovanju, svetovanju, pomoči na vseh ravneh (MK–OK–OOK–NUK).

POSEBNE NALOGE OOK

Želeli smo pridobiti oceno izvajanja štirih posebnih nalog OOK in njihove aktualnosti, ter če so naloge OOK bolj operativne ali bolj strokovne, načelne. Okvirna vprašanja so bila naslednja:

Kako ocenjujete izvajanje štirih posebnih nalog OOK? Se vam zdijo (še vedno vse) smiselne? Bi kaj opustili, nadomestili?

Vidite naloge OOK bolj kot operativne ali bolj strokovne, načelne?

Kakšno je sodelovanje vaše knjižnice z drugimi osrednjimi knjižnicami na območju? Bi morda kaj spremenili, kaj izboljšali? Se vam zdi problematično, da tako OOK kot OK v tem odnosu nista praktično z ničemer zavezana k sodelovanju?

Ali v okviru izvajanja štirih posebnih nalog OOK sodelujete tudi z drugimi tipi knjižnic na vašem območju ali samo s splošnimi?

Razmišljanja oziroma mnenja so zapisana pri posameznih nalogah.

Zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij

Izrecno je bilo poudarjeno, da financiranje vpliva na zmanjšan nakup in izbor gradiva, ki se v praksi ni najbolje izvajalo. Predlagajo spremembo Pravilnika (14 enot/1.000 prebivalcev) ter pozdravljajo preusmeritev na brezplačno medknjižnično izposajo in konzorcijski nakup elektronskih virov, kar naj bi vključilo tudi Biblos. Razlogi so kadrovska podhranjenost in pogajalske zmožnosti. Koristi: povečevanje števila uporabnikov, boljše storitve knjižnic, boljša promocija, večja ponudba, boljša statistika uporabe elektronskih knjig, ki je trenutno izredno različna po okoljih v Sloveniji, od skoraj 0 do že nekega precej pomembnega deleža. Tako bi prišlo do obojestranske koristi in mala knjižnica bi postala »okno oziroma dostop, koridor do velike knjižnice, pa potem naprej v svet«.

Glede Biblosa je skupina enotna, da bi bil bolj dostopen in učinkovito uporabljen, če bi izvajali nakup po vzoru elektronskih virov iz sredstev MK za izvajanje posebnih nalog OOK (cenejše, večja in boljša

ponudba, boljša promocija, usposabljanje). Vsa ta povezovanja in vzajemnost so podlaga za dobro sodelovanje v korist končnemu uporabniku ter zagotovilo za racionalno rabo javnih sredstev.

Predlog črtanja zahteve, da ima OOK 20 % uporabnikov s svojega širšega območja.

Prva naloga pa naj bi zajela zbirko – od nabave do odpisa (obstoječa 4. naloga).

Strokovna pomoč knjižnicam območja

Izpostavljeno je bilo, da se prakse povezovanja z območno knjižnico na različnih območjih razlikujejo (odvisno tudi od števila OK na območju), izvajajo specifičen način delovanja kljub krovnemu pravilniku, ki jih determinira in ureja njihovo delovanje. Poanta pa je, da je sodelovanje med OOK in OK dobro na območjih, s katerih so bile intervjuvanke. Poudarile so, da je sodelovanje odvisno od človeškega faktorja, pristopa in načina delovanja, načina sodelovanja ter velikosti območja. Praksa kaže, da je dobro, da je ena vstopna točka v OOK – koordinator, ki poišče strokovnjaka znotraj OOK in nudi strokovno pomoč OK na določenem področju, se pa obračajo tudi direktno na dva do tri strokovnjake v OOK, odvisno, kdo je za kaj zadolžen (IKT, razvoj, domoznanstvo). Strinjajo se, da so v OOK odgovorni ter pripravljeni svetovati in sodelovati. Finančna situacija OOK tu ne igra vloge.

Dobra praksa kaže tudi, da je dobrodošla pomoč OOK manjšim OK pri pripravah strateških načrtov, dokumentov in analiz glede stanja knjižnične dejavnosti in potrebne mreže. Pozitivno ocenjujejo, da OOK naredi analizo nekega področja, napiše oceno, priporočila za realizacijo, na podlagi tega se sprejmejo usmeritve in se posredujejo vsem deležnikom. Predvsem pa, da OOK svetuje glede različnih področij, tehnološkega opremljanja knjižnic in vrstnega reda razvoja ter da je to enotno na območju (npr. glede varovanja gradiva – Tenzor, 3M, storitve Arnesa ...).

Pri zagovorništvu udejanjanja normativnih aktov na osnovi analize stanja pa čutijo potrebo po pomoči z nacionalnega nivoja (Ministrstvo za kulturo ...), predvsem zato, da se zmanjšajo razlike v razvoju med knjižnicami, predvsem v V delu Slovenije. Pričakovanja OK so zelo visoko postavljena do strokovnjakov v OOK (pogosto kontaktiranje, zanimanje glede novosti, hiter prenos znanj, usmeritve razvoja knjižničarstva, podhranjenost OK na področju domoznanskega kadra).

Dobro in pozitivno ocenjujejo skupno izvajanje projektov, predvsem tudi zaradi strokovne kadrovske zasedbe v OOK (npr. digitaliziranje knjižničnega gradiva, Kamra, biografski leksikoni, točke vseživljenjskega učenja, črpanje evropskih sredstev, bralna značka za odrasle, promocija bralne kulture med mladimi – bralci poletavci), v nekaterih sploh prevzemajo dela na področju domoznanstva (obdelava domoznanstva, predvsem člankov, vnos vsebin na portale). Dobrodošla je tudi tehnična pomoč (tehnično osebje, inventura knjižničnega gradiva, pomoč pri selitvi ...).

Poudarili so pozitivno plat strokovnih kadrov v OOK, ki so hkrati teoretiki in »na pol terenci«, ker poznajo stanje na območju (odzivnost, obiskovanje, popisovanje mreže, beleženje IKT-razvitosti ipd.). Zadovoljni so s transparentnostjo OOK glede informiranosti na področju izvajanja posebnih nalog (plani, poročila, poraba finančnih sredstev), z rednimi letnimi srečanji in s prenosi dobrih praks. Poudarili pa so razlike glede na velikost območja in načine prenosa informacij, pa tudi različno velikost OK in njihovo zahtevnost glede delovanja OOK ter nezavezanost OK, da delujejo, kot OOK želi.

Kot pozitivno je bilo izraženo tudi sodelovanje v obratni smeri, da imajo možnost novosti, ki jih je uvedla OK (npr. COBISS3) ali znanja, projekte predstaviti OOK in drugim OK na območju (izmenjava dobrih praks).

Novosti, nove storitve v knjižničnem sistemu – zaželeno, da prihajajo iz OOK.

Prenos dobrih praks na posameznih območjih na nacionalni nivo.

Nekaterim specifikam OK OOK ne more zadostiti (spletni leksikon).

OOK dobi kompetenco večjega vpliva na organiziranost mreže na svojem območju, spremljanju mreže in razvoju mreže.

Soglasja, ki jih predpisuje Pravilnik o OOK, so brez realne možnosti za realizacijo (5. in 6. člen *Pravilnika o OOK*).

OK veliko sodelujejo s šolami, z domovi za starejše, drugimi ustanovami, medgeneracijsko, urejajo zbirke samostanov

Podporo in zagovorništvo OOK pozitivno ocenjujejo, sistem mora obstati, dobrodošlo je tudi sodelovanje pri projektih in na področju širjenja dostopnosti mreže (npr. bibliobus). Problem pa so župani, ki le-to ukinjajo ali ne financirajo dejavnosti.

Koordinacija zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva

Prenos funkcij na OOK (obdelava, promocija ...), OK rezultate prikazuje financierjem.

Usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja

Predlog po ukinitvi naloge, čeprav ne predstavlja ravno hude obremenitve.

KADER

Deležniki so bili vprašani po mnenju glede izvajanje štirih posebnih nalog OOK, ki so financirane neposredno z Ministrstva za kulturo, strokovni nadzor izvajanjem štirih posebnih nalog OOK pa se ne izvaja:

Se vam zdi vloga ministrstva v načinu izvajanja štirih posebnih nalog OOK primerna?

Ali je izvajanje posebnih nalog naloga območne knjižnice v celoti (vsi ali večina zaposlenih) ali je to le zadeva/naloga/delo zgolj 2, 3 zaposlenih, nekaterih zaposlenih ali nekaj več strokovnih delavcev. Kaj je bolj optimalno?

Na katere naloge naj se usmerijo zaposleni za koordinacijo?

Je potrebno določeno področje okrepiti?

Mnenja udeleženk so naslednja:

Kader, ki se financira iz sredstev izvajanja posebnih nalog OOK, primarno več dela za svojo knjižnico, kljub temu pa skušajo vedno nuditi strokovno pomoč tudi OK.

Glede kadra za IKT ni bilo izražene posebne potrebe v sodelujočih OK, ker imajo znotraj ustanove bibliotekarje, ki skrbijo za opremo IKT ali pa jim pomoč nudi OOK. Se pa strinjajo, da je pomanjkanje tega kadra in zaradi tega potreba po njem nasploh v OK v Sloveniji.

Dobro bi bilo tudi okrepiti kader na področju domoznanstva v OOK, da bi uredili vse za OK (za promocijo, za pridobivanje novih uporabnikov, za financiranje).

FINANCIRANJE

Deležniki so bili vprašani po mnenju glede strokovnega nadzora in sredstev za izvajanje posebnih nalog OOK:

Ali se vam zdi sistem financiranja za izvajanje 4 posebnih nalog ustrezen ali bi ga spremenili?

Izvajanje štirih posebnih nalog OOK je financirano neposredno z Ministrstva za kulturo, strokovni nadzor nad izvajanjem štirih posebnih nalog OOK pa se ne izvaja. Se vam zdi vloga ministrstva v načinu funkcioniranja izvajanja štirih posebnih nalog OOK primerna?

Udeleženke so mnenja, da če so naloge na vseh območjih iste, je sedanji način ustrezen, vendar se strinjajo, da če se dela tudi na terenu, potem so potrebni drugi načini razdelitve sredstev po OOK (število OK).

Izpostavljena je bila problematika pomanjkanja finančnih sredstev na splošno za knjižnice in za izvajanje knjižnične dejavnosti, še posebej je bilo poudarjeno, da je to najbolj pereče na področju V Slovenije, se pa pojavlja tudi v preostalem delu Slovenije, in to tako pri OK kot OOK. Izvajanje knjižnične službe je nesorazmerno z višino zagotovljenih sredstev (v OK narejenega več kot zagotavljajo za to namenjena sredstva, predvsem so tu mišljene prireditve, dogodki), kader je preobremenjen.

Na to ne vpliva niti izoblikovana strategija knjižnic, kar posledično občutijo uporabniki.

Pri zagovorništvu udejanjanja normativnih aktov na osnovi analize stanja pa čutijo potrebo po pomoči z nacionalnega nivoja (Ministrstvo za kulturo ...), predvsem zato, da se nivo storitev knjižnic ne zmanjšuje ter da bi se zmanjšale razlike glede financiranja izvajanja javne službe v zakonsko določenem obsegu in v razvoju knjižnične dejavnosti v V delu Slovenije.

Izraženo je bilo mnenje, da je potrebno enakomerno financiranje na prebivalca Slovenije, ker se drugače razlike med območji še večajo.

DRUGO

Zakon, Pravilnik

Prevladalo je mnenje, da mora biti sistem urejen na normativni ravni še naprej.

ZKnj se v Sloveniji izvaja neenakomerno, nekje nadstandardno, drugje pod standardom. Vsak v sistemu bi moral izvajati svoje zakonsko določene naloge.

Pogrešajo pa organizacijsko obliko sodelovanja na nivoju OK, ker imajo podobno problematiko, in bi težave lažje reševali in izmenjali izkušnje na tem nivoju. ZSK temu ne zadošča (prevelika, mali ne pridejo do besede; pozitivno ocenjujejo izobraževanja za področje delovno-pravne zakonodaje, priprav letnih poročil). Za delovanje ZSK ocenjujejo, da ni narejenih dovolj stvari. Skupno nabavo in obdelavo ocenjujejo kot ne najboljši projekt, ker se je vsaka OK kadrovske usposobila, da to lahko dela sama zase.

Čutijo potrebo za podporo na pravnem področju (javna naročila za knjige, avtorsko pravo, digitalizacija) in pri uresničevanju zakonodaje.

5.2 Priloga 2: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina II: direktorji OOK

Datum in čas sestanka: 26. 10. 2016 ob 10:00

Kraj sestanka: NUK, sejna soba, Turjaška 1, Ljubljana

Intervju je bil sestavljen iz štirih tematskih sklopov, s tem da je bil poudarek predvsem na organiziranosti sistema in ugotavljanju smiselnosti organizacije, pomanjkljivosti oziroma morebitnih izboljšav. Predmet intervjuja so bile tudi posebne naloge: ali je morebiti katera izmed njih že nekoliko zastarela, nepotrebna, glede na nove vire, nove načine povezovanja, tehnologijo. V nadaljevanju je bila tema intervjuja kader, kako OK čutijo vlogo koordinatorja OOK na svojem območju, in zadovoljstvo z načinom sodelovanja, kakršno je na območju in v Sloveniji kot v celoti, ter kot zadnji sklop finance.

Na začetku intervjuja je bila izražena kritika glede odsotnosti predstavnikov NUK/CeZaR, glede koordinacije NUK z OOK in neprimerne partnerskega odnosa.

Nato je intervju stekel po tematskih področjih.

ORGANIZIRANOST

Intervjuvancem smo posredovali naslednja vprašanja, po katerih je narejena tudi analiza:

Kako gledate na organiziranost OOK v celoti slovenskega knjižničnega sistema (npr. kot nov sistem organiziranosti v primerjavi z nekdanjo matično službo)? Kako sicer vidite vloge deležnikov v organiziranosti knjižničnega sistema (OOK, OK, NUK, MK)? Ali imajo OOK primeren status?

Kako ocenjujete prispevek izvajanja štirih posebnih nalog OOK od I. 2003?

Kako ocenjujete izvajanje štirih posebnih nalog OOK konkretno v vaši knjižnici? Kaj pomeni le-to za vašo knjižnico (dodatna finančna sredstva, težja organizacija dela, skrb za strokovni razvoj in vpliv na nivoju območja)?

Kako sta pri vas ločeni redna dejavnost in izvajanje štirih posebnih nalog OOK?

Kakšno je vaše mnenje o timu OOK? Je to oblika, ki je optimalna, ki daje svoje rezultate?

Kako vidite vlogo koordinatorja OOK v okviru NUK/CeZaR? Se vam zdi, da je takšna organiziranost glede na sistem zadostna?

Kako ocenjujete sodelovanje med 10 OOK (Gre za dovolj povezovanja, sodelovanja, izmenjevanja informacij ipd.)?

NUK/CeZaR

Programi in načrti ne izhajajo iz dialoga med koordinacijo v NUK in območnimi knjižnicami, temveč prihajajo iz NUK.

Izražena je bila tudi želja po večkratnem obisku OOK s strani koordinacije, CeZaR ter po neposrednih stikih in izmenjavi informacij, ne samo po zbiranju statističnih podatkov.

Nadaljnji razvoj CeZaR – okrepitev s pravno službo za potrebe splošnih knjižnic, poslovno-svetovalna služba, ki bi bila neposredno na voljo knjižnicam ob določenih problemih.

Pravnik NUK in CeZaR naj predlagata spremembo zakonodaje, ki bo občinam, ki ne financirajo izvajanja knjižnične dejavnosti glede na programe dela, tako kot je zapisano v Zakonu o knjižničarstvu, da jim država vzame denar in ga da knjižnicam.

Zahteva OOK do NUK/CeZaR po pogajanjih za realizacijo dotacij občin v višini, ki bi zagotavljala izvajanje knjižnične javne službe, ker so knjižnice z razvojem presegle izvajanje dejavnosti v okviru finančnih sredstev, ki so jim dodeljena s strani občin in je z zmanjševanjem ogrožen razvoj dejavnosti (20. člen ZKnj – *Če občina ne zagotovi knjižnične dejavnosti za svoje prebivalce, stori to država na njen račun – in 52. člen (financiranje javne službe iz javnih sredstev) – Sredstva za izvajanje javne službe knjižnice, ki je javni zavod, zagotavlja ustanovitelj oziroma soustanovitelji in drugi pogodbeni partnerji na podlagi pogodbe ter na osnovi programa dela in finančnega načrta, pripravljenih skladno s pogoji iz 36. člena tega zakona, h katerima so podali soglasje ustanovitelj oziroma soustanovitelji. Če ustanovitelj oziroma soustanovitelj ne odgovori v roku 60 dni od dneva prejema zaprosila, se šteje, da je soglasje dano.*). Za ilustracijo je navedeno, da se to že izvaja na področju šolstva.

Ne matičnost, temveč razvoj OOK glede na specifične in vsebinske povezave s CeZaR.

Obmejnost – preplet nalog z območnostjo: 26. člen ZKnj (splošne knjižnice na obmejnih območjih) – *Splošne knjižnice, ki pokrivajo obmejna območja, zagotavljajo dostop do knjižničnega gradiva tudi Slovencev v zamejstvu, tako da jim omogočajo izposajo, v sodelovanju z osrednjimi knjižnicami Slovencev v zamejstvu za njihove potrebe izvajajo nakup gradiv v Sloveniji ter pomagajo pri razvoju knjižnic slovenske manjšine v sosednjih državah. Splošne knjižnice iz prejšnjega odstavka pripravijo program dejavnosti v sodelovanju z nacionalno knjižnico.*

Izraženo je bilo tudi mnenje o mednarodnosti – potrebi po sodelovanju v tujini, kjer živijo Slovenci, da bi jim zagotavljali gradivo v slovenskem jeziku (dostop do elektronskih in tiskanih knjig) in potrebno reševanje problematike vpisa na daljavo (IZUM).

COSEC

Problematika nakupa podatkovnih zbirk in pogajanja. Direktorji izražajo nezadovoljstvo s postopki pogajanj glede cen slovenskih podatkovnih zbirk.

OOK

Območne knjižnice dobro sodelujejo med sabo v projektih, ki so nastali v samih območnih knjižnicah:

Kamra, zdaj celo na novi platformi zelo uspešno; Dobre knjige; Biblos; medknjižnična izposoja; podatkovne zbirke; oddaljen dostop; usmeritev v strokovno pravljicarstvo; domoznanstvo; biografski leksikoni ...

Vsak OOK je dober na enem izmed področij, iz katerih bi se potencialno lahko razvili kompetenčni centri.

POSEBNE NALOGE OOK

Vprašani so bili:

Kako ocenjujejo izvajanje štirih posebnih nalog OOK in kako smiselne so obstoječe oziroma katere bi opustili, odstranili?

Ali vidijo naloge OOK kot bolj operativne ali bolj strokovne, načelne?

Kakšno se jim zdi sodelovanje s posamičnimi osrednjimi knjižnicami na območju? Bi morda kaj spremenili, kaj izboljšali? Se jim zdi problematično, da tako OOK kot OK v tem odnosu nista praktično z ničemer zavezani k sodelovanju?

Ali v okviru izvajanja štirih posebnih nalog OOK sodelujejo tudi z drugimi tipi knjižnic na območju ali samo s splošnimi?

Izražena je bila skepsa glede tega, ali je treba v Pravilniku o OOK vse naloge podrobno opredeliti ali pustiti bolj odprte?

Glede posameznih nalog so mnenja naslednja:

Zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij

Neaktualnost nabave gradiva glede na 11. člen Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe: OOK dopolnjuje 14 enot/1.000 prebivalcev.

Nadomestimo z zagotavljanjem elektronskih virov.

Problematika – višina sredstev za nakup (doplačevanje na večjem območju).

Predlogi rešitev: financiranje glede na število OK in število prebivalcev; statistika uporabe na območju; centralna nabava za celotno Slovenijo preko NUK/Cosec; zagotavljanje višine sredstev za daljše časovno obdobje.

Sredstva za nakup elektronskih virov – preusmeritev iz sredstev za kader in mentorstvo – mnenje OK.

Ob ugodnem izvajanju MKI v prihodnjih letih izpostavljajo možnost širitve medknjižnične izposoje OOK (podpirajo omejitve na študijsko gradivo, ne podpirajo širjenja na popularno leposlovno gradivo).

Oblikovanje konzorcija splošnih knjižnic za nakup elektronskih virov.

Strokovna pomoč knjižnicam območja

Predlagajo preimenovanje termina svetovanje v sodelovanje, poudarjajo sodelovalni odnos.

Izpostavljajo sodelovanja z drugimi knjižnicami. Glede na zakonodajo se razmerja sklepajo s pogodbo kot tržna dejavnost.

Koordinacija zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva

Del knjižnic podpira vključenost domoznanstva in digitalizacije v prvo in drugo nalogo – koordinacija, izobraževanje, operativno in strokovno povezovanje z osrednjimi knjižnicami.

Problem podvajanja izvajanja domoznanstva v OOK in OK, občine ne financirajo izvajanja domoznanske dejavnosti OOK, izvajanja zbiranja gradiva in storitev s področja domoznanstva po OK in digitalizacije (problematika financiranja občin, podvajanje gradiv).

Koordinacija domoznanstva kot samostojna naloga bi vključevala samo npr. spletni portal Kamra in digitalizacijo gradiva.

Usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja

To je nepotrebna naloga; zamenjamo in vzpostavimo novo: sodelovanje na področju informacijske tehnologije.

KADER

Tretja tema se je dotikala kadrov za izvajanje posebnih nalog in števila le-teh z naslednjimi vprašanji: Ali vaša knjižnica v sklopu izvajanja štirih posebnih nalog OOK deluje v celoti kot območna knjižnica (vsi ali večina zaposlenih) ali je to le zadeva/naloga zgolj nekaterih zaposlenih? Kakšen način se vam zdi, da bi bil optimalen?

Kakšen je vaš odnos kot direktorja do zaposlenih, ki izvajajo naloge OOK? Kako vi vidite ta delovna mesta? Se vam zdi bolje, da te naloge opravlja več strokovnih delavcev v vaši knjižnici ali da bi bilo to delo 2, 3 zaposlenih?

Na katere naloge naj se usmerijo zaposleni za koordinacijo? Bi okrepili določeno področje?

Praksa glede razporeditve zaposlenih za OOK je dvojna, in sicer: ali imajo zaposleni 2 do 3 osebe za izvajanje posebnih nalog ali razdeljeno na več oseb (glede na področje dela v OOK).

Izražena pa je bila zahteva, da se izpolni Pravilnik o OOK in da se izpolni tretja zaposlitev, predvsem za področje IKT.

FINANCIRANJE

Izvajanje štirih posebnih nalog OOK je financirano neposredno z Ministrstva za kulturo, strokovni nadzor nad izvajanjem štirih posebnih nalog OOK pa se ne izvaja. Vprašani so bili, kakšna se jim zdi primernost vloge ministrstva v načinu funkcioniranja izvajanja štirih posebnih nalog OOK in ali se jim zdi sistem financiranja za izvajanje štirih posebnih nalog ustrezen ali bi ga spremenili?

Izraženo je bilo mnenje, da je potrebno vsebinsko razdeljevanje sredstev, vsaj delno. Zagotovljena sredstva MK v zdajšnji višini ne zadoščajo. OOK dodajajo sredstva iz lastnih in občinskih sredstev. Izpostavili so dejstvo, da mora opremo delovnega mesta financirati posamezna OOK iz lastnih sredstev – materialni stroški (ki pa jih MK že v podpisu soglasja ni zagotavljalo), in željo po večjih sredstvih, zlasti za materialne stroške: spletne storitve, digitalizacija, oprema in podobno.

DRUGO

Neposredni poziv za program, poročanje

Želijo spremembo obrazcev, fleksibilnost pri poročanju, nosilna OOK poroča za celoten projekt.

Zakon, Pravilnik

Ali je potrebno zapisati izvajanje posebnih nalog v ZKnj?

Pravilnik o OOK – potrebno večkratno spreminjanje (mogoče na pet let)!

Izvedba sestanka direktorjev OOK, MK in NUK

Menijo, da je napovedan sestanek nujno izvesti, saj se želijo o aktualnih temah pogovoriti z vsemi vpletenimi (vključujoč predstavnika MK in direktorico NUK).

Predstavitev dokumenta strateških usmeritev izvajanja posebnih nalog direktorjem OOK

Izrazili so še pravico biti seznanjeni z delom in rezultati delovne skupine za pripravo strateških usmeritev OOK.

5.3 Priloga 3: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza – fokusna skupina III: deležniki

Datum in čas sestanka: 27. 10. 2016 ob 10:00.

Kraj sestanka: NUK, sejna soba, Turjaška 1, Ljubljana.

ORGANIZIRANOST

Intervjuvance smo vprašali, kakšen je njihov pogled na organiziranost, bodisi kot strukturo bodisi kot delujoč sistem, ki daje rezultate, oziroma kakšni so predlogi sprememb z naslednjimi vprašanji:

Kako gledate na organiziranost OOK v celoti slovenskega knjižničnega sistema (npr. kot nov sistem organiziranosti v primerjavi z nekdanjo matično službo)? Kako sicer vidite vloge deležnikov v organiziranosti knjižničnega sistema (OOK, OK, NUK, MK)? Ali imajo OOK primeren status?

Kako ocenjujete prispevek izvajanja štirih posebnih nalog OOK od l. 2003?

Kako ocenjujete izvajanje štirih posebnih nalog OOK? Kaj pomeni to za sistem (dodatna finančna sredstva, težjo organizacijo dela, skrb za strokovni razvoj in vpliv na nivoju območja)?

Kako ocenjujete ločenost redne dejavnosti in izvajanja štirih posebnih nalog OOK?

Kakšno je vaše mnenje o timu OOK? Je to oblika, ki je optimalna, ki daje svoje rezultate?

Kako vidite vlogo koordinatorja OOK v okviru NUK/CeZaR? Se vam zdi, da je takšna organiziranost glede na sistem zadostna?

Kako ocenjujete sodelovanje med 10 OOK in OK (Gre za dovolj povezovanja, sodelovanja, izmenjevanja informacij ipd.)?

OOK je danes partnerski sistem, ki je prerasel potrebo po matičnosti, ker so se splošne knjižnice po letu 1945 razvile in se profesionalizirale. Z OOK je tako Slovenija dokončala sistem matičnosti in koncepcijo razvoja iz leta 1971.

Problema sta velikost območij (od 1 do 11 OK na območju), kar zahteva različen pristop in metode sodelovanja, ter razvitost OOK, ki tudi same rabijo pomoč pri razvoju, zato imamo različno izvajanje štirih posebnih nalog po območjih (OOK – so res nosilke razvoja ali je to zgolj na področju projektov, ki so prerasli v nacionalne projekte). Težava v velikosti mreže po posameznih območjih se kaže tudi pri nakupu elektronskih virov ...

Partnersko povezovanje (strokovno, oprema IKT) in svetovanje (zakonodajni »birokratski« del) je za manjše knjižnice še vedno zelo potrebno, je mnenje enega dela intervjuvancev, temu pa je nasprotno izraženo mnenje glede potrebe po strokovnem svetovanju oz. matičnosti, ki ni potrebno in ne bi smelo biti potrebno, ker je v knjižnicah dovolj strokovno usposobljenega kadra.

Specifična struktura slovenskega knjižničnega sistema, ker vključuje zelo majhne knjižnice z malo strokovnega kadra, ki še vedno potrebujejo pomoč OOK (od analitičnega spremljanja, vzpostavljanja delovanja knjižnice, vzpostavljanja metod, pristopov, primerjav s podobnimi knjižnicami, ker nimajo ne kadra ne znanja za izvajanje razvoja in vrednotenja dela ...), v nasprotju z OOK, ki imajo zadostno koncentracijo strokovnega osebja in ne potrebujejo strokovne pomoči NUK. Sistem je s finančnega in strokovnega vidika slabo zastavljen, neracionalen; knjižnice bi bilo potrebno združiti v večje enote. Ene OOK ves čas pripravljajo dobre programe, ki jih tudi dobro izpeljejo, druge so šibke tako v pripravi programov, kot na izvedbeni ravni.

OOK morajo delovati kot OOK v celoti in kot povezovalni člen na območju z novo mrežo in nalogami, in to na vseh območjih, kar trenutno še vedno ni uresničeno.

Od štirih nalog se v glavnem tri izmed njih nanašajo samo na koordinacijo, svetovanje in dobro zbirko. Dve nalogi sta taki, da jih za dvomilijonsko populacijo ni treba deliti na posamezne OOK: domoznanstvo – ena knjižnica prevzame centralno vlogo, naredi smernice in vodi področje. Koordinacija v 10 OOK je nepotrebna in neracionalna, ker je Slovenija premajhna za tako razdrobljenost (npr. domoznanstvo). OOK bi se morali usmeriti v raziskovanje in zagotavljati ekspertne informacije za svoje območje.

Direktorji OOK so odgovorni za strokovnost poslovanja in se morajo zavedati poslanstva svoje knjižnice tudi kot območne knjižnice, v vseh njenih dimenzijah. Trenutna prakse kaže odstopanja nekaterih direktorjev OOK od takega načina delovanja.

Svetovanje ni potrebno, koordinacija pa. Vstopna točka v OOK mora sloneti na organiziranem procesu, koordinator je povezovalni člen in opravlja operativne naloge. V primeru njegove odsotnosti mora biti sistem procesno organiziran znotraj OOK tako, da se ve, kdo ga nadomešča.

Razmislek o vzpostavitvi »kompetenčnih centrov« na podlagi kvalitetnega dela in drugih ustreznih pogojev posamezne knjižnice.

Zadnje spremembe ZKnj so zaobšle vse dileme glede izvajanja štirih posebnih nalog. Nadaljnje spremembe so lahko na strateških področjih delavnic, ki jih je izvedel NUK z OOK in OK: *Strategija OOK do 2020*.

Redefinicija osrednjih območnih knjižnic je izhodišče za različne cilje in strateške usmeritve (redefinicija nalog OOK), evalvacijo organiziranosti OOK, uvedbo programskega in projektnega dela ter za financiranje programov OOK.

Izpostavljena je bila ideja o strokovni službi za enotno spremljanje, usmerjanje in razvoj sistema samo splošnih knjižnic (delavnica in poročilo o delu OOK od leta 2010 do 2013).

Zaključna misel vseh je, da je sistem OOK doprinesel k razvoju, da ga ni potrebno rušiti, temveč ga nadgraditi tam, kjer se kažejo dobri učinki.

NUK/CeZaR/COSEC

NUK/CeZaR deluje glede na zakonska določila, usmeritve in sistemske vidike, na podlagi teoretskih osnov, kar je osnova za praktično delo. Razhajanje s praktično izvedbenim delom pa jedro nesporazumov in razhajanj z OOK glede izvajanja posebnih nalog.

Dve mnenji izražata skepso glede potrebnosti koordinacije OOK in izvajanja posebnih nalog v NUK oz. potrebo po jasni določitvi razmerij v strokovnem smislu med deležniki v sistemu (trenutna koordinacija je v smislu usmerjanja, zahteva ogromno energije za usklajevanje mnenj med direktorji in pripravo poročil ...).

Večina projektov, ki jih OOK predstavljajo kot uspešne in so jih vzeli za svoje, izhajajo iz NUK oz. predlogov koordinacije v NUK (Kamra, Rastem z e-viri: dostop na daljavo, konzorcijski nakup podatkovnih zbirk, brezplačna medknjižnična izposoja za končnega uporabnika).

Kritika CeZaR oziroma NUK se nanaša na pomanjkanje strokovnih smernic, navodil, priporočil za izdelavo strokovnih smernic, za kar je potrebna skupina ljudi. V 13 letih osrednje območne knjižnice same niso naredile nobenih uporabnih smernic npr. za domoznansko dejavnost, kar pa je bilo narejenega, je bilo v okviru koordinacije NUK.

Knjižničarstvo ne rabi svetovanja (primer Zavod za šolstvo pripravi smernice, šole temu sledijo in izvajajo), CeZaR/NUK pa izvaja obveze, določene z zakonom in tudi financirane v skladu z zakonom. NUK bi glede na jasno izražene potrebe splošnih knjižnic in OOK organiziral potrebne strokovne tečaje.

Ministrstvo za kulturo

Ministrstvo v zatečenem stanju skuša dobro krmariti med posameznimi deležniki (koordinacijo NUK in OOK) in strokovno komisijo.

Potreben je razmislek Ministrstva za kulturo o mreži in številu OOK – razlog za spremembe so kvaliteta izvajanja posebnih nalog in posledično spremembe območij in mreže knjižnic. Še posebej, ker so za izvajanje zagotovljena sredstva na letnem nivoju okrog 800.000 EUR, od tega 600.000 EUR za stroške dela, kar bi se lahko koristno porabilo za drug namen v knjižničarstvu.

Ministrstvo bi moralo postaviti jasna razmerja med vlogo koordinatorja v NUK in med OOK.

Ministrstvo potrebuje strokovna izhodišča, na podlagi katerih se oblikujejo spremembe normativnih aktov. Ko jih bo dobilo, bo lahko začelo pripravo sprememb.

POSEBNE NALOGE OOK

Želeli smo pridobiti oceno izvajanja štirih posebnih nalog OOK in njihove aktualnosti, ter če so naloge OOK bolj operativne ali bolj strokovne, načelne. Kako vidijo sodelovanje OOK s posamičnimi osrednjimi knjižnicami na območju? Bi morda kaj spremenili, kaj izboljšali? Je mogoče, da prihaja do različnega povezovanja in sodelovanja na območjih, ker OOK in OK v tem odnosu nista praktično z

ničemer zavezani k sodelovanju? Zanimalo nas je še, ali naj OOK v okviru izvajanja štirih posebnih nalog OOK sodeluje tudi z drugimi tipi knjižnic na območju ali samo s splošnimi?

Zbrana mnenja so nanizana po posameznih nalogah.

Naloge se opredelijo glede na izvedeni delavnici NUK *Strategija OOK do 2020* in naj obsegajo sodelovanje, ki pomeni izobraževanje, pretok znanja, informacij, skupne projekte, najrazličnejše vrste izobraževanja (povečanje kompetenc zaposlenih na področju e-tehnologije in e-vsebin) ter oblike pretoka znanja in informacij, knjižnice v e-okolju (nakup e-virov na nacionalnem nivoju), vzpostavitev različnih spletnih portalov in aplikacij, organizacijo in koordinacijo domoznanske dejavnosti (redefinicija) na območju (tesnejše sodelovanje med OOK in OK ter prepoznavnost domoznanskih zbirk in dejavnosti). Potreben je nov premislek, glede na razvoj, ne jih strogo definirati, ampak predvideti razvoj z vizijo.

Zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij

Skupina je v pretežni večini soglasna, da poleg obveznega izvoda knjižnice preidejo na elektronske vire, kar se že nekaj let izvaja, in sicer elektronske storitve in konzorcijski nakupi elektronskih virov. Predlog: Ministrstvo naredi razpis, ker delujemo v javnem sistemu. OOK bi morali zagotavljati enake možnosti dostopa do elektronskih virov prebivalcem na celotnem območju Slovenije.

Izpostavljena je bila problematika obveznega izvoda, potrebnost in nepotrebost, kvaliteta dobljenega gradiva za OOK, obremenitev OOK z njim (katalogizacija in prostor), po drugi strani dobljeno kvalitetno strokovno gradivo; stališča se razlikujejo, še predvsem tudi glede na zgodovinski razvoj posameznih knjižnic. Država del knjižničnega gradiva sofinancira in pričakuje, da bodo knjižnice ravnale v skladu s svojim poslanstvom in izvajanjem javne službe na področju kulture (financiranje nakupa in obdelave gradiva za razne druge vrste knjižnic, npr. visokošolskih, iz sredstev MK ni upravičeno in jih je potrebno financirati iz drugih sredstev).

Strokovna pomoč knjižnicam območja

Glede sodelovanja in povezovanja so dobra podlaga strokovna priporočila *Svetovalno delo območnih knjižnic* in delavnice *Strategija OOK do 2020* (oboje izvedeno v koordinaciji NUK). Tudi tu MK že smiselno vključuje naloge, projekte, programe.

Potreben bi bil skupen razvoj (program, smernice ...) bibliopedagoških dejavnosti za učence, dijake in študente ter povezovanje za informacijsko in bralno pismenost le-teh, pretok izkušenj ter sodelovanje med različnimi vrstami knjižnic na območju (knjižnični sistem). Glede izvedbene ravni pa so pogledi intervjuvancev različni.

Izpostavljeno je bilo tudi mentorstvo glede na spremembe ZKnj (kdo ga bo izvajal, za katere vrste knjižnic, pomoč pri vstopu šolskih knjižnic v COBISS ...).

Koordinacija zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva

Digitalizacija se je smiselno umestila med domoznanstvo, ne glede na obstoječi Pravilnik o OOK.

Usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja

Koordinacija izločanja je potrebna, da ne bi bilo gradivo, ki je kupljeno iz javnih sredstev, zavrženo. Če druga organizacija na območju to gradivo potrebuje, to predvsem zaradi gradnje domoznanskih zbirk, je to edina stvar, ki od vseh štirih nalog zahteva konkretno koordinacijo, kjer se mora določiti ena knjižnica. Izvaja se v minimalnem obsegu in še vedno ni pravilno razumljena. Dobra praksa – srečanje na območju na letnem nivoju in pregled dela na tej nalogi glede na smernice ter ob tem izpostavitev gradnje območne domoznanske zbirke in pomembnosti gradnje domoznanske zbirke v OK.

KADER

Deležniki so bili vprašani po mnenju glede delovanja OOK, se pravi, ali je izvajanje posebnih nalog naloga območne knjižnice v celoti (vsi ali večina zaposlenih) ali je to le zadeva/naloga/delo zgolj 2, 3 zaposlenih, nekaterih zaposlenih ali nekaj več strokovnih delavcev. Kaj je bolj optimalno? Na katere naloge naj se usmerijo zaposleni za koordinacijo in ali je potrebno določeno področje okrepiti?

Izraženo je bilo mnenje, da stanje ne bi bilo nič drugačno, tudi če bi bili 3 zaposleni. Posamezen OOK ne bi delal nič bolje, s tem da je bilo poudarjeno, da se v izvajanje vključuje več strokovnih delavcev iz OOK, predvsem tistih, ki so strokovno močni za posamezna področja dela znotraj OOK.

Na področju IKT – poslovni pristop, in sicer razvijati skupno strežniško infrastrukturo na območju, s sofinanciranjem informatika, ki bi skrbel za vse knjižnice na območju (povezovanje v knjižnični mreži, kot npr. skupna nabava in obdelava).

Okrog trenutno 20 zaposlenih za izvajanje posebnih nalog OOK bi za sistem naredilo več v nekem razvojnem centru (učinki sinergije in bistveno večji output), kot da so razdrobljeni po posameznih OOK. Hkrati je to za slovenski sistem zelo neracionalno (drago) v primerjavi z NUK, kjer je cel sistem ves čas razvijal en človek (0,5 EPZ), znotraj vsakega OOK pa vsaj 2 EPZ.

Izpostavljen je bil tudi problem strokovnosti direktorjev OOK, nepoznavanje in nerazumevanje zakonodaje ter raznolikost kvalitete kadra (koordinatorjev), ki v nekaterih OOK delajo kvalitetno in strokovno ter v različnih območjih glede obsega mreže, iz drugih pa se ne udeležujejo niti sestankov na nacionalnem nivoju.

Če se spremeni sistem financiranja (projektno), je potrebno to izpeljati zelo pazljivo in postopno.

FINANCIRANJE

Deležnike smo vprašali za njihovo mnenje o strokovnem nadzoru in o ustreznosti sistema financiranja za izvajanje 4 posebnih nalog. V nadaljevanju so predstavljena mnenja skupine.

Tudi v času gospodarske krize je bilo financiranje OOK zelo stabilno (še posebno glede kadrov), OOK niso čutili krize, ker se kadri za izvajanje posebnih nalog OOK niso krčili.

Financiranje MK izvajanja posebnih nalog se spreminja in ni več uravnoteženo, niti ne glede na mrežo na svojem območju, prebivalce, sredstva se že delijo, v določenem odstotku programsko in v določenem projektno, upošteva pa se tudi strošek dela. Rezultat so projekti Kamra (v okviru domoznanstva), dobreknjige.si, brezplačna medknjižnična izposoja (v okviru prve naloge in zagotavljanja zahtevnejšega gradiva), kar so odstopanja od Pravilnika in izvajanja posebnih nalog OOK. Radikalni posegi v zdajšnji model financiranja bi verjetno povzročili tudi določene težave.

Financiranje osrednjih območnih knjižnic bi moralo biti programsko, ne po osebah.

DRUGO

Zakon, Pravilnik

Težnje po spremembi Pravilnika o OOK so se pojavljala, konkretni predlogi pa že od l. 2012 ne.

Zakon je najožji pri definiciji nalog osrednjih območnih knjižnic. Pravilniki ne smejo iti preko zakonskih določb in precizirajo stvari v okviru zakonskih določb. Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah bistveno razširja dejavnost (enako Pravilnik o minimalnih pogojih). NUK v ZKnj med nalogami 33. člena nima določene koordinacije izvajanja posebnih nalog, to mu določa Pravilnik o OOK.

Vsebinski razkorak med normativnimi akti in »terenom« (realizacije le-teh so »neživljenjske«), lokalne skupnosti zakonodaje ne upoštevajo, knjižnice so v težavah, čeprav jih ZUJF glede na nacionalno statistiko ni prizadel tako kot NUK. Če se financiranje ne izvaja, glede na ZKnj, je v domeni MK na račun lokalne skupnosti. Zakon o lokalni samoupravi pa določa, da lahko država uredi zadeve na ta račun samo v izrednih razmerah, če je ogroženo življenje ljudi.

Neposredni poziv za program, poročanje

OOK se zelo razlikujejo v kvaliteti prijavljenih programov. Podrobnejši obrazci so bili narejeni zaradi boljšega načrtovanja (z izjemo stroškov dela, kjer težav ni bilo), da bi vsi OOK lažje pripravili program. Še vedno se razlikujejo in skoraj konstantno so programi istih OOK dobri, drugi slabši (ne ločijo med izvajanjem posebnih nalog, uravnoteženjem razvoja na območju, izvajanjem javne službe po ZKnj in njihovim lastnim razvojem). Slabo poznavanje izvajanja posebnih nalog se je pokazalo tudi v

Raziskavi, 2012. Prvič so se stvari konkretno izrazile na dveh izredno kvalitetnih delavnicah (mnenje več intervjuvancev) *Strategija OOK do 2020* (izvedba NUK, 2013 in 2014), kjer so se že oblikovala 4 strateška področja razvoja OOK, ki so lahko podlaga sprememb normativnih aktov.

Strokovni nadzor

V trenutni zakonodaji nima te pristojnosti niti MK niti NUK.

Na MK pregledajo poročila OOK, jih posredujejo koordinatorici, koordinacija NUK nato izdeluje večletna poročila s predlogi sprememb, ki jih posreduje ministrstvu. Ves proces formalno ni predpisan.

5.4 Priloga 4: Strateške usmeritve izvajanja posebnih nalog OOK: analiza treh fokusnih skupin (OK, OOK, deležniki)

ORGANIZIRANOST

V segmentu organiziranosti sistema je delovna skupina želela od udeležencev fokusnih skupin izvedeti, kako gledajo na organiziranost OOK v slovenskem knjižničnem sistemu in kako vidijo vlogo deležnikov (OOK, OK, NUK, MK) v organiziranosti knjižničnega sistema. Bili so pozvani, da ocenijo prispevek izvajanja štirih posebnih nalog in vpliv izvajanja na knjižnico, v kateri delajo, ter da povedo, kako vidijo vlogo koordinatorja OOK v OOK in kako v okviru NUK/CeZaR in ali je takšna organiziranost zadostna. Udeleženci so bili tudi pozvani, da ocenijo sodelovanje med 10 OOK in OK.

Večina udeležencev fokusnih skupin meni, da je sistem prerasel potrebo po matičnosti, saj so se splošne knjižnice profesionalizirale. Potreben je partnersko utemeljen model, kjer deležniki sistema vstopajo z različnimi znanji, sposobnostmi in izkušnjami ter na podlagi komplementarnosti teh znanj, sposobnosti in izkušenj sodelujejo.

Večina udeležencev poudarja potrebo po obvezi knjižnic k sodelovanju, svetovanju in pomoči na vseh ravneh (MK–OK–OOK–NUK).

Manjšina (OK) je s sedanjo organizacijo OOK in organiziranostjo knjižničnega sistema zadovoljna in ne vidi potrebe po spremembah, razen nekaterih OK, ki se ne identificirajo z območjem, v katerega so razporejene (npr. Cerknica).

Ena izmed fokusnih skupin vidi problem v velikosti območij (od 1 do 11 OK na območju), kar zahteva različen pristop in metode sodelovanja, ter problem razvitosti OOK, ki tudi same rabijo pomoč pri razvoju, zato tudi različno izvajajo štiri posebne naloge po območjih. Ta fokusna skupina se sprašuje, ali so OOK res nosilke razvoja – mogoče zgolj na področju projektov, ki so prerasli v nacionalne. Opozarja tudi na specifično strukturo slovenskega knjižničnega sistema, ki vključuje zelo majhne knjižnice z malo strokovnega kadra, ki še vedno potrebujejo pomoč OOK (od analitičnega spremljanja, vzpostavljanja delovanja knjižnice, vzpostavljanja metod in pristopov, primerjave s podobnimi knjižnicami, ker nimajo ne kadra ne znanja za izvajanje razvoja in vrednotenja dela ...), v nasprotju z OOK, ki imajo zadostno koncentracijo strokovnega osebja, in ne potrebujejo strokovne pomoči NUK. Poudarja tudi, da so direktorji OOK odgovorni za strokovnost poslovanja in se morajo zavedati poslanstva svoje knjižnice tudi kot osrednje območne knjižnice, v vseh njenih dimenzijah. Trenutna praksa kaže odstopanja nekaterih direktorjev.

Ena izmed fokusnih skupin je podala predloge za izboljšanje stanja na področju organiziranosti, predvsem:

- potrebo po podpori in zagovorništvu: na operativnem in političnem oziroma diplomatskem delu oziroma usklajene skupne akcije, ki bi doprinesle k enakomerni razvitosti knjižnične mreže in dejavnosti;
- opozarja na razlike med manjšimi in večjimi – mestnimi knjižnicami (OOK: kader, uporabniki, usposabljanja, možnosti, storitve, uporaba tujih elektronskih virov v nasprotju z OK: lokalne zgodbe, pričevanja, identiteta kraja);
- predlaga, da morajo OOK delovati kot OOK v celoti in kot povezovalni člen na območju z novo mrežo in nalogami, in to na vseh območjih, kar trenutno še vedno ni uresničeno;
- meni, da je sistem s finančnega in strokovnega vidika slabo zastavljen, neracionalen; knjižnice bi bilo potrebno združiti v večje enote. Ene OOK ves čas pripravljajo dobre programe, ki jih tudi dobro izpeljejo, druge so šibke tako v pripravi programov kot na izvedbeni ravni;
- izpostavlja razmislek o vzpostavitvi »kompetenčnih centrov« na podlagi kvalitetnega dela in drugih ustreznih pogojev posamezne knjižnice, redefinicijo osrednjih območnih knjižnic kot izhodišče za

različne cilje in strateške usmeritve (redefinicija nalog OOK), evalvacijo organiziranosti OOK, uvedbo programskega in projektnega dela financiranja programov OOK, izpostavljeno idejo o strokovni službi za enotno spremljanje, usmerjanje in razvoj sistema samo splošnih knjižnic (delavnica in poročilo o delu OOK od leta 2010 do 2013).

Zaključna misel je, da je sistem OOK doprinesel k razvoju, da ga ni potrebno rušiti, temveč ga nadgraditi tam, kjer se kažejo dobri učinki.

POSEBNE NALOGE OOK

Delovna skupina je s zastavljenimi vprašanji skušala izvedeti, kakšno je mnenje vprašanih o relevantnosti in aktualnosti vsebine posebnih območnih nalog ter kakšno je sodelovanje, na eni strani med osrednjimi območnimi knjižnicami in osrednjimi knjižnicami, na drugi pa, kako osrednje območne knjižnice sodelujejo z drugimi vrstami knjižnic.

Ena izmed fokusnih skupin je menila, naj se naloge opredelijo glede na izvedeni delavnici NUK *Strategija do 2020* in naj obsegajo sodelovanje, ki pomeni izobraževanje, pretok znanja in informacij, skupne projekte, najrazličnejše vrste izobraževanja (povečanje kompetenc zaposlenih na področju e-tehnologije in e-vsebin) ter oblike pretoka znanja in informacij, knjižnice v e-okolju (nakup e-virov na nacionalnem nivoju), vzpostavitev različnih spletnih portalov in aplikacij, redefinicijo organizacije in koordinacije domoznanske dejavnosti na območju (tesnejše sodelovanje med OOK in OK ter prepoznavnost domoznanskih zbirk in dejavnosti). Poudarja tudi, da je pri obravnavi nalog potreben nov premislek, glede na razvoj. Naloge ne smejo biti strogo definirane, ampak morajo predvideti razvoj z vizijo.

1 Zagotavljanje povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij

Večina udeležencev fokusnih skupin podpira zamenjavo nakupa konvencionalnega knjižničnega gradiva z nabavo elektronskih virov. Kot segment zagotavljanja povečanega in zahtevnejšega izbora knjižničnega gradiva in informacij podpirajo tudi prejetje obveznega izvoda publikacij.

Udeleženci dveh fokusnih skupin vidijo problem v višini odobrenih sredstev za zakup elektronskih virov zaradi razlik v velikosti območij glede na število prebivalcev.

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da bi bil Biblos bolj dostopen in učinkovito uporabljen, če bi izvajali nakup licenc po vzoru zakupa elektronskih virov iz sredstev MK za izvajanje posebnih nalog OOK. Prav tako menijo, da bi bilo povezovanje in vzajemnost pri enotnem zakupu vseh elektronskih virov podlaga za dobro sodelovanje in v korist končnemu uporabniku ter zagotovilo za racionalno rabo javnih sredstev.

Udeleženci ene fokusne skupine predlagajo, da Ministrstvo za kulturo izvede razpis za elektronske vire, saj bi OOK morali zagotavljati enake možnosti dostopa do elektronskih virov vsem prebivalcem Slovenije.

2 Strokovna pomoč knjižnicam območja

Udeleženci vseh treh fokusnih skupin so poudarili funkcijo sodelovanja in povezovanja, ne pa toliko svetovanja.

Udeleženci ene izmed fokusnih skupin so poudarili dobre lastnosti svetovanja OOK. Menijo predvsem, da so dobrodošli pomoč pri pripravi strateških načrtov, dokumentov, analiz stanja knjižničnih dejavnosti, seznanjanje z novostmi z različnih področij ter svetovanje glede tehnološkega opremljanja knjižnic. Prav tako kot dobro in pozitivno ocenjujejo skupno izvajanje projektov, predvsem zaradi strokovne in kadrovske zasedbe v OOK (npr. digitalizacija, Kamra, biografski leksikoni, promocija bralne kulture ...)

Udeleženci ene izmed fokusnih skupin menijo, da je potreben skupen razvoj (program, smernice ...) bibliopedagoških dejavnosti za učence, dijake in študente ter povezovanje za informacijsko in bralno pismenost le-teh, pretok izkušenj in sodelovanje med različnimi vrstami knjižnic na območju (knjižnični sistem). Glede izvedbene ravni pa so pogledi intervjuvancev različni. Prav tako so

izpostavili tudi mentorstvo glede na spremembe ZKnj (kdo ga bo izvajal in za katere vrste knjižnic, pomoč pri vstopu šolskih knjižnic v COBISS ...).

3 Koordinacija zbiranja obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva

Udeleženci vseh fokusnih skupin so izpostavili velik pomen digitalizacije.

Del udeležencev v fokusni skupini OOK meni, da bi morala biti naloga sestavni del prve in druge naloge, drugi del poudarja samostojnost naloge, ki naj vključuje samo delo na spletnem portalu Kamra in digitalizacijo gradiva. Prav tako poudarjajo problematiko financiranja knjižnične dejavnosti s strani občin, za katere neformalno izvajajo domoznansko dejavnost posamezne OOK.

Udeleženci ene fokusne skupine (OK) želijo prenos funkcij na OOK (predvsem kar se tiče obdelave gradiv in promocije).

4 Usmerjanje izločenega knjižničnega gradiva s svojega območja

Udeleženci dveh od treh fokusnih skupin predlagajo ukinitve naloge, udeleženci tretje pa menijo, da je koordinacija izločanja potrebna, da ne bi bilo gradivo, ki je kupljeno iz javnih sredstev, zavrženo. Če druga organizacija na območju to gradivo potrebuje, je predvsem z vidika gradnje domoznanskih zbirk to edina izmed vseh štirih nalog, ki zahteva konkretno koordinacijo. Izvaja se v minimalnem obsegu in še vedno ni pravilno razumljena. Prav tako udeleženci te fokusne skupine izpostavljajo dobro prakso – srečanje na območju na letnem nivoju in pregled dela na tej nalogi glede na smernice ter ob tem izpostavitev gradnje območne domoznanske zbirke in pomembnosti gradnje domoznanske zbirke v OK.

KADER

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da koordinatorji primarno delajo več za svojo knjižnico, vendar kljub temu skušajo vedno nuditi pomoč OK. Glede kadra za IKT ni bilo izražene posebne potrebe, saj imajo znotraj ustanove bibliotekarje, ki skrbijo za opremo IKT, ali pa jim pomoč nudi OOK. Menijo tudi, da bi bilo potrebno okrepiti kader na področju domoznanstva, ki bi uredil vse za OK.

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da stanje ne bi bilo nič drugačno, tudi če bi bili 3 zaposleni. Posamezen OOK ne bi delal nič bolje, s tem da je bilo poudarjeno, da se v izvajanje vključuje več strokovnih delavcev iz OOK, predvsem tistih, ki so strokovno močni za posamezna področja dela znotraj OOK.

Udeleženci ene fokusne skupine so izrazili zahtevo po izpolnitvi Pravilnika in tretjo zaposlitev za potrebe razvoja IKT na območju. Udeleženci druge fokusne skupine pa so na področju IKT predlagali poslovni pristop, in sicer razvijati skupno strežniško infrastrukturo na območju s sofinanciranjem informatika, ki bi skrbel za vse knjižnice na območju (povezovanje v knjižnični mreži, kot npr. skupna nabava in obdelava). Opozarjajo, da bi sistem dosegel večjo sinergijo, če bi koordinatorji delali v nekem razvojnem centru, in ne razpršeno po 10 OOK. Izpostavljen je bil tudi problem strokovnosti direktorjev OOK, nepoznavanje in nerazumevanje zakonodaje ter raznolikost kvalitete kadra (koordinatorjev), ki v nekaterih OOK delajo kvalitetno in strokovno ter v različnih območjih glede obsega mreže, iz drugih pa se ne udeležujejo niti sestankov na nacionalnem nivoju. Opozarjajo še, da bo potrebno projektni sistem financiranja, če bo predlagan, uvesti zelo pazljivo in postopno.

FINANCIRANJE

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da se financiranje MK spreminja in ni več uravnoteženo, niti glede na mrežo niti glede na prebivalce. Programi se financirajo deloma programsko, deloma projektno, upošteva se tudi strošek dela. Posebej so opozorili, da bi radikalni posegi v zdajšnji model financiranja za sabo verjetno potegnili določene težave. Prav tako predlagajo, da bi moralo biti financiranje osrednjih območnih knjižnic programsko, in ne po osebah. Glede delno programskega financiranja se strinjajo udeleženci še ene fokusne skupine.

Udeleženci druge fokusne skupine so izrazili mnenje, da sredstva v sedanji višini ne zadoščajo, in izpostavili, da mora knjižnica opremo delovnega mesta financirati iz lastnih oziroma občinskih sredstev.

Udeleženci tretje fokusne skupine pa so izrazili prepričanje, da je potrebno enakomerno financiranje na prebivalca, ker se drugače razlike med območji še večajo.

DRUGI KOMENTARJI: NUK/CeZaR, COSEC; Ministrstvo za kulturo

Udeleženci ene fokusne skupine opozarjajo, da je Zakon najožji pri definiciji nalog osrednjih območnih knjižnic. Pravilniki ne smejo iti preko zakonskih določb in precizirajo stvari v okviru zakonskih določb. Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah bistveno razširja dejavnost (enako Pravilnik o minimalnih pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe). NUK v ZKnj nima med nalogami 33. člena določene koordinacije izvajanja posebnih nalog, to mu določa Pravilnik o OOK.

Opozarjajo tudi na vsebinski razkorak med normativnimi akti in »terenom« (realizacije le-teh so »neživljenjske«), lokalne skupnosti zakonodaje ne upoštevajo, knjižnice so v težavah, čeprav jih ZUJF glede na nacionalno statistiko ni prizadel tako kot NUK. Če se financiranje ne izvaja, glede na ZKnj, je v domeni MK na račun lokalne skupnosti. Zakon o lokalni samoupravi pa določa, da lahko država uredi zadeve na ta račun samo v izrednih razmerah, če je ogroženo življenje ljudi.

Udeleženci dveh fokusnih skupin se strinjajo, da bi bilo dobrodošli več svetovalnih obiskov s strani NUK.

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da morajo vloge in kompetence NUK ostati urejene na normativni ravni še naprej kot svetovalne službe v procesu povezovanja, pretoku znanja in organizacije ter da je »dobra matična servisna služba«. OOK in deležniki v nasprotju menijo, da je matična funkcija z zakonsko prenovo zaključena in je ne potrebujemo več. Prav tako menijo, da je prednost, ker represivnih ukrepov in nadzora ni, saj bi drugače nekatere knjižnice zaprli. Prednost inšpekcijskih pregledov vidijo v posledičnem obveščanju občin o tem, kaj je še potrebno urediti na področju izvajanja knjižnične dejavnosti.

Udeleženci druge fokusne skupine menijo, da programi in načrti OOK ne izhajajo iz dialoga med koordinacijo v NUK in območnimi knjižnicami, temveč prihajajo iz NUK. Prav tako predlagajo v nadaljnjem razvoju CeZaR okrepiti center s pravno službo za potrebe splošnih knjižnic in poslovno-svetovalno službo, ki bi bila neposredno na voljo knjižnicam ob določenih problemih. Potrebo po pravni pomoči so izrazili tudi udeleženci še ene fokusne skupine.

Del udeležencev ene fokusne skupine si želi spremembo obrazcev, fleksibilnost pri poročanju, podpirajo idejo, da nosilna OOK poroča za celoten projekt. Ob tem pa udeleženci druge fokusne skupine menijo, da se OOK zelo razlikujejo v kvaliteti prijavljenih programov. Podrobnejši obrazci so bili narejeni zaradi boljšega načrtovanja (z izjemo stroškov dela, kjer težav ni bilo), da bi vsi OOK lažje pripravili program. Še vedno se razlikujejo in skoraj konstantno so programi istih OOK dobri, drugi slabši (ne ločijo med izvajanjem posebnih nalog, uravnoteženjem razvoja na območju in izvajanjem javne službe po ZKnj ter njihovim lastnim razvojem). Slabo poznavanje izvajanja posebnih nalog se je pokazalo tudi v Raziskavi, 2012. Prvič so se stvari konkretno izrazile na dveh izredno kvalitetnih delavnicah (mnenje več intervjuvancev) *Strategija OOK do 2020* (izvedba NUK, 2013 in 2014), kjer so se že oblikovala 4 strateška področja razvoja OOK, ki so lahko podlaga sprememb normativnih aktov.

Predlogi

Udeleženci ene fokusne skupine menijo, da naj bi NUK izvajal svetovalno službo, ki bi ministrstvu dala ocene, kje se dobro in kje slabše izvaja knjižnična dejavnost. Spremembe pa bi potem morale izvajati ministrstvo. V slovenski javni knjižnični službi manjka nadzorstveni del. Zaznavajo manko po avtoriteti za vpliv (pomoč) na financerje (ustanovitelje, pogodbene partnerice) za financiranje zakonsko določenega izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe. Prav tako menijo, da naj bi statistike

izdeloval IZUM, ker sami ne čutijo dovolj kompetenc za izdelavo, metodologijo zbiranja podatkov pa različno interpretirajo. OOK nato naredi analizo, NUK spremlja, in to je osnova za ocenjevanje in nadzor, ministrstvo odreagira, da se javno knjižnično mrežo posodobi in izboljša. Pogrešajo tudi organizacijsko obliko sodelovanja na nivoju OK, ki se ukvarjajo s podobno problematiko in bi na tak način lažje reševali težave. ZSK temu ne zadošča, ker imajo velike knjižnice prevelik vpliv.

Udeleženci druge fokusne skupine opozarjajo na problematiko mednarodnosti – potrebo po sodelovanju v tujini, kjer živijo Slovenci, da bi jim zagotavljali gradivo v slovenskem jeziku (dostop do elektronskih in tiskanih knjig), in po reševanju problematike vpisa na daljavo (IZUM).

Udeleženci tretje fokusne skupine menijo, da večina projektov, ki jih OOK predstavljajo kot uspešne in so jih vzeli za svoje, izhaja iz NUK oz. predlogov koordinacije v NUK (Kamra, Rastem z e-viri: dostop na daljavo, konzorcijski nakup podatkovnih zbirk, brezplačna medknjižnična izposoja za končnega uporabnika). Kritika CeZaR oziroma NUK je osredotočena na pomanjkanje strokovnih smernic, navodil, priporočil za izdelavo strokovnih smernic, za kar je potrebna skupina ljudi. V 13 letih osrednje območne knjižnice same niso naredile nobenih uporabnih smernic, npr. za domoznansko dejavnost, kar pa je bilo narejenega, je bilo v okviru koordinacije NUK.

Ministrstvo za kulturo

Ministrstvo v zatečenem stanju skuša dobro krmariti med posameznimi deležniki (koordinacijo NUK, OOK) in strokovno komisijo.

Potreben je razmislek Ministrstva za kulturo o mreži in številu OOK – razlogi za spremembe so kvaliteta izvajanja posebnih nalog ter posledično spremembe območij in mreže knjižnic. Še posebej, ker so za izvajanje zagotovljena sredstva na letnem nivoju okrog 800.000 EUR, od tega 600.000 EUR za stroške dela, kar bi se lahko koristno porabilo za drug namen v knjižničarstvu.

Ministrstvo bi moralo postaviti jasna razmerja med vlogo koordinatorja v NUK in med OOK.

Ministrstvo potrebuje strokovna izhodišča, na podlagi katerih se oblikujejo spremembe normativnih aktov. Ko jih bo dobilo, bo lahko začelo pripravo sprememb.

5.5 Priloga 5: Delavnice Strategija OOK do 2020

5.5.1 Strateško področje: redefinicija OOK

Izhodišče:

Strateško področje je bilo določeno na podlagi strokovnega premisleka o problematiki izvajanja posebnih nalog, ki smo jo OOK zaznali v obdobju desetih let od sprejema *Pravilnika, 2003*. Odgovoriti mora na vprašanje ustreznosti organiziranosti izvajanja nalog OOK na nacionalni ravni in ravni OOK. V strateškem obdobju do leta 2020 je potrebno razmisliti o morebitnih novih strokovnih organizacijskih oblikah v splošnih knjižnicah – t. i. specializiranih knjižničnih centrih (SKC), ki so sledili iz ideje o kompetenčnih centrih – ter o njihovi umestitvi v okvir delovanja OK in OOK.

Strateški cilji in ukrepi, ki opredeljujejo posamezne strateške cilje so bili opredeljeni na podlagi Strategije razvoja splošnih knjižnic 2013–2020.

Pred končno različico opredelitve strateškega področja bo potrebno pridobiti tudi mnenje osrednjih knjižnic.

Strateške usmeritve:

- Oblikovanje podlag za vzpostavitev in delovanje skupne strokovne službe za razvoj splošnih knjižnic.
- Preučitev potrebe po oblikovanju posebnega strokovnega centra za razvoj splošnih knjižnic in priprava strokovnih izhodišč za njegovo delovanje.
- Krepitev funkcionalne mreže OOK.
- Razlikovanje med OOK in specializiranimi knjižničnimi centri (lahko tudi OK).

- Preučitev ustreznosti štirih posebnih nalog, ki sledijo iz *Pravilnika, 2003*.
- Uvajanje programskega in projektne delo izvajanja posebnih nalog OOK.
- Določitev razmejitve pristojnosti vseh deležnikov v mreži strokovnih služb, ki delujejo na področju slovenskih splošnih knjižnic (OK, OOK, MK, NUK ...).
- Potreben nadaljnji trud na področju zagovornišva.
- Sistem izvajanja nalog OOK neodvisno od posameznih delovnih mest.
- Vpogled v programski, vsebinski in razvojni načrt dela OK in OOK mora biti vzajemen.

CILJ 1: REDEFINICIJA NALOG OOK

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Vzpostavitev delovne skupine (DS) za pripravo strokovnih podlag za spremembo <i>Pravilnika, 2003</i> (33. člen ZKnj).	DS (imenuje NUK)	2014
Priprava strokovnih podlag.	DS	2016
Strokovne smernice in izhodišča za vzpostavitev specializiranih knjižničnih centrov (SKC).	DS za specializirane knjižnične centre	konec 2014
Vzpostavitev SKC.	akreditacijska skupina (?)	2020

Pričakovani učinki

V skladu z ugotovljenimi potrebami redefinirane posebne naloge OOK; preko SKC nudenje pomoči, svetovanja in strokovnega gradiva (MKI) drugim slovenskim splošnim knjižnicam na področju specializacije posameznega SKC.

Kazalci uspešnosti:

- oblikovane strokovne podlage za spremembo *Pravilnika, 2003*
- število vzpostavljenih SKC do 2020

CILJ 2: EVALVACIJA ORGANIZIRANOSTI OOK

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Analiza stanja območij OOK.	OOK, OK, NUK	2016

Pričakovani učinki

Pregled stanja razvitosti knjižničnih mrež na ravni OK, OOK in nacionalni ravni; evalvacija ustreznosti knjižničnih mrež in območij; določiti temeljno mrežo, v kateri bi bila za določene občine ustanovitev knjižnice obvezna; stabilna, učinkovita in racionalna organizacija mreže splošnih knjižnic.

Kazalci uspešnosti:

- število izvedenih analiz stanj po posameznih območjih in na nacionalni ravni

CILJ 3: UVEDBA PROGRAMSKEGA IN PROJEKTNEGA DELA FINANCIRANJA PROGRAMOV OOK

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Uveljavitev programskega in projektne delo financiranja programov OOK.	Ministrstvo za kulturo	2017

Pričakovani učinki

Stabilnejše financiranje projektov, ki so v interesu večjih območij; boljši izkoristek sredstev, namenjenih razvojnim projektom; večja povezanost območij; zmanjševanje razlik med območji preko projektov, ki bodo izvajani na nacionalni ravni.

Kazalci uspešnosti:

- število financiranih projektov na letni ravni (2017, 2018, 2019, 2020)

CILJ 4: REDEFINICIJA STROKOVNE SLUŽBE ZA ENOTNO SPREMLJANJE, USMERJANJE IN RAZVOJ SISTEMA SPLOŠNIH KNJIŽNIC

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Oblikovanje strokovnih izhodišč, strokovnih vprašanj, s katerimi se bo ukvarjala strokovna služba.	OOK, OK, NUK, delovna skupina za pripravo strokovnih izhodišč uvedbe strokovne službe	2017

Pričakovani učinki

Enakomeren razvoj knjižničnih storitev; enotno usmerjanje razvoja knjižničnega sistema preko posebnega strokovnega centra, ki bi oblikoval, diseminiral in utrjeval strokovne rešitve, enotno odgovarjal na potrebe uporabnikov, razvijal tehnologije in storitve, posredoval javnosti strokovne informacije in podatke ter povezoval programe in projekte na nacionalni ravni.

Kazalci uspešnosti:

- oblikovana strokovna izhodišča

5.5.2 Strateško področje: sodelovanje +++: izobraževanje, pretok znanja in informacij, skupni projekti

OOK potrebujejo učinkovitejše povezave. Boljši, kontinuiran pretok informacij v vse smeri je predpogoj enakomernejšega razvoja knjižnic. Trije, štiri sestanki letno in e-poštno komuniciranje ne zadostujejo. Finančna kriza pogloblja problem – skupna, javnosti zaprta knjižnična platforma, ki bi omogočala nalaganje dokumentov, AV-konference, sestanke, seznanjanje z novostmi, e-izobraževanja, sodelovanja v forumih, izmenjavo mnenj itd. bi zagotavljala racionalno porabo javnih sredstev in učinkovito dopolnjevala obstoječo komunikacijo.

Poleg lokalnih projektov, prilagojenih specifikam posameznih območij, so nujni skupni projekti OOK na nacionalnem nivoju, da bi zagotovili enakomernejši razvoj knjižničarstva ne le na območnih, temveč tudi na nacionalni ravni.

Svetovalci in drug kader, zadolžen za izvajanje posebnih nalog OOK, potrebuje načrtno, kontinuirano izobraževanje in seznanjanje z najnovejšimi svetovnimi trendi v knjižničarstvu in širše, le tako so lahko uspešni nosilci razvoja.

OOK bi morali uspešne projekte, primere dobrih praks in znanja, osvojena s sredstvi MK, obvezno deliti z drugimi območji.

CILJ 1: OKREPITEV PROJEKTNEGA DELA (predvsem med OOK)

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
OOK se vsako leto pred pozivom ministrstva uskladimo glede prijave najmanj enega skupnega projekta na nacionalnem nivoju.	OOK in NUK	2014-2015
Uspešno izvedenim inovativnim projektom OOK se v naslednjem razpisu omogoči prenos na ostala območja ob podpori MK.	OOK in MK	2015
Ohranimo vsaj en skupni letni projekt med OOK in OK.	OOK in OK	2014
Večje povezovanje knjižnic z muzeji, arhivi, društvi, podjetji ... Ministrstvo take projekte bolje oceni (dodatne točke za dodelitev fin. sredstev).	OOK in MK	2015

SWOT analiza²⁶

Prednosti: Izkušnje OOK z že izvedenimi projekti.

Slabosti: Tekmovalnost med OOK.

Priložnosti: Priprava boljših, učinkovitejših projektov; izkoristek učinkov na nacionalni ravni; krepitev sodelovanja in zaupanja med OOK.

Nevarnosti: Zmanjšanje podpore lokalnim projektom; nerazumevanje ali nezainteresiranost vodstev in zunanjih deležnikov (sorodnih ustanov).

Kazalci uspešnosti:

- število nacionalnih in lokalnih projektov na letni ravni
- število partnerjev

CILJ 2: OKREPITEV KOMUNIKACIJE

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Priprava skupne, javnosti zaprte knjižnične platforme - intraneta (e-izobraževanja knjižničarjev, arhiviranje dokumentov, širitev dobrih praks, AV-konference, sestanki ...) na dveh nivojih: 1. nivo – med OOK, 2. nivo – na vsakem območju med OOK in OK.	Koordinatorji OOK	2015-2016

SWOT analiza

Prednosti: Izkušnje OOK z vzpostavitvijo skupnih platform.

Slabosti: Nevajenost e-komuniciranja; večji začetni finančni vložek.

Priložnosti: Prihranek časa in finančnih sredstev za službene poti; učinkovitejše sodelovanje.

Nevarnosti: Spletna pasivnost (lažje izogibanje sodelovanju).

Kazalci uspešnosti:

- vzpostavitev intraneta (na obeh nivojih)
- število vsebin, dodanih na intranet (po kategorijah) na letni ravni
- število on-line izvedenih sestankov na letni ravni
- število ogledov in obiskov platforme na letni ravni

CILJ 3: NAČRTNO IZOBRAŽEVANJE SVETOVALCEV IN OSTALIH ZADOLŽENIH ZA IZVAJANJE OBMOČNIH NALOG

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Aktivnejše sledenje razvojnim trendov v svetu; definiranje temeljnih kompetenc knjižničarja prihodnosti.	Delovna skupina OOK za izobraževanje	2015
Priprava e-učilnic za specifična znanja knjižničarjev prihodnosti (predpogoj je vzpostavitev knjižničnega intraneta).	Delovna skupina OOK za izobraževanje	2015-2016
Okrepitev zunanjih izobraževanj (za specifična znanja – npr. e-znanja, andragoška znanja ...).	Delovna skupina OOK za izobraževanja	2015
Vzpostavitev spec. centrov v smislu specializacije, racionalizacije in črpanja specifičnih znanj.	Akreditacijski center	2017

SWOT analiza

Prednosti: Dobri, vsestransko usposobljeni svetovalci.

Slabosti: Draga izobraževanja.

Priložnosti: Racionalizacija in večja učinkovitost pri prenosih znanja na okolje (knjižnično in širše).

²⁶ SWOT analiza: S (strengths) – prednosti, W (weaknesses) – slabosti, O (opportunities) – priložnosti, T (threats) – nevarnosti.

Nevarnosti: Neustreznost financiranja.

Kazalci uspešnosti:

- število izvedenih izobraževanj v klasični in e-obliki (za OOK, OK, končne uporabnike) na letni ravni
- število vzpostavljenih SKC

CILJ 4: OBVEZNOST deljenja vseh primerov dobrih praks, uspešnih projektov in znanj, pridobljenih s sredstvi MK

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Zaveza k deljenju je predpogoj za pridobitev sredstev na ministrstvu.	OOK in MK	2015

SWOT analiza

Prednosti: Izkušnje OOK z izvedenimi projekti.

Slabosti: Tekmovalnost med OOK.

Priložnosti: Boljši izkoristek učinkov na nacionalni ravni; krepitev sodelovanja in zaupanja med OOK.

Nevarnosti: Jih ne zaznamo.

Kazalci uspešnosti:

- število izmenjanih primerov dobrih praks med OOK na letni ravni

5.5.3 Strateško področje: knjižnice v e-okolju

Skupina je določila cilje po prioriteti, izločila je *Skrb za koordinacijo in razvoj opreme IKT v knjižnicah na območju*, ker je ustrezen razvoj opreme IKT predpogoj, da lahko govorimo o knjižnicah v e-okolju.

CILJ 1: KOORDINIRAN NAKUP E-BAZ, E-VIROV IN E-KNJIG NA NACIONALNEM NIVOJU

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
V okviru izvajanja posebnih nalog zagotoviti način financiranja za koordiniran nakup e-virov na nacionalnem nivoju, predvsem nakup slovenskih e-virov.	Pogajalska skupina iz splošnih knjižnic, ki bi delovala (najverjetneje) v okviru konzorcija COSEC (morebiti tudi v okviru koordinacije OOK).	2015

SWOT analiza

Prednosti: Bistvena prednost, ki jo vidimo, je, da koordiniran nakup za vse splošne knjižnice omogoča boljše pogajalsko izhodišče za ceno posameznih e-produktov. Koordiniran nakup bi pomenil tudi enake pogoje dostopnosti do e-virov za vse sodelujoče.

Priložnosti vidimo v izmenjavi informacij med knjižnicami o tem, po kakšnih pogojih in cenah je posamezen e-vir nabavila posamezna knjižnica, v mogoči uskladitvi zahtev (obseg, statistike itd.) in nato v enotnem nastopu nasproti ponudniku e-vira.

Slabosti: Za določene knjižnice, ki so se doslej znale dobro pogajati o nabavi virov, bi morebiti lahko tak skupen nastop pomenil slabše pogajalsko izhodišče in posledično dostop do manj virov, kot če bi se knjižnica sama pogajala.

Nevarnosti: Bistveno nevarnost vidimo v neprimerni sestavi pogajalske skupine, tj. če pogajalci ne bi bili večji pogajanj oziroma ne bi brezpogojno zastopali interesov knjižnic.

Kazalci uspešnosti

- število e-virov, do katerih bodo knjižnice dostopale
- uporaba na dogovorjen način kupljenih e-virov

CILJ 2: POVEČANJE KOMPETENC ZAPOSLENIH NA PODROČJU E-TEHNOLOGIJ IN E-VSEBIN

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Izobraževanje s strani OOK (s pogoji – obvezno izobraževanje); strokovnjaki iz knjižnic in zunanji izvajalci; seznam potrebnih e-kompetenc.	Strokovnjaki iz knjižnic, po potrebi pa tudi zunanji izvajalci.	Od 2015 - permanentno

Izobraževanje knjižničnih delavcev na področju e-tehnologij in e-vsebin je nujno. Med vsemi knjižničnimi delavci je potrebno dvigniti zavest, da so elektronski viri ena izmed vrst knjižničnega gradiva in da zaradi nakupa e-virov ne zapostavljamo drugih vrst gradiva (npr. tiskanih knjig).

SWOT analiza

Prednosti izobraževanja so v tem, da se najprej dvigne splošno vedenje oziroma znanje knjižničnih delavcev. Bolj kot bodo delavci sami obvladali tehnologijo in tehnike uporabe e-virov, bolj bodo uporabnikom te vire priporočali in večja bo uporaba e-virov.

Priložnosti: Nova znanja pri knjižničnih delavcih povzročajo motivacijo, večjo samoiniciativnost, manjši odpor do novosti, lažje prilagajanje spremembam v profesionalnem okolju.

Slabosti: Stroški izobraževanj.

Nevarnosti na področju izobraževanj nismo zaznali.

Kazalci uspešnosti:

- število izvedenih izobraževanj
- število udeležencev izobraževanj

CILJ 3: VZPOSTAVITEV RAZLIČNIH SPLETNIH PORTALOV IN APLIKACIJ ZA MOBILNE NAPRAVE NA NIVOJU DRŽAVE

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Vzpostaviti takšne načine organiziranja v okviru OOK, da bo mogoče zagotoviti enotno financiranje nacionalnih projektov (primer: Kamra). V okviru tima OOK izoblikovati predlog vsebin za posamezne ciljne skupine (kot osnova za projekte); 2018.	Zunanji izvajalci (portal) in uredniški odbor v okviru OOK (vsebina).	2018

Vprašanje smiselnosti vzpostavitve skupnega portala, preko katerega bi bili z enega mesta dostopni vsi e-viri, ki bi jih splošne knjižnice nabavile, dostopne pa bi bile tudi druge e-storitve za različne skupine uporabnikov. Ta cilj bi bilo treba natančno opredeliti in določiti, ali želimo:

- portal »e-storitve slovenskih splošnih knjižnic« s skupnim dostopom do storitev v vseh knjižnicah ali
- digitalno knjižnico na nacionalnem nivoju ali
- drugo ...

Vsekakor je treba težiti k projektom na nacionalni ravni, ki bodo zajeli sodobne tehnologije, da bomo knjižnice lahko ostale v koraku s časom.

SWOT analiza

Prednosti: Skupna vstopna točka za vse e-vire.

Priložnosti: Večja prepoznavnost in dostopnost storitev, povečanje uporabe, pridobitev mladine.

Slabosti: Stroški za vzpostavitev in vzdrževanje; smiselnost glede na to, da delno ponudba že obstaja na drugih spletnih straneh (npr. COSEC).

Nevarnosti: Porast stroškov nabave e-virov zaradi visoke uporabe.

Kazalci uspešnosti:

- obstoj portala

- število uporabnikov portala

CILJ 4: ENAKOPRAVNO VREDNOTENJE KNJIŽNIČNIH STORITEV V E-OKOLJU (E-UPORABNIKI, E-VSEBINE, E-STORITVE)

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Ozaveščanje zaposlenih (knjižničarjev) o pomembnosti delovanja knjižnice v e-okolju. Prilagoditev metodologije zbiranja statističnih podatkov (CeZaR, MK) in v letnih poročilih knjižnic. Zahteva ponudnikom e-virov za zagotavljanje natančnejših statističnih podatkov. Poenotenje zbiranja statističnih podatkov o dostopu in uporabi e-vsebin.	Knjižnice, CeZaR (NUK) in koordinacija OOK	2017

Potrebna je poenotena metodologija zbiranja statističnih podatkov. Ponudnikom e-virov je treba postaviti enotne zahteve glede zagotavljanja statističnih podatkov in podatkov o uporabi virov. Na nivoju posamezne knjižnice je treba enakopravno obravnavati uporabnike, tako tiste, ki pridejo v knjižnico, kot tiste, ki storitve uporabljajo na daljavo.

SWOT analiza

Prednosti: Poenotena metodologija zbiranja statističnih podatkov in poenoteno razumevanje statističnih vprašanj bo omogočilo primerljivost rezultatov na nivoju Slovenije (vprašalnik BibSiSt).

Priložnosti: Knjižnični delavci se izpopolnijo v razumevanju oziroma interpretaciji statističnih podatkov, kar jim pomaga pri razumevanju celotnega e-okolja. To razumevanje jim pomaga pri lažji prilagoditvi na nove, sedaj včasih zanemarjene, zahteve delovnega okolja.

Slabosti: Poenotenje metodologije bo težavno, predvsem pri velikih tujih ponudnikih e-virov (EBSCO, itd.) zaradi posebnosti posameznih sistemov in majhnosti našega trga (ponudniki se verjetno ne bodo želeli prilagajati samo za Slovenijo); po poenotenju metodologije zbiranja podatkov se lahko zgodi, da se bodo v posamezni knjižnici podatki za dve zaporedni leti razlikovali zaradi načina zbiranja (ne bo kontinuitete podatkov).

Nevarnosti na tem področju nismo zaznali.

Kazalci uspešnosti:

- število knjižnic, ki uporabljajo enotno vrednotenje

5.5.4 Strateško področje: organizacija domoznanske dejavnosti na območju

CILJ 1 IN 2: KOORDINACIJA IN REDEFINICIJA DOMOZNANSKE DEJAVNOSTI

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Sprememba <i>Pravilnika, 2003</i> . Dopolnitev <i>Zakona o obveznem izvodu</i> . Posodobitev drugih podzakonskih predpisov, ki določajo pogoje za izvajanje domoznanske dejavnosti.	Ministrstvo za kulturo Knjižnice, CeZaR (NUK), koordinacija OOK	

Izhodišče:

- **Sprememba Pravilnika, 2003**

V *Pravilniku, 2003* je potrebno na novo opredeliti pojem koordinacije domoznanske dejavnosti na območju. Predlagamo, da se pristojnost OOK razširi na pridobivanje, hrambo in prezentacijo domoznanskega gradiva za celotno območje oziroma na izgradnjo regionalne zbirke. Glede obdelave gradiva se OOK uskladi s knjižnicami na območju.

- **Dopolnitev Zakona o obveznem izvodu publikacij**

Pomembna sistemska rešitev, ki bo pripomogla k večji popolnosti domoznanskih zbirk je tudi uvedba domoznanskega regionalnega obveznega izvoda. Predlagamo, da se *Zakon o obveznem izvodu publikacij* dopolni tako, da bodo zavezanici za obvezni izvod (tj. založniki) namesto dosedanjih 4

izvodov dolžni oddati 5 izvodov publikacij, pri čemer je peti izvod namenjen OOK na območju, kjer je publikacija izšla.

- **Posodobitev drugih podzakonskih predpisov, ki določajo pogoje za izvajanje domoznanske dejavnosti**

Knjižnice so se morale v zadnjem desetletju predvsem zaradi uvajanja novih tehnologij hitro prilagajati ter skladno s potrebami okolja razviti in ponuditi nove storitve v digitalnem okolju. Vse to je močno vplivalo tudi na opravljanje domoznanske dejavnosti, saj so prav domoznanske zbirke tiste, ki jih lahko knjižnice uspešno ponujamo v e-okolju. Glede na spremenjene okoliščine bo potrebno kritično pretresti in nato posodobiti predpise, ki določajo pogoje za izvajanje domoznanske dejavnosti. Eden takih je 14. člen *Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe*, ki določa, da mora imeti knjižnica za opravljanje dejavnosti domoznanske zbirke enega strokovnega delavca na prirast 5.000 enot domoznanskega gradiva letno, ob manjšem prirastu pa sorazmerno manj.

CILJ 3: TESNEJŠE SODELOVANJE MED OOK IN OK

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Skupni projekti. Kvalitetna komunikacija.	Ministrstvo za kulturo Knjižnice, CeZaR (NUK), koordinacija OOK	

Izhodišče:

- **Skupni projekti**

Dobra praksa preteklih let kaže, da je sodelovanje pri skupnih projektih eden najuspešnejših načinov za krepitev sodelovanja med OOK in OK. Tu gre po eni strani za skupno sodelovanje pri nacionalnih projektih, kot je Spletni portal Kamra, na drugi strani pa za koordinirane akcije na posameznem območju, ki jih usmerja in vodi OOK.

- **Kvalitetna komunikacija**

Te oblike sodelovanja je potrebno v prihodnje še krepiti, pri tem se je treba zavedati, da je temelj vsakega dobrega sodelovanja kvalitetna medosebna komunikacija.

CILJ 4: PREPOZNAVNOST DOMOZNANSKIH ZBIK IN DEJAVNOSTI

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Poimenovanje domoznanskih zbirk. Zaščita in razglasitev zbirk kot kulturni spomenik.	OOK	

Izhodišče:

- **Poimenovanje domoznanskih zbirk**

Dragocene domoznanske zbirke morajo postati bolj prepoznavne tudi v okoljih, kjer nastajajo, za kar morajo sistematično skrbeti knjižnice ob pomoči OOK. Eden izmed načinov za dvig prepoznavnosti domoznanskih zbirk je njihovo poimenovanje, ki naj bo vezano na lokalna geografska imena oziroma druge prepoznavne posebnosti območja.

- **Zaščita in razglasitev zbirk kot kulturni spomenik**

Zaradi prepoznavnosti, predvsem pa trajne zaščite dragocenih domoznanskih zbirk lahko knjižnice, skladno z navodili za ugotavljanje lastnosti kulturnega spomenika, pričnejo postopke za razglasitev kulturnega spomenika lokalnega ali državnega pomena. Postopek in način razglasitve urejajo predpisi s področja varstva kulturne dediščine, kar v praksi pomeni, da se morajo knjižnice v postopku razglasitve obrniti na pristojni muzej na območju. Slabost pri odločitvi za pričetek takega postopka je trenutno pomanjkanje prakse in posledično precejšnja nejasnost glede njegove izvedbe.

CILJ 5: USTREZNI POGOJI ZA HRAMBO, ZBIRANJE IN DOSTOPNOST KULTURNE DEDIŠČINE

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
Imenovanje skrbnikov zbirk in njihovo izobraževanje. Projekt popisa knjižnih zbirk, ki so	OOK, knjižnice	

Aktivnosti	Nosilec	Časovni okvir
kulturalna dediščina.		

Izhodišče:**- Imenovanje skrbnikov zbirk in njihovo izobraževanje**

Domoznanske zbirke so v primerjavi z običajnim knjižničnim gradivom skrbneje varovane, pogoji za njihovo uporabo pa bolj omejeni, k čemur nas zavezuje skrb za njihovo trajno ohranitev. Zelo pomembno je, da so vsi knjižnični delavci, ki prihajajo v stik z domoznanskimi zbirkami, ozaveščeni in skrbni pri rokovanju z gradivom, morebitnem reproduciranju oziroma posredovanju gradiva v čitalniško uporabo. K izboljšanju pogojev lahko bistveno pripomore imenovanje skrbnika zbirke, ki prevzame osebno odgovornost za hrambo, zbiranje in dostopnost domoznanskih zbirk. Pri izobraževanju skrbnikov pomaga tudi OOK, ki pripravlja izobraževanja v sodelovanju z drugimi strokovnimi združenji v Sloveniji.

- Projekt popisa knjižničnih zbirk, ki so kulturna dediščina

Za temeljit pregled kulturne dediščine na področju knjižničnih zbirk po območjih bi bilo smiselno nadaljevati s popisom, ki je že bil zastavljen s projektom Memoria scripta Sloveniae. Zaradi prevelike obremenjenosti domoznancev z rednim delom je edina možnost projektna izvedba popisa z iskanjem evropskih finančnih sredstev.

5.6 Priloga 6: Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah – predlogi sprememb NUK/CeZaR

Uradni list RS, št. 88-4079/2003, stran 13012, Datum objave: 11. 9. 2003, Veljavnost: od 12. 9. 2003

I. SPLOŠNI DOLOČBI

1. člen

Ta pravilnik ureja izvajanje posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic (v nadaljnjem besedilu: območne knjižnice), njihovo financiranje in kadre za izvajanje posebnih nalog.

2. člen

Splošne knjižnice so določene v Prilogi 1 pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (Uradni list RS, št. 73/03) (v nadaljnjem besedilu: pravilnik).

Območna knjižnica opravlja posebne naloge iz 27. člena zakona o knjižničarstvu za splošne knjižnice na svojem območju in te knjižnice strokovno povezuje v območno mrežo, ki zagotavlja koordinirano izvajanje knjižnične dejavnosti .

II. ZAGOTAVLJANJE POVEČANEGA IN ZAHTEVNEJŠEGA IZBORA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA IN INFORMACIJ

3. člen

Območna knjižnica za območno zbirko pridobiva, obdeluje, hrani in posreduje pretežni del slovenske založniške produkcije. Pri izboru tega gradiva upošteva kriterij kvalitete.

Področja, ki jih območna zbirka obsega, so zlasti:

- znanstvena in strokovna literatura
- leposlovje
- polpublicirano in neknjižno gradivo
- uradne publikacije
- splošni in strokovni priročniki, drugo referenčno gradivo in podatkovne zbirke,
- tuja literatura, zlasti leposlovje in periodika s poudarkom na časnikih in splošnih časopisih.

4. člen

Območna knjižnica primerno zagotavlja povečan in zahtevnejši izbor knjižničnega gradiva in informacij, če ima najmanj 20 % uporabnikov s svojega širšega območja, to je območja izven svoje medobčinske mreže knjižnic, in če tem uporabnikom posreduje najmanj 20 % vsega izposojenega gradiva in informacij.

5. člen

Območna knjižnica ima lahko posebne zbirke regionalnega značaja, če za oblikovanje in delovanje takih zbirk pridobi soglasje občin, za katere izvaja dejavnost območne knjižnice. Posebna zbirka se oblikuje v skladu z določili pravilnika.

Predlog: Vsebinsko sodi 6. člen pod domoznanstvo – pod nalogo IV

6. člen

Območna knjižnica ima lahko domoznansko zbirko za celotno območje, če je taka zbirka posledica zgodovinskega razvoja in če za to dejavnost pridobi soglasje občin, na območju katerih izvaja dejavnost območne knjižnice. Občine so dolžne odobriti take zbirke, če njihove osrednje knjižnice domoznanske dejavnosti ne izvajajo na lokalnem nivoju.

III. STROKOVNA POMOČ KNJIŽNICAM OBMOČJA

7. člen

Območna knjižnica nudi strokovno pomoč knjižnicam na svojem območju ter pri tem strokovno delovanje usklajuje s smernicami in navodili nacionalne knjižnice.

Predlog: Območna knjižnica nudi strokovno pomoč knjižnicam na svojem območju (dodamo) na podlagi strateškega načrta in izdelanih analiz območja ter pri tem strokovno delovanje usklajuje s smernicami in navodili nacionalne knjižnice.

8. člen

Nacionalna knjižnica usmerja strokovno delo svetovalnih služb v območnih knjižnicah, tako da:

- pripravlja strokovna izhodišča,
- koordinira dejavnost svetovalnih služb v območnih knjižnicah,
- predlaga skupne projekte ter analizira izpeljane projekte ter predloge projektov in novih storitev, ki se bodo izvajali na posameznih območjih ali s sodelovanjem več območij,
- vodi statistične preglede dejavnosti za celotno državo in po območjih analizira statistične podatke za potrebe razvoja dejavnosti,
- poroča o izvajanju dejavnosti po območjih in za celotno državo,
- organizira in vodi strokovno usposabljanje za svetovalno delo.

Predlog: Nacionalna knjižnica usmerja strokovno svetovalno delo (dodamo delo in črtamo - svetovalnih služb) v območnih knjižnicah, tako da:

- pripravlja strokovna izhodišča,
- koordinira (dodamo svetovalno) dejavnost (črtamo - svetovalnih služb) v območnih knjižnicah, (dodamo novo alinejo)
- koordinira dejavnosti za posebne skupine uporabnikov,
- predlaga skupne projekte ter analizira izpeljane projekte ter predloge projektov in novih storitev, ki se bodo izvajali na posameznih območjih ali s sodelovanjem več območij,
- vodi statistične preglede dejavnosti (dodamo splošnih knjižnic) za celotno državo in po območjih analizira statistične podatke za potrebe razvoja dejavnosti,
- poroča o izvajanju (črtamo dejavnosti in nadomestimo z) posebnih nalog na osnovi poročil območnih knjižnic po območjih in za celotno državo,
- organizira in vodi strokovno usposabljanje za svetovalno delo.

9. člen

Strokovna pomoč iz 7. člena tega pravilnika obsega:

- svetovalno delo, ki temelji na uveljavljenih in dogovorjenih strokovnih izhodiščih,

- vsebinsko opredelitev in izbor projektov, ki se izvajajo na posameznem območju ali v vsej državi,
- vsebinsko opredelitev sodobnih informacijskih storitev za uporabnike, ki se izvajajo na posameznem območju ali v vsej državi,
- analizo stanja razvitosti in potreb knjižnične dejavnosti v okviru območja,
- opredelitev razvojnih potreb glede informacijske tehnologije za posamezno območje,

Predlog: peto alinejo sodi v 10. člen in se tu črta ali se 10. člen združi s peto alinejo:

- območna knjižnica opredeli razvojne potrebe glede informacijske tehnologije za posamezno območje ter usklajuje in načrtuje vzdrževanje računalniških sistemov v splošnih knjižnicah na svojem območju,
- sodelovanje s splošnimi knjižnicami na območju pri razvoju in načrtovanju občinskih in medobčinskih knjižničnih mrež,
- izvajanje mentorstva za knjižnične delavce začetnike in študente bibliotekarstva,

Predlog: izvajanje mentorstva za knjižnične delavce začetnike in študente bibliotekarstva (dodamo) z območja,

- sodelovanje s šolskimi knjižnicami na območju in skupen razvoj bibliopedagoških dejavnosti za učence in dijake,
- opredelitev ciljev, koordinacija ali izvedba knjižničnih storitev za posebne skupine uporabnikov,
- sodelovanje z drugimi območnimi knjižnicami(.), zamenjamo ločilo
- opredelitev ciljev, koordinacija ali izvedba mednarodnega sodelovanja na območju (,). zamenjamo ločilo

10. člen

Predlog: Združimo 10. člen s peto alinejo 9. člena ali prenesemo v peto alinejo 9. člena in se tu črta:

Območna knjižnica opredeli razvojne potrebe glede informacijske tehnologije za posamezno območje ter usklajuje in načrtuje vzdrževanje računalniških sistemov v splošnih knjižnicah na svojem območju.

IV. KOORDINACIJA ZBIRANJA, OBDELAVE IN HRANJENJA DOMOZNANSKEGA GRADIVA

11. člen

Predlog: Območna knjižnica (črtamo načrtuje) (nadomestimo) evidentira in koordinira pridobivanje domoznanskega gradiva (črtamo za knjižnice) na svojem območju (zaključimo s piko in črtamo nadaljevanje stavka), zlasti gradiva, ki se zbira v skladu z zakonodajo o obveznem izvodu. Izvaja informiranje zavezancev za obvezni izvod in posreduje nacionalni knjižnici informacije o zavezancih s svojega območja.

Predlog: sem dodamo 6. člen

12. člen

(**Predlog:** črtamo v celoti 12. člen) Območna knjižnica seznanja uporabnike z drugimi domoznanskimi zbirkami (tudi v sorodnih kulturnih zavodih, zlasti muzejih in arhivih) na območju.

13. člen

Predlog: Območna knjižnica je dolžna (črtamo organizirati) (nadomestimo koordinirati) bibliografsko obdelavo vseh vrst domoznanskega gradiva s svojega območja v sistemu COBISS, tudi

polpubliciranega gradiva, serijskih publikacij in člankov, po kriterijih, določenih za potrebe Slovenske bibliografije. Bibliografska obdelava tega gradiva se zagotavlja v knjižnicah, ki to gradivo zbirajo.

14. člen

Predlog: Območna knjižnica določi vrste domoznanskega gradiva, katerih bibliografska obdelava ima prednost in roke za njihovo obdelavo v sistemu COBISS. Izvaja normativno kontrolo in nudi pomoč drugim knjižnicam pri razreševanju identitete lokalnih avtorjev in gesel. Posebno pozornost posveča polpubliciranemu gradivu,(vejica dodamo člankom) in elektronskemu gradivu.

15. člen

Nacionalna knjižnica strokovno koordinira izvajanje domoznanske dejavnosti, tako da:

- evidentira zbirke domoznanskega gradiva v državi in jih statistično predstavlja,
- izvaja normativno kontrolo avtorjev in gesel,
- določa kriterije za izbor publikacij in člankov za potrebe Slovenske bibliografije,
- določa kriterije za hranjenje gradiva,
- v sodelovanju z območnimi knjižnicami izobražuje zaposlene za potrebe izvajanja domoznanske dejavnosti.

Predlog: V. USMERJANJE IZLOČENEGA (črtamo izločenega in nadomestimo) ODPISANEGA KNJIŽNIČNEGA GRADIVA S SVOJEGA OBMOČJA

16. člen

Območna knjižnica stalno hrani uradne publikacije s svojega območja.

17. člen

Predlog: Območna knjižnica usmerja izločeno (črtamo izločeno in nadomestimo) odpisano gradivo s svojega območja v skladu s strokovnimi navodili nacionalne knjižnice, ki jih sprejme nacionalna knjižnica. Hrani za območje pomembno knjižnično gradivo, ki je bilo izločeno iz splošnih knjižnic na njenem območju.

18. člen

Območna knjižnica je dolžna hraniti gradivo, ki ima status kulturnega spomenika regionalnega pomena in ravnati z njim v skladu z določili ustreznega pravilnika. Dolžna je tudi hraniti gradivo, ki ima status kulturnega spomenika lokalnega pomena, če jo za to pooblasti lokalna skupnost, ki hranjenja takega gradiva ne more zagotoviti v svoji splošni knjižnici.

VI. KADRI

19. člen

Predlog: V skladu s 14. členom pravilnika ima območna knjižnica za opravljanje nalog iz 27. člena zakona o knjižničarstvu zaposlene ustrezne strokovne delavce, in sicer vsaj tri strokovne delavce z najmanj univerzitetno izobrazbo in ustreznimi izkušnjami. Ti delavci izvajajo dejavnosti s področij bibliografske obdelave gradiva in posredovanja informacij, svetovanja pri organizaciji knjižnične mreže, organizacije in vzdrževanja računalniškega sistema ter koordinacije domoznanske dejavnosti
Predlog: in izločanja (črtamo izločanja in nadomestimo) odpisovanja gradiva.

Število strokovnih delavcev za posamezno posebno nalogo je (dodamo) odvisno od števila knjižnic na območju in opredeljeno v aktu, ki določa sistemizacijo delovnih mest v knjižnici.

Predlog: Dopolnitev 19. člena ali 19. a člen ali dodaten nov člen:

Za koordinacijo posebnih nalog osrednjih območnih knjižnic na nacionalni ravni zaposluje nacionalna knjižnica ustrezne strokovne delavce ali ustrezno število strokovnih delavcev z ustrezno izobrazbo in delovnimi izkušnjami v skladu s potrebami po koordinaciji območnih knjižnic.

VII. FINANCIRANJE

20. člen

Ministrstvo pristojno za kulturo prispeva proračunska sredstva za izvajanje posebnih nalog območnih knjižnic tako, da v skladu s 55. členom zakona o knjižničarstvu in s področno zakonodajo te knjižnice neposredno pozove k predložitvi programov izvajanja posebnih nalog. Postopek določanja obsega sredstev za izvajanje posebnih nalog poteka tako kot za javne zavode, katerih ustanoviteljica je država.

21. člen

Območna knjižnica za izvajanje posebnih nalog pripravi za vsako proračunsko obdobje oziroma za obdobje, za katero je bila pozvana k pripravi programa, ustrezen program dela in finančni načrt. Na podlagi predloženega programa dela in finančnega načrta ministrstvo za kulturo v skladu s predpisanim postopkom in upošteva v državnem proračunu določen obseg sredstev za ta namen, opredeli dejanski obseg programa in potrebna sredstva za njegovo izvedbo.

22. člen

Predlog: Občina financira dejavnosti iz 5. in 6. člena (nadomestimo ustrezno s spremembo člena) tega pravilnika.

VIII. KONČNA DOLOČBA

23. člen

Ta pravilnik začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije (Objavljeno 11. 9. 2003)

Predloge sprememb predlagali 21. 4. 2010: Milena Bon, Eva Kodrič Dačić, Breda Karun, Gorazd Vodeb